

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK MÜZİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
2024-YL-389

AKUSTİK SES ANALİZİ BAĞLAMINDA ARGUVAN AĞZI
UZUN HAVALARININ İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN
Melissa DURTAŞ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Muattar Demet DOĞRUÖZ

AYDIN-2024

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2024

Melissa DURTAŞ

ÖZET

AKUSTİK SES ANALİZİ BAĞLAMINDA ARGUVAN AĞZI UZUN HAVALARININ İNCELENMESİ

Melissa DURTAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Geleneksel Türk Müziği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muattar Demet DOĞRUÖZ

2024, XVI + 92 sayfa

Geleneksel Türk halk müziği; Türk toplumlarının yaşamış olduğu coğrafyalarda, farklı ağız ve türlerle çeşitlenmiş etnik bir müzik geleneğidir. Türk halk müziğinin en önemli özelliklerinden birisi ait olduğu toplumun kültürel, coğrafi ve sosyolojik özelliklerinden beslenmesidir. Türk halk müziği, halkın yaşam stillerinden, toplumsal faaliyetlerinden, ağız özelliklerinden, gelenek ve göreneklerinden beslenerek, çoğunlukla anonim bir şekilde var olmaktadır. Yerel çeşitlilikler gösteren Türk halk müziği, Anadolu coğrafyasının tarihi ve demografik yapısı ile farklı kültür ve medeniyetler içerisinde oluşmuştur. Oluşan her tür kendine has formlarda meydana gelerek, Türk halk müziği geleneğine çeşitlilik kazanmıştır. Bu bağlamda, Malatya iline bağlı Arguvan ilçesinde ‘Arguvan Ağzı’ olarak bilinen uzun hava türü, karakteristik özellikleri ve ağız yapısıyla Türk halk müziği repertuarında yerini almıştır. Arguvan ağzı, hem ezgisel kalıp hem de yerel söyleyiş özelliği bağlamında yöredeki uzun havaları kapsamaktadır. Arguvan yöresindeki uzun havalar, serbest ritimlidir ve resitatif bir okuma özelliği göstermektedir. Türün geleneksel icrâ biçiminin aktarımı ve doğru seslendirilmesi bu karakteristik özelliklerin kavranmasıyla mümkündür.

Bu araştırmada; Arguvan yöresi ve yörede Arguvan ağzı olarak bilinen, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) repertuarında kaynak kişisi tarafından icrâ kaydı bulunan uzun havalar söylem biçimleri bakımından incelenmiş, bu bağlamda karakteristik özellikler, söyleme biçimleri ve ağız özellikleri belirlenmiştir. Konu ile ilgili nitel araştırma kapsamında doküman analizi yönteminden yararlanılmış; konu hakkında yazılı ve dijital kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen veriler bilgisayarlı ses analizi programı olan *VoceVista* programıyla incelenmiştir. *VoceVista* bilgisayarlı ses analizi programı, alanın uzmanı olan Doç. Dr. İter Denizoğlu tarafından önerilmiş ve araştırma kapsamında yönlendirmeler yapılmıştır. Bu araştırma, TRT repertuarından elde edilen 15 adet Arguvan

ağzı uzun havanın, icrâda kullanılan ornamentasyonlar ve icrâcılarının vokolojik özelleri (ses aralıkları, kullanılan ses türleri, vokal ataklar) bağlamında titizlikle incelenmesine dayanmaktadır. Bu yolla, Geleneksel Türk Halk Müziğine ve yöreye bir kaynak oluşturması amaçlanmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Geleneksel Türk Halk Müziği, Uzun Hava, Arguvan Ağzı, Ses Analizi, VoceVista Ses Analiz Programı.

ABSTRACT

IN THE CONTEXT OF ACOUSTIC SOUND ANALYSIS EXAMINATION OF THE ARGUVAN AĞZI UZUN HAVA

Melissa DURTAŞ

Master Thesis, Traditional Turkish Music Department

MSc Thesis at Finance Supervisor: Doç. Dr. Muattar Demet DOĞRUÖZ

2024, XVI + 92 pages

Traditional Turkish Folk Music is an ethnic music tradition diversified with different dialects and genres in the geographies where Turkish societies live. One of the most important features of Turkish folk music is that it is fed by the cultural, geographical and sociological characteristics of the society to which it belongs. Turkish folk music exists mostly anonymously by feeding on the people's lifestyles, social activities, dialectal characteristics, traditions and customs. Turkish folk music, which shows local diversity, was formed within the historical and demographic structure of Anatolian geography and different cultures and civilizations. Each genre formed in its own unique forms, Turkish folk music tradition has gained diversity. In this context, the long air genre known as 'Arguvan Mouth' in Arguvan district of Malatya province has taken its place in the Turkish folk music repertoire with its characteristic features and dialect structure. Arguvan dialect covers the long airs in the region in terms of both melodic pattern and local singing characteristics. The long airs in the Arguvan region have a free rhythm and show a recitative reading feature. The transmission of the traditional performance style of the genre and its correct vocalization is possible by understanding these characteristic features.

In this research; Arguvan region and the region known as Arguvan dialect, Turkey Radio The long airs recorded by the source person in the repertoire of the Television Corporation (TRT) were analyzed in terms of singing styles, and in this context, characteristic features, singing styles and dialect features were determined. Within the scope of qualitative research on the subject, document analysis method was utilized; written and digital sources were scanned on the subject. The data obtained were analyzed with the help of VoceVista, a computerized voice analysis program. VoceVista computerized voice analysis program was recommended by Assoc. Prof. Dr. İlter Denizoğlu, an expert in the

field, and guidance was given within the scope of the research. This research is based on a meticulous analysis of 15 Arguvan dialect long airs obtained from the TRT repertoire in terms of the ornamentations used in the performance and the vocal characteristics of the performers (vocal ranges, voice types used, vocal attacks). In this way, it is aimed to create a resource for Traditional Turkish Folk Music and the region.

KEYWORDS: Traditional Turkish Folk Music, Long Air, Arguvan Dialect, Voice Analysis, VoceVista Voice Analysis Program.

ÖNSÖZ

Bu araştırmada geleneksel Türk halk müziği repertuvarında yer edinmiş, Malatya ili Arguvan ilçesinde “Arguvan Ağzı” olarak adlandırılan uzun hava türlerinin, icrâda kullanılan vokolojik ataklar ve ornamentasyonlar bağlamında araştırılıp, incelenmesi ele alınmıştır. Lisans dönemi eğitimi sürecimde bende merak uyandıran ve seslendirmekten haz duyduğum Arguvan ağzı uzun havaların, vokolojik bağlamda bir örneğini literatüre sunuyor olmanın heyecanını ve mutluluğunu yaşadığımı söylemek isterim.

Akademik hayatıma bir başlangıç olan bu çalışmada, öncelikle danışmanım kıymetli Doç. Dr. Muattar Demet DOğRUÖZ’e, araştırmamın planlanıp, yönlendirilmesinde, akademik bilgi ve birikimini benimle paylaştığı ve desteğini hiçbir zaman esirgemediği için tüm kalbimle teşekkür ederim. Tezimin analiz aşamasında, alanı uzmanı olan çok değerli Doç. Dr. İlter DENİZOğLU’ya, yönlendirmelerinden ve tez boyunca yardımlarını eksik etmediğinden dolayı bir teşekkürü borç bilirim. Geleneksel Türk halk müziği alanında donanımlı, kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Oner UZUN’a, tezimin oluşum aşamasındaki desteklerinden ötürü çok teşekkür ederim. “Repertuar Türküleri Külliyyatı (REPERTÜKÜL)” adlı internet sitesi kurucusu Savaş AKBIYIK’a, TRT repertuvarında kaynak kişisi tarafından icrâ kaydı bulunan 15 adet Arguvan ağzı uzun hava kaydını benimle paylaştığı için teşekkürlerimi sunarım. Son olarak öğrenim hayatımın her alanında her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteğini hep omuzlarımda hissettiğim kıymetli aileme tüm kalbimle teşekkür ederim.

Melissa DURTAş

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiii
ESERLER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	8
1. KAVRAMSAL KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Ses ve Sesin Oluşumu.....	8
1.1.1. Fonasyon.....	10
1.1.2. Sesi Oluşturan Sistemler.....	11
1.2. Ornamentasyonlar	17
1.3. Estill Ses Modeli	21
1.4. Türk Halk Müziği	24
1.4.1. Uzun Hava	26
2. BÖLÜM.....	28
2. ARGUVAN YÖRESİ VE ARGUVAN AĞZI.....	28
2.1. Arguvan Yöresi Tarihi Coğrafi Özellikleri ve Sosyo Kültürel Yapısı	28
2.2. Arguvan Yöresi Müziği	30
2.3. Arguvan İlçesi Yöresel Dil ve Arguvan Türkülerinde Ağız.....	31
2.4. Arguvan Ağzı Uzun Havalarının Müzikal Yapısı	32
3. BÖLÜM.....	35

3. BULGULAR	35
3.1. “Karamık Dalını Eğmiş Kenara” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	35
3.2. “Aha Kılıç Aha Meydan Vurana” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	38
3.3. “Benim Yârim Siyah Değil Esmeri” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	42
3.4. “Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	45
3.5. “Ganatlı Kapının Çifte Sunası” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	48
3.6. “Gide Gide Ben O Yâri Bulurum” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	51
3.7. “Kaşlarını Eğdirirsin” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	54
3.8. “Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	57
3.9. “Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	60
3.10. “Gide Gide Yollar Senden Usandım” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	65
3.11. “Körüklü Çizmeyi Giymeliyimiş” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	68
3.12. “Yaylacılar Göçtü Mola” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	71
3.13. “Yorgun Deli Gönül Yorgun” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	74
3.14. “Aşağıdan Bir Yel Esti” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi	77
3.15. “Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi.....	80
4. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	84
5. KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Sesin Oluşmasını Sağlayan Organlar ve İlgili Oldukları Sistemler	12
Şekil 1.2. Vibratuvar Sistemin Öğeleri	14
Şekil 1.3. Vibratonun Nota Üzerinde Gösterimi.	19
Şekil 1.4. Trillin Nota Üzerinde Gösterimi	19
Şekil 1.5. Sostenuto Ornamentasyonunun Uygulanışı	20

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 3.1. Vibrato Grafiği	36
Görsel 3.2. Glottal Stop Örnekleri Grafiği.....	37
Görsel 3.3. Sostenuito Grafiği.....	37
Görsel 3.4. 5,6Hz'lik Vibrato Grafiği.....	39
Görsel 3.5. Glottal Stop Grafiği.....	40
Görsel 3.6. Birbirine Bağlı Wabble ve Trill Süslemelerinin Oluşturduğu “4+16” Paterninin Grafiği.....	40
Görsel 3.7. Sostenuito Grafiği.....	41
Görsel 3.8. Trill Grafiği	43
Görsel 3.9. Çarpmalı Sostenuito Grafiği.....	44
Görsel 3.10. 6 Hz'lik Vibrato Grafiği.....	44
Görsel 3.11. Vibrato Grafiği	46
Görsel 3.12. Sostenuito + Vibrato Grafiği	47
Görsel 3.13. Birbirine Bağlı Şekilde Gerçekleşen 4,8Hz'lik Vibrato ile 10Hz'lik Trill Grafiği	47
Görsel 3.14. Vibrato Grafiği	49
Görsel 3.15. Sostenuito + Vibrato Grafiği	50
Görsel 3.16. Sostenuito + Trill Grafiği	50
Görsel 3.17. Vibrato Grafiği	52
Görsel 3.18. Sostenuito ve Vibrato Grafiği.....	53
Görsel 3.19. Birbirine Bağlı Olarak Gerçekleşen Sostenuito ve Vibrato Grafiği.....	55
Görsel 3.20. Birbirine Bağlı Olarak Gerçekleşen Wabble ve Vibrato Grafiği	56
Görsel 3.21. Glottal Stop Grafiği.....	56
Görsel 3.22. (4+10) Vibrato Paterni Grafiği.....	58
Görsel 3.23. Sostenuito + Vibrato Paterni Grafiği.....	59
Görsel 3.24. 3,4Hz'lik Wabble + 5,2Hz'lik Vibrato (4+6) Paterni Grafiği.....	59
Görsel 3.25. (5+12) Paternini Meydana Getiren Wabble ve Vibrato Grafiği.....	62

Görsel 3.26. (7+10) Paternini Meydana Getiren Wobble ve Trill Grafiği.....	63
Görsel 3.27. (3+8) Paternini Meydana Getiren Wobble ve Trill Grafiği.....	63
Görsel 3.28. Sonunda Çarpma Gerçekleştirilen Sostenuito Grafiği	64
Görsel 3.29. Vibrato Grafiği	66
Görsel 3.30. Wobble Grafiği.....	67
Görsel 3.31. (7+6) Paternini Meydana Getiren Wobble + Vibrato Grafiği	69
Görsel 3.32. Glottal Stop Grafiği.....	70
Görsel 3.33. Sostenuito + Wobble Ornamentasyonunun Grafiği	72
Görsel 3.34. Glottal Stop Grafiği.....	73
Görsel 3.35. Wobble Grafiği.....	75
Görsel 3.36. Vibrato Grafiği	75
Görsel 3.37. Glottal Stop Örnekleri Grafiği.....	76
Görsel 3.38. Wobble + Vibrato (3+8) Grafiği	78
Görsel 3.39. Vibrato + Vibrato (4+5) Grafiği.....	79
Görsel 3.40. Sostenuito Grafiği	82
Görsel 3.41. Vibrato Grafiği	82
Görsel 3.42. Sostenuito ve Vibrato Grafiği.....	83

ESERLER DİZİNİ

Eser 3.1. Karamık Dalını Eğmiş Kenara, Abdurrahman Özbakır.....	35
Eser 2.2. Aha Kılıç Aha Meydan Vurana, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	38
Eser 3.3. Benim Yarım Siyah Değil Esmeri, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	42
Eser 3.4. Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	45
Eser 3.5. Ganatlı Kapının Çifte Sunası, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	48
Eser 3.6. Gide Gide Ben O Yarı Bulurum, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	51
Eser 3.7. Kaşlarını Eğdirirsin, Aşık Ali Seydi Adıgüzel	54
Eser 3.8. Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar, Aşık Ali Seydi Adıgüzel.....	57
Eser 3.9. Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden, Aşık Ali Seydi Adıgüzel	60
Eser 3.10. Gide Gide Yollar Senden Usandım, Mehmet Seske.....	65
Eser 3.11. Körüklü Çizmeyi Giymeliyimiş, Mehmet Seske	68
Eser 3.12. Yaylacılar Göçtü Mola, Mehmet Seske	71
Eser 3.13. Yorgun Deli Gönül Yorgun, Mehmet Seske	74
Eser 3.14. Aşağıdan Bir Yel Esti, Sıddık Doğan	77
Eser 3.15. Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış, Ali Abbas Aslantürk	80

KISALTMALAR DİZİNİ

ESM : Estill Ses Modeli

GTHM : Geleneksel Türk Halk Müziği

Hz : Hertz

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

GİRİŞ

Ses, evrende var olan esnek cisimlerin titreşimi sonucu meydana gelen fiziksel bir enerji türüdür. İnsan, sesleri duyma organı olan kulak ile işitip, beyninde çözümleyerek algılamaktadır. Sesin var olabilmesi için titreşeceği bir kaynağa, enerjinin yayılabileceği maddesel bir ortama ve iletileceği bir alıcıya ihtiyaç vardır. Cisimler üzerinde titreşip tanecikler halinde yayılan ses, insanda konuşma ve şarkı söyleme olarak meydana gelmektedir. Toplumsal ve sosyal bir varlık olan insan, birbiriyle iletişim kurma içgüdüğü sayesinde sese ihtiyaç duymuş ve ses yardımıyla iletişime geçmiştir. Ses, her insanda farklı ton ve tınıda var olarak insanlara karakteristik bir özellik kazandırmış, duygu ve düşüncelerini aktardıkları konuşma esnasında insanları birbirinden ayırt edebilmeyi sağlamıştır. Konuşmada oluşan bu ton ve tını farklılıkları, insanda şarkı söyleme sırasında da görülmektedir ve kişiye sanatsal bir özgünlük kazandırmaktadır. Doğuştan edinilen anatomik ve karakteristik özellikler, daha sonrasında yetenek ve bireysel çalışma ile birleşerek kişiye şarkı söyleme eğiliminde farklılıklar katmakta ve ona özgü bir söylem biçimi ortaya koymaktadır. Bu sayede ses, beraberinde gerek vokal olarak gerekse çalgısal olarak müziğin oluşmasını da sağlamıştır.

Müzik, insanların duygu ve düşüncelerini sanatsal cümlelerle aktardığı, ritimli veya serbest ritimli, anlamlı ve uyumlu sesler bütünüdür. Müziğin oluşum zamanı tam olarak bilinmese de insan, var olduğundan bu yana iletişimde, eğlencede, sağlıkta ve pek çok farklı alanda müziği bir araç olarak kullanmıştır. Müzik, ait olduğu toplumların sosyal, kültürel ve inançsal değerlerinden beslenmiş, buna göre şekillenip, çeşitlenmiştir. Toplumların yaşayış biçimleri, sosyal normları (gelenek, görenek, âdet, töre vb.), coğrafi özellikleri ve demografik yapıları müzik kültürlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, köklü tarihi ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu toprakları, içerisinde barındırdığı farklı kültür ve geleneklerden etkilenerek Türk müzik kültürünün oluşmasına olanak sağlamıştır.

Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Anadolu coğrafyası, binlerce yıllık tarihi ile farklı kültür ve medeniyetleri bünyesinde barındırmış, bu sayede çok kültürlü demografik bir yapı haline gelmiştir. Bu yapı, müzik kültürünü de beraberinde etkilemiş ve farklı müzik geleneklerinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Anadolu coğrafyası, bu kültür çeşitliliği, demografik yapısı ve köklü tarihi ile harmanlanan müzik geleneklerine ev sahipliği yapmıştır. Türk halk müziği geleneği, bu kültür çeşitliliği içerisinde, bölgelerin kendi iç dinamikleriyle de farklılıklar gösteren ürünlere sahiptir.

Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Malatya iline bağlı Arguvan ilçesinde, kendine özgü ağız ve söylem biçimi ile oluşmuş Arguvan müziği, Türk halk müziği geleneği repertuvarında yer edinmiştir. Malatya ilinde seslendirilen uzun havalar “Arguvan ağzı” olarak adlandırılmakta ve yörenin söylem özelliklerini yansıtmaktadır. Arguvan ağzı uzun havalar, günlük konuşma dilinde ve konuşur vaziyette seslendirilmektedirler ve bu seslendirme biçimine “resitatif okuma” denmektedir. Türün belirleyici en önemli özelliklerinden birisi, içerisinde “neydem, ölem, haksız, soykha, aman, vay, kurban olam, kölen olam, ben ölürüm vb.” katma (hitap, seslenme) sözleri barındırmasıdır. Uzun havanın giriş ve bitiriş kısımlarında ise “aman, oy, oy oy” gibi katma sözlerle iç çekme ve nefes bırakma sıklıkla görülmektedir. İcracılar, uzun havanın girişinde “na...h” ünlemi ile karar sesini hem kendilerine hem de dinleyicilere duyururlar. Uzun havalar, genellikle bir oktav içerisinde, çoğunlukla uşşak ve hüseyini makamları seyrinde seslendirilirler. Bahsi geçen söylem özelliklerinin yanı sıra, icrâ sırasında uygulanan vokolojik yapısı ve kullanılan ornamentasyonlar (süslemeler, bezekler) da yöre ağzının oluşmasında başat rol oynamaktadırlar. Araştırma kapsamında, yörede kaynak kişi tarafından icrâ edilmiş ve icrâları günümüze ulaşmış olan mahalli sanatçılara bakıldığında TRT repertuvarında kaydı bulunan beş farklı icrâcının bulunduğu görülmektedir. İcracılara ait olan 15 farklı uzun havanın vokolojik özelliklerinin ve kullanılan ornamentasyonların incelenerek bilimsel verilerle desteklenip, açıklanması araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında TRT güncel repertuvarında kaynak kişisi tarafından icrâ kaydı bulunan 15 adet Arguvan ağzı uzun hava örneği, vokolojik açıdan incelenmiş, icrâcıların kullanmış oldukları ornamentasyonlar (süslemeler) ve ses kullanım teknikleri saptanarak analiz edilmiştir. Bunların yanı sıra eserlerin müzikal yapıları, seslendirildikleri ses aralıkları ve icrâ edilen makamlar incelenmiştir. Bahsi geçen tüm icrâcıların kullanmış oldukları ornamentasyonlar (süslemeler), icrâ sırasındaki ses kullanım teknikleri, sen genlikleri, vokolojik açıdan farklılıkları ve benzerlikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ortak olarak kullanılan vokolojik ataklar test edilmeye çalışılmış ve Arguvan ağzı uzun havalar üzerinde bir patern oluşturup, oluşturamayacakları tartışılmıştır. Bu çerçevede yapılan araştırmada, mahalli sanatçıların icrâlarının daha net anlaşılabilmesi, icrâ farklılıklarının açıklanabilmesi ve yöre formunun daha net ve ayrıntılı tanımlanması hedefleriyle icrâ analizleri yapılmış ve bu analizler yorumlanmıştır.

Araştırmanın problem ve alt problem cümleleri doğrultusunda; ses ve sesin oluşumu, icrâ sırasında kullanılan ornamentasyonlar, Jo Estill'e ait Estill Ses Modeli ve Türk halk müziği konu başlıklarına araştırmanın birince bölümünde yer verilmektedir. Arguvan yöresinin coğrafi özellikleri, sosyokültürel yapısı, ağız ve söylem özellikleri ve yörenin müzikal yapısının, Arguvan yöre müziğini ve icrâ modelini ne şekilde etkileyebileceği hususunda araştırma kapsamınca aydınlatılması amaçlanarak araştırmanın ikinci bölümünde açıklanmaktadır. Arguvan yöre müziğine ve Arguvan ağzı uzun havalara ait incelemeler sonrası TRT repertuvarında icrâ kaydı bulunan 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın, *VoceVista* adlı ses analiz programında incelenmesi sonucu icrâcı ve eser hakkında tespit edilen bulgular, araştırmanın üçüncü bölümünde grafiklerle desteklenerek paylaşılmaktadır. İncelenen 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın analizi ve analiz sonucu elde edilen sonuçlar ve öneriler, araştırmanın üçüncü bölümünde sonuç ve tartışma olarak yer almaktadır.

Problem Durumu: Araştırmanın problem cümlesini “Türk halk müziği repertuvarında yer alan Arguvan ağzı uzun havaların akustik ses analizi bağlamında yapısal özellikleri ve seslendirme biçimleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır;

- i. “Arguvan ağzı uzun havalarda kullanılan ornamentasyonlar nelerdir?”
- ii. “Arguvan ağzı uzun havalarda kullanılan vokolojik özellikler nelerdir?”
- iii. Arguvan ağzı uzun havalarda kullanılan formel (kalıp) seyir özellikleri nelerdir?
- iv. “Arguvan ağzı uzun havalarının icrâcılara göre değişen farklılıkları nelerdir?”

Araştırmanın Amacı: Arguvan yöresinde seslendirilen uzun havaların icrâ kayıtları taranarak, yapısal özelliklerinin ayrıntılı incelenmiş, geleneksel Türk halk müziği (GTHM) literatürüne ve eğitimine bir kaynak oluşturması amaçlanmıştır. Buna ek olarak Arguvan ağzı uzun havaların seslendirme biçimleri, (resitatif okuma özellikleri, yöre ağız yapısı, hançere kullanımı) hakkında ayrıntılı incelemeler yapılarak alan uygulamalarına katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda alan uzmanlarıyla çalışmalar yapılmış, Arguvan ağzının akustik analiz bağlamında ses kullanım özellikleri objektif verilere dayanarak aydınlatılmıştır.

Araştırmanın Önemi: Bu araştırma; Arguvan ağzı uzun havaların ait olduğu

yörenin kültürel kimliğinin ortaya çıkarılması, bu bağlamda yörenin karakteristik özelliklerinin belirlenmesi ve bu söylem geleneğinin bilimsel verilerle harmanlanarak tarihe not düşülmesi açılarından alana katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar: Araştırmanın evreni, Arguvan yöresine ait uzun havalardır. Araştırmanın sınırlılıkları, bahsi geçen uzun havalardan TRT repertuvarına dâhil edilmiş ve icrâ kayıtlarına ulaşılabilen 15 adet uzun havadır.

Yöntem: Bu araştırmada nitel araştırma teknikleri kapsamında doküman analizi yönteminden faydalanılmıştır. Belgesel tarama olarak da adlandırılan doküman analizi, herhangi bir konuya dair yazılmış olan dijital ve basılı materyallerin incelenerek, değerlendirilmesi aşamasıdır (Sak, Sak, Şendil, & Nas, 2021). Bu kapsamda TRT arşivleri, orada yer alan kaynak kişilerin ses kayıtları, TRT repertuarı ve Türk halk müziği literatürü taranmış, dijital ve yazılı kaynaklar incelenmiş ve elde edilen veriler ses analizi programı yardımıyla ortaya konmuştur. Konuyla ilgili yayınlanmış olan tez ve makaleler incelenmiştir. Nitel araştırma tekniklerine ek olarak, bilgisayarlı ses analizi yönteminden ve ses analizlerini yapabilmek adına ses spektrografisinden faydalanılmıştır. *VoceVista* adlı ses analizi programı, tez kapsamında uygulanırken alanın uzmanı olan Doç. Dr. İlder Denizoglu'ndan faydalanılmıştır. Arguvan ağzının akustik özellikleri, ses analizi yöntemleri uygulanarak spektrogram eşliğinde ses türü süslemeler ve vibrato karakteristikleri yönüyle incelenmiştir. Ses spektrografisi; konuşmanın harmonik ve gürültü özellikleri hakkında bilgi veren ve konuşma sesinin akustik özelliklerinin analizini sağlayan bir tanı yöntemidir. Ses spektrografisi ile oluşturulan traseye “spektrogram” adı verilir ve ses kaynağı tarafından oluşturulan enerjinin grafik halinde gösterilmesinden ibarettir. Ses spektrografisi; sesin “frekans”, “süre” ve “şiddet” özelliklerini gösterir. Bu sayede insan sesinin fonasyon, artikülasyon ve rezonans kaliteleri hakkında bilgi edinilir (Dursun vd., 2003:93).

Verilerin Toplanması ve Analizi: Verilerin toplanma aşamasında araştırmada yer alan 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın kaynak kişi tarafından icrâ edilen ses kayıtlarına, kaynağı TRT arşivine dayanan olan “Repertuar Türküleri Külliyyatı (Repertükül)”¹ adlı kişisel arşiv aracılığıyla ulaşılmıştır. Bahsi geçen 15 adet Arguvan ağzı uzun hava Mus2 adlı nota yazım programı aracılığıyla bilgisayar ortamında notaya alınmış ve tezin ikinci bölümünde görselleri ayrıntılı olarak paylaşılmıştır. Arguvan yöre ve müziği hakkında ayrıntılı bilgilere, kaynağı belli, yazma ve basılı nüshaların yer aldığı, ticari amaç gütmeyen

¹<https://www.repertukul.com/> Erişim Tarihi: 15.10.2023.

internet siteleri aracılığıyla elektronik ortamdan ulaşılmış, kapsamlı olarak taranıp incelenerek teze aktarılmıştır. Araştırmada verilerin analizi yapılırken VoceVista adlı ses analizi programı kullanılmış ve program aracılığıyla incelenen 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın ses incelemeleri yapılmıştır. Program içerisinde yer alan ses spektrumları yardımıyla icrâcının kayıt içerisinde gerçekleştirdiği ornamentasyonlar tespit edilmiş, icrânın gerçekleştiği ses aralıkları ve frekans değerleri belirlenmiştir. Birbirinden farklı Hz değerleri arasında bulunan ornamentasyonlar, icrâcının ornamentasyonu gerçekleştirdiği saniye aralıkları baz alınarak hesaplanmış ve Hz değerine göre hangi süslemenin icrâ edildiği tespit edilmiştir. Örneğin dört Hz 'lik frekans değerinden küçük olduğu belirlenen ornamentasyonların Wabble türü süsleme olduğu, dört ve yedi Hz arasında bulunan ornamentasyonların vibrato olduğu ve yediden büyük Hz'lik değere sahip olan süslemelerin ise trill ornamentasyonu olduğu belirlenmiştir. İcrânın gerçekleştiği ses aralıkları, ses spektrumları sayesinde tespit edilerek icrâ edilen uzun havaların ortalama kaç ses içerisinde seslendirildikleri açıklanmıştır. Jo Estill (1921-2010)'in kavramlaştırmış olduğu ses niteliklerinin analizi, kaydı bulunan 15 adet Arguvan ağzı uzun hava icrâsını seslendiren icrâcılarının ayrıntılı ve dikkatli dinlenerek test edilmesi sonucu gerçekleştirilmiştir. Bulunan tüm bulgular Microsoft Excel programına tablo halinde aktarılmış, 15 adet Arguvan ağzı uzun hava farklılıkları ve benzerlikleri göze alınarak karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Literatür Taraması

Bu araştırma kapsamında ilgili literatür incelendiğinde yöredeki uzun hava türünü konu başlığı olarak ele alan bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Arguvan ağzı uzun havalar ile ilgili kapsamlı çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Arguvan yöresi müziği hakkında yayınlanmış olan tez ve makalelerde, Arguvan ağzı uzun havaların genel karakteristik özelliklerinden bahsedilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Tezin bu kısmında bahsi geçen konu kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan kaynaklar konu başlıkları altında tasnif edilmiş ve alt başlıklara ayrılarak değerlendirilmiştir.

Kitaplar

Bu araştırma kapsamında ulaşılabilen kaynaklar arasında kitap türüne dair editörlüğünü Prof. Dr. Mustafa Talas ve Dr. Mutlu Özgen'in yapmış olduğu *1. Uluslararası Beydağı Sosyal ve Beşerî Bilimler Kongresi* kitabı bulunmaktadır. Bahsi geçen kitapta

kongrede yayınlanmış olan bildiriler yer almaktadır. Ersan Çiftçi ve Ferdi Karaönçel'in *Malatya Musikisine Genel Bir Bakış* adlı bildirisinde Malatya yöresi müziğinin genel özellikleri; makamsal, çalgısal, ritimsel, içerik, repertuvar ve tür bakımından ele alınarak açıklanmıştır. Yörede icrâ edilen halk danslarından bahsedilmiştir. Yöreye kaynaklık ederek TRT Türk Halk Müziği Repertuvarında adı geçen halk ozanları, âşıklar ve icrâcılar belirtilmiştir.

Tezler

Araştırma kapsamında incelenen ulusal tezler arasında Arguvan ağzı uzun havaları konu başlığı olarak ele alan bir tez tespit edilememiştir. Sosyal bilimler merkezli olarak Arguvan yöresi hakkında; müzik, güzel sanatlar, coğrafya, madencilik, jeoloji, din, ziraat, kamu, biyoloji ve veterinerlik gibi pek çok dalda yayınlanmış olan tezler olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu kısmında Arguvan ağzı uzun havalara değinilmiş tez örneklerine kronolojik sırayla yer verilmiştir.

Ataş (YerTutucu1s. 10), yörede doğup büyümüş ve aynı zamanda öğretim görevlisi olan Gani Pekşen'in Arguvan ağzı uzun havalar hakkında yapmış olduğu değerlendirmeyi tezine aktarmış ve geçmişten günümüze Arguvan müzik kültürünü etkileyen faktörleri incelemiştir.

Mutlu (2011, s. 19-22), Arguvan yöresinin sözlü halk müziklerinde yer alan yerel söyleme özelliklerini ele almıştır. Arguvan yöre ağzı ile Alevi müzik kültürünü karşılaştırarak benzer özelliklerini ortaya koymuştur. Çevre illerdeki müzik kültüründe de Arguvan ağzının vokal icrâ sırasında görüldüğünü ve bu sebeple Arguvan ağzı incelenirken bölge müziğinin ele alınıp ona göre tespit edilmesi hakkında öneride bulunmuştur.

Seval (2011, s. 32-34), *Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi* adlı çalışmada yöredeki vokal icrâ sırasında kullanılan ağız, hançere, tavır ve üslup özelliklerinden bahsetmiştir.

Can (2018, s. 6,23,40,55), Arguvan yöresi geleneksel törenlerinde uzun havaların nerede ve ne şekilde icrâ edildiği hakkında tespitlerde bulunmuştur. TRT Türk Halk Müziği repertuvarında yer alan hem kırık hava hem de uzun hava olarak icrâ edilen eserlere nota arşivi ile birlikte yer vermiştir.

Dağdeviren (Dağ21s. 79,80), Muharrem Temiz, Süleyman Özoğul ve Murat Dursun ile yapmış olduğu kişisel görüşmeleri paylaşarak uzun hava tanımlamalarında bulunmuştur. Aynı zamanda Arguvan ağzı uzun havaların karakteristik özelliklerini maddeler halinde açıklayarak anlatmıştır.

Makaleler

Araştırma kapsamında taranan makaleler arasında Arguvan ağzı uzun havalarının konu başlığı açısından ele alan bir yayın olduğu görülmektedir.

Akdemir (2018, s. 156), *Arguvan Ağzı Uzun Havalarda Artikülasyon* adlı makalesinde Arguvan ağzı uzun havaların icrâ sırasındaki ağız özelliklerini telaffuz bakımından ele alarak incelemiştir. Uzun havaların şehir merkezinde ve Arguvan ilçesinde farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Akdemir, yaptığı araştırma sonucunda güncel icrâlarda Arguvan ağzının yerel ağız özelliklerinden farklı bir şekilde seslendirildiği tespitini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte Arguvan ağzı uzun havaları içerisinde barındıran makaleler bu bölümde kronolojik sıra ile verilmiştir.

Aydoğdu, Haşhaş ve İmik (2015, s. 201,204,206), Arguvan ağzı uzun havaların kendine has bir ağız yapısına sahip olması ve türün en belirleyici özelliklerinden birisi olan katma sözleri içerisinde barındırması açısından önem arz ettiğini açıklamıştır.

Ü. Akkuş ve G. Akkuş (2021), Arguvan yöresince icrâ edilen kırık hava ve uzun havaların içerik bakımından ağırlıklı olarak aşk, ayrılık, gurbet, sevda ve hasret gibi dünyevi konulardan oluştuğunu belirtmişlerdir.

Aydoğdu ve Şen (2022), *Akademik Literatür Bağlamında Arguvan Müziği* adlı çalışmalarında 1997-2021 yılları arasında Arguvan müzik kültürü ile ilgili yayınlanmış olan akademik literatürü sunarak konu ile ilgili bir kaynak oluşturmuşlardır.

1. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL KURAMSALÇERÇEVE

1.1. Ses ve Sesin Oluşumu

Ses, kulağımız tarafından algılanıp beynimize iletilen titreşimlerin tümüdür. “*Genel tanımıyla kulağın duyabileceği titreşim*” (Uluç, 2006:172). Doğada var olan esnek cisimler titreşerek, fiziksel bir enerji olan sesi oluşturmaktadır. Titreşim sonucu oluşan bu enerjinin etrafa yayılabilmesi için maddesel bir ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Maddesel ortamda sesler dalgalar halinde yayılarak iletilirler. Maddeler titreşerek seslerini tanecikler halinde etrafa yayarken, insanda sesin oluşumu ve yayılımı; konuşma veya şarkı söyleme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gazimihal, insan sesi için Farsça’dan gelen “avaz” kelimesini kullanmıştır (Gazimihal, 1961:227, akt. Töreyn, 2015:31).

Sesin; yükseklik (frekans), şiddet (gürlük) ve tını olmak üzere üç ayrı fiziksel özelliği bulunmaktadır (Yiğit V. B., 2004). Sesin yüksekliği, frekans olarak adlandırılmakta olup, sesin bir saniye içerisindeki titreşim (dalga) sayısıdır. Titreşim sayısı ne kadar artarsa, frekans değeri de bir o kadar büyümektedir. Ses, titreşimin daha sık olduğu yüksek frekanslı seslerde daha tiz duyulurken, titreşimin az olduğu düşük frekanslı seslerde pes duyulmaktadır ve bu değerler frekans birimi olan “hertz” (Hz) ile gösterilmektedir. İnsan kulağı, en az 20 Hz ve en çok 20.000 Hz olan sesleri algılayabilmektedir ve kimi sesleri daha yakından ve güçlü işitirken, kimi sesleri de uzaktan ve zayıf işitmektedir. Bunu belirleyen öge ise sesin şiddetidir ve ölçü birimi “desibel “(dB)’dir. Ses dalgalarının şiddeti, sesin genliğine ve enerjisine bağlıdır. Ses dalgalarının genliği arttıkça sesin şiddeti de beraberinde artarken, genliği azalan ses dalgaları kulakta zayıf ve güçsüz işitilmektedir. Aynı yükseklik ve şiddete sahip olan bir ses kaynağının insan kulağında ayırt edilebilmesi için ise tınıya ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar aynı frekansta ve genlikte olsalar da sesin tınısı sayesinde kaynaktaki ses kulakta ayrıştırılabilmektedir. Örneğin; aynı şiddet ve yükseklikte, aynı notayı çalan bir piyano ve keman, işitme sırasında enstrümanların kendine ait ses renkleri sayesinde ayırt edilebilmektedir. Bahsi geçen bu durum insan sesi için de geçerlidir ve her insanın kendine ait, karakteristik bir ses rengi bulunmaktadır. Töreyn; ses eğitimcilerin, ses eğitimi öğrencilerinin ve müzisyenlerin, sesin fiziksel özelliklerini iyi tanımaları halinde; şarkı söylerken veya konuşma esnasında seslerinin tınısını, süresini ve

şiddetini daha iyi kavrayabilmeleri ve seslerine tümüyle hâkim olabilmeleri açısından önemli bulmuştur (Töreyin, 2015).

Sesin oluşabilmesi; sesin kaynağı, iletici ortam ve alıcı olmak üzere üç temel öge sayesinde gerçekleşir (Orhan, 2019). Yiğit'e göre; ses, belli bir kaynaktan oluşmaktadır ve dalgalar halinde çevreye yayılmaktadır. Sesin olduğu bu kaynağa "ses kaynağı" denmektedir. Ses, iletken ortam aracılığıyla işitme organlarımıza ulaşır, beynimizde çözümlenerek algılanmaktadır (Yiğit V. B., 2004). Denizoğlu, sesin mekanik bir dalga olduğunu belirterek, titreşen bir kaynağa ve ilerleyebileceği bir ortama ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Sesin duyulabilmesi için bir de duyan kulak gereklidir. Yani sesin var olabilmesi için duyulması kesinlikle şarttır. Titreşen bir kaynak, iletici ortam ve duyan bir kulaktan herhangi birisi yoksa, ses de yoktur (Denizoğlu, 2020).

"Ses, kulağın iletmesiyle beyni uyarıcı etkiyi sağlayan fiziksel bir olaydır. Sesin var olabilmesi için bu etkiyi yaratan bir kaynak, uyarıcı etkinin kulağa kadar gelmesini sağlayan ortam ve ayrıca bu etkiyi saptayacak kulak ve beynin bulunması gerekir. Bunlardan birinin yokluğu durumunda seste yoktur. Ses ancak bu üç öge sayesinde var olabilir"(Zeren, 1978).

Öztürk de sesin oluşabilmesi için gereken bu üç temel ögenin önemini belirterek; kulağı uyurabilecek nitelikteki etkenleri "ses kaynağı", etkenleri kesintisiz ve yeterli şiddette iletilebilecek ortamı "iletici ortam" ve etkenleri değerlendirecek niteliğe sahip organlarımızdan olan beyin ve kulağı "alıcı" olarak adlandırmıştır (Öztürk, 2014).

İnsan sesi ise akciğerlerden gelen havanın larenkste (gırtlak) bulunan ses tellerini titreştirmesi sonucu meydana gelmektedir. Oluşan bu ses küçüktür ancak göğüs, ağız ve kafa rezonatörleri yardımıyla büyüyüp, güzel bir tınıya dönüşmektedir. Son olarak da insan vücudunda yer alan ve artikül organlar olarak adlandırılan; dudak, dişler, dil, damak, ağız boşluğu ve gırtlak-yutak boşluğu sayesinde sesler hecelere, kelimelere ve cümlelere dönüşmektedir. Aynı zamanda kas iskelet sistemi ve sinir sistemi de sesin oluşumuna katkı sağlamaktadır (Zeren, 1978). Günlük hayatta nefes verdiğimiz sırada akciğerlerden gelen havanın ses tellerimizi titreştirmesi sonucu meydana gelen ses, aslında "ham ses" olarak adlandırılmaktadır. Ham ses; başlıca dudak, dil, diş, damak olarak bildiğimiz artikülasyon organları yardımıyla şekillenerek konuşmayı meydana getirmektedir (Kaya, 2002:19, akt. Fırat, 2015).

1.1.1. Fonasyon

Kökeni Yunanca’ da kullanılan “phone-ses” kelimesine dayanan fonasyon, ses üretme anlamına gelmektedir. Ses tellerinin larenksde titreşerek sesi oluşturma aşamasına fonasyon denmektedir. Larenks fonasyon oluşumunda en önemli organdır (Kaya, 2002:19-200, akt. Fırat, 2015:41). Ses tellerinin uzunluğu, titreşime hazır olması, ses kıvrımlarının vibratuar kenarlarının birbirine olan yakınlığı ve yeterli miktarda nefes fonasyon için oldukça önemlidir (Sarica, 2012: 28,29). Genetik yapı, sosyal ve biyolojik çevre, yaşlılık, gelişimsel özellikler, hastalıklar, lisan, kültürel birikimler, kullanılan ilaçlar ve son olarak da ses eğitimi fonasyon oluşumuna etkisi olan faktörler arasında bulunmaktadır (Denizoğlu, 2020). Koçak fonasyon için şu tespitlerde bulunmuştur;

“Fonasyon vokal kodların titreşiminden doğan sesin kullanımudur. Vokal kordlar larinks içinde hem sağ hem de solda bulunan iki adet doku kıvrımıdır. Tabakalı bir yapıya sahiptir. Bağlı olduğu kıkırdak dokular, eklemeleri ve bunları hareket ettiren kaslar sayesinde açılma, kapanma ve gerilme hareketleri ile pozisyonlanır; akciğerden gelen havanın akımı ile titreşerek ses üretimi yani fonasyon gerçekleşir” (Koçak, 2022, akt. Acur, 2023:28).

Fonasyon, üç sistemin birlikte uyum içerisinde çalışması sonucu oluşmaktadır. Bu sistemler; sesin oluşmasında gerekli havayı düzenleyen ve kaynak görevi gören jeneratör sistem, sesin üretildiği ve larenksle beraber ses tellerinin de bulunduğu vibratuar sistem ve sesin nitelik kazandığı ve karakteristik özelliklerinin ortaya çıktığı rezonatör sistemdir (Yiğit N. , 1998). Fonasyonun; havalı, sert, sıkıştırılmış ve yumuşak olarak dört farklı oluşum şekli bulunmaktadır. Havalı fonasyon, fonasyon oluşumunda ses tellerinin aralıklı kalması sonucu tonla birlikte çıkan hava sesinin hışırtılı olarak duyulmasıdır. Sert fonasyon, subglottik basınç ile ses tellerinin aniden açılarak titreşmesiyle oluşmaktadır. Sıkıştırılmış fonasyon, gırtlığın yukarı çıkması ve epiglotun aşağı düşmesiyle ses tellerinin sıkışmasıdır. Bu fonasyonda sıkışan ses telleri sert ve detone olarak tınlamaktadır. Yumuşak fonasyon, ses tellerinin titreşimi ile mukozadan başlayıp kaslara doğru yayılan fonasyon sonucu oluşmaktadır. Ses sağlığının korunması açısından şarkı söylemede ve konuşmada yumuşak fonasyon önemli bir yer tutmaktadır (Saraç, 2010). Şarkı bitişlerinde sert ve yumuşak olarak iki fonasyon türü bulunmaktadır. Sert bitişte glottis ani kapanarak seste kırılma görülürken, yumuşak bitişte subglottik basınç yavaş yavaş azalır ve ton sona erdirilir. Fonasyonun başlangıç ve bitişinde yumuşak fonasyon gerçekleştirilmesi, ses sağlığını korumak ve

oluşacak kırılmalarla ses rahatsızlıklarını önlemek açısından oldukça önemlidir (Erdoğan, 2008).

“Ses sistemi, sadece anatomik yapılarıyla değil, işleyişi ile de anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle sesin anatomisi sadece boyun ve larenks ile dahası ses kıvrımları ile kısıtlı bir anlayışla ortaya konulamaz çünkü tüm bedensel sistemler sesi etkiler. Dahası “ses ruhun da aynasıdır” sözleri kişinin psikolojik durumunun da sesi etkilediğini belirten iyi bilinen bir söz olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz ki sesin oluşumunda larenks en büyük odak noktasıdır fakat özellikle profesyonel ses kullanıcılarında larenksle bütün bedenin ilişkisi mutlaka göz önüne alınmak durumundadır” (Denizoğlu, 2020, s. 86).

1.1.2. Sesi Oluşturan Sistemler

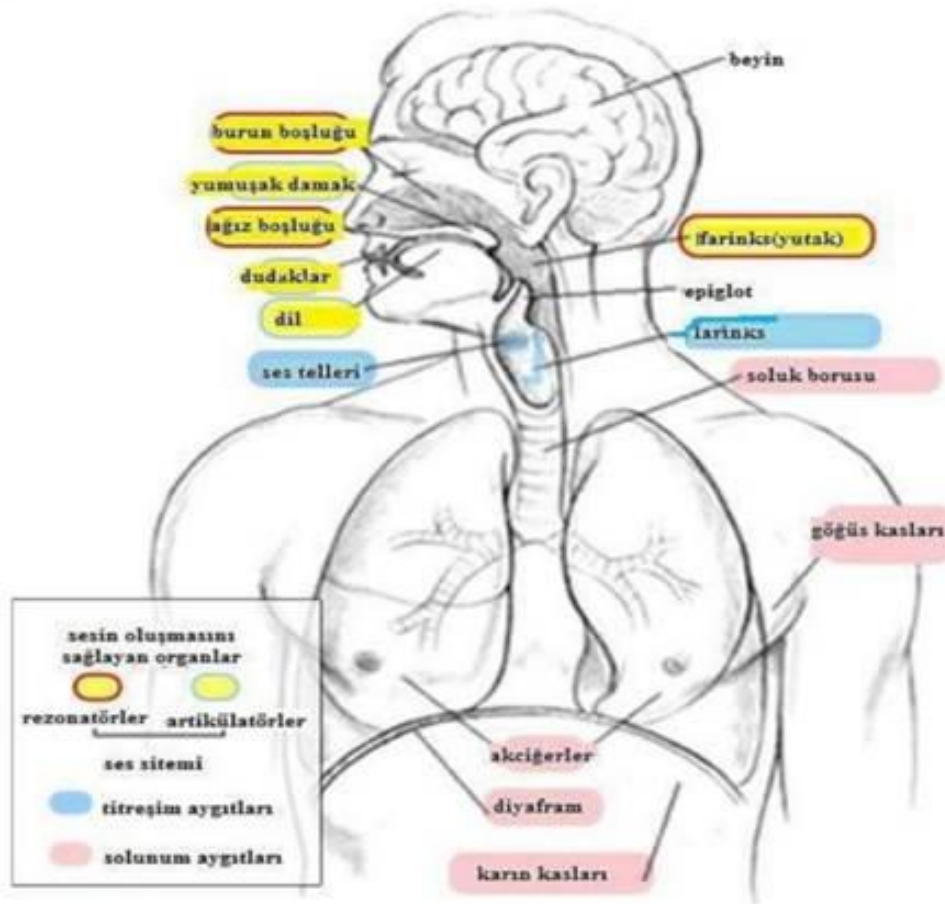
Sesi oluşturan sistemler; jeneratör (respiratuar) sistem, vibratuar sistem (larenks, gırtlak) ve rezonatör sistem (larenks üzerindeki havalı boşluklar ve organlar)'dir. Bu sistemler ve organlar sesin meydana gelebilmesi için birbirlerine ihtiyaç duyarak birlik içerisinde çalışmaktadırlar.

“Ses; karın, kaburga ve diyafram kaslarının denetimi ve desteğinde, gırtlaktaki ses tellerinin (vocal folds) akciğerlerden gelen havayı titreştirerek ses 6 dalgalarına dönüştürmesi ve bu ses dalgalarının, göğüs, gırtlak, ağız, geniz ve yüzdeki (frontal ve nazal) sinüs boşluklarında tınlatılması ile oluşur. Bir başka anlatımla, kasıklardan dudakların ucuna kadar olan bölgedeki hemen hemen tüm organların, sesi oluşturmak için, birbirlerini destekleyerek uyum içinde çalışmaları demektir” (Yurdakul, 2000: 1 akt. Yiğit, 2004).

Töreyn, bu üç temel sistemin sesin oluşmasında önemli bir yere sahip olduğunu ancak bu sistemlerle birlikte işitme sisteminin (kulak, beyin) de seslerin algılanıp, değerlendirilebilmesi açısından önemli olduğu gerçeğini tespit etmiştir ve işitme sistemini şu şekilde açıklamıştır; *“Sesin doğru solunum, fonasyon, rezonans ve artikülasyon işe doğru frekanslarda oluşturulabilmesi için ses dalgalarını beyne ulaştıran ve beyin tarafından algılanarak denetlenmesini/düzenlenmesini sağlayan sistemdir”* (Töreyn, 2015). Şenyayla'ya göre sistemlerin düzenli ve uyumlu çalışmasını sağlayacak en önemli organ beyindir. Beyin organizma içerisindeki tüm fonksiyonları kontrol eder (Şenyayla, 2006).

Sesin meydana gelmesini sağlayan bu üç ana sistemin işlevlerinin yanında Işıldar da solunum sisteminin önemini vurgulayarak, doğru nefes ve doğru solunum döngüsü gerçekleştirildiği takdirde daha sağlıklı bir seslendirme ve icrâ kabiliyetinin ortaya çıkacağı tespitinde bulunmuştur (Işıldar, 2023).

“Sesi, ses organı ile özdeşleştirmek ve ses organı ile sınırlandırmak mümkün değildir. Zaten yalnızca sese özel bir anatomik yapı ya da bir sistem yoktur. Yani vokal davranım, çoklu sistem yapımıdır. Ses, yutma, nefes alma gibi başka başka esas işlevlere sahip anatomik sistemlerin ortaklaşa ürünüdür. Öyle ya, larenks, yaşamın kaynağı olan solunum sisteminin o en çok önemli geçiş kapısındaki sadık muhafız değil midir? Ses enerjisinin kaynağı olan hava alıp vermemizi sağlayan akciğerler? Besinleri çiğneyip yemek borusundan geçişe hazırlayan ağız, dil ve boğaz? Havayı temizleyip ısıtıp nem oranını sağlayan burun?”(Denizoğlu, 2020, s. 45).

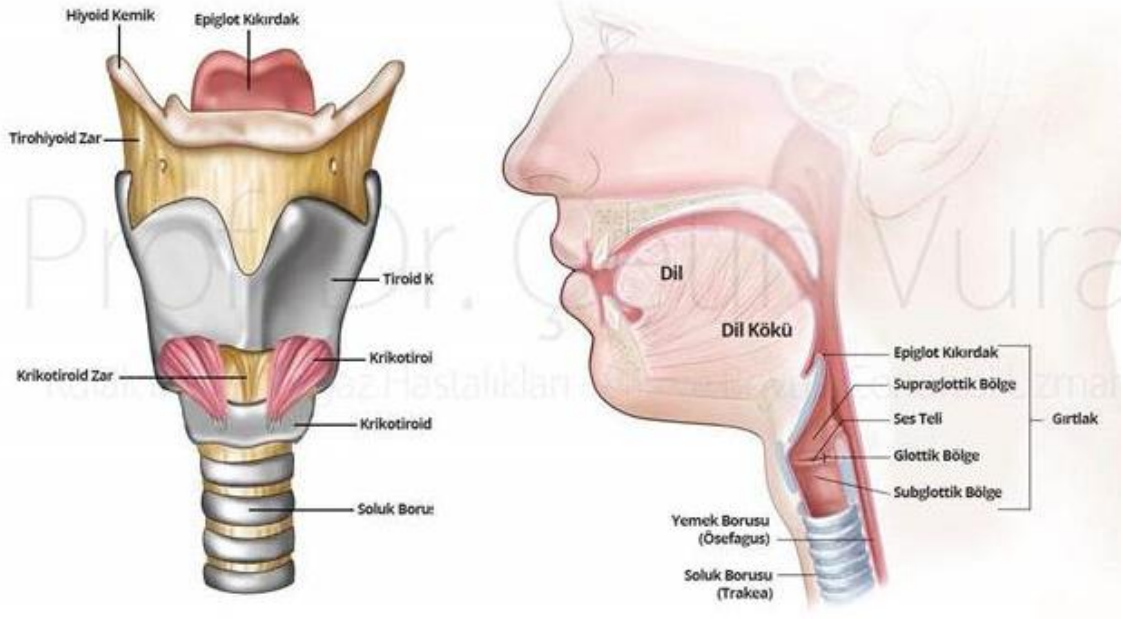
Şekil 1.1. Sesin Oluşmasını Sağlayan Organlar ve İlgili Oldukları Sistemler (İleri, 2014:6).

Konuşma ve şarkı söyleme eylemlerinin gerçekleşebilmesi için larenkste bulunan ses tellerinin titreşiminin sağlanması gerekmektedir. Bu titreşim akciğerlerden çekilen havanın yeterli basınç ile gırtlığımızıza iletilmesiyle oluşmaktadır ve burada oluşan sistem, jeneratör (respiratuar sistem) sistem olarak adlandırılmaktadır. Jeneratör sistem; karın, göğüs ve bel kaslarından oluşarak, diyafram ve kas kontrolü ile havayı düzenleyip, harekete geçirmektedir (Denizoğlu, 2020, s. 81). Bir solunum aşaması olan respirasyon, kana oksijen sağlayarak kandaki karbondioksit oranını boşaltır ve dolaşım sistemiyle ortaklaşa görev yapar (Fırat, 2015). Akciğerler, göğsümüzün yanlarında bulunan kaburga kemiklerinden, kıkırdaklardan ve oradaki kaslardan yardım alarak göğüs boşluğunda asılı vaziyette tutunmaktadır. Nefes alışverişi sağlanırken tüm göğüs kaslarımız kasılarak, kaburgamızı dışa ve yukarı olacak şekilde hareket ettirir. Tüm bu hava akışı ve sesin oluşumu için gerekli olan enerji, jeneratör sistem ile sağlanmaktadır (Yiğit V. B., 2004). Akciğerlerde bulunan hava, sesin oluşumu sırasında yan yana gelerek gırtlığı kapar ve ses tellerini zorlamaya başlar. Verilen hava yeterli basınca ulaştığında, ses telleri birbirinden ayrılır ve bir hava kitlesi yukarıya doğru çıkar. Çıkan hava kitlesiyle basınç azalır ve ses telleri kendi esneklikleri ile geri aşağıya inerek gırtlığı kapatırlar. Bu sayede ses telleri birçok kez titretilmiş olur ve ses meydana gelir. Konuşma ve şarkı söyleme harici günlük hayatta akciğerlere çekilen bu basınçlı hava kişinin solunumunu sağlamaktadır. Buna karşılık konuşma ve şarkı söylemede, solunum sırasındaki itilen havadan daha basınçlı ve kontrollü bir uygulama vardır (Şenyayla, 2006). Şenyayla, jeneratör sistem hakkında şu tespitlerde bulunmuştur;

“Bundan şunu anlıyoruz ki jeneratör sistem dediğim sistem bütün bedenimizde bulunan hava kanallarını: yani kaburgalar, adaleler, bunları işleten sinirler, diyafram, karın adaleleri, akciğerler, bronşlar ve ana nefes yollarını kullanmaktadır. Bu sayede düzenli ve en iyi şekilde nefes alınabilmektedir”(Şenyayla, 2006).

Jeneratör sistemin yukarı doğru ittiği hava sesin oluşabilmesi için larenkse uzanır. Bu evrede vibratuar sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Larenks, boyunda orta kısımda, soluk borusunun üst ucunda yer alan; kemik, kıkırdak ve kaslardan oluşan bir organdır. Solunumun, yutma, fonasyon ve alt hava yollarını koruma gibi görevleri bulunmaktadır.(Ömür, Dadaş. 1996:102-15, akt. Töreyn, 2015:61). Etrafındaki yapılara ligaman (kalın bağ dokusu) ve membranlar (zar) ile tutunan larenks, üç tek (tiroit, krikoid,

epiglot) ve üç çift (aritenoit, küneiform, kornikülat) olmak üzere toplam 9 adet kıkırdak yapıdan meydana gelmektedir (Denizoğlu, 2020, s. 120).

Şekil 1.2. Vibratuar Sistemin Öğeleri²

Larenkste bulunan ses tellerinin titreşimi ile ses meydana gelmektedir. Akciğerlerden gelen havanın basıncı ile ses tellerinin kendi esnekliği ve ağırlığı sayesinde oluşan titreşim ve beynimizden verilen emirlerin gırtlak sınırları aracılığıyla ses tellerini titreştirmesi, sesin çıkarılabilmesi için larenksin başlıca görevlerindedir (Şenyayla, 2006). Kıkırdak yapıya sahip olan larenks ile etrafında bulunan iç ve dış kaslar sesin oluşumu sırasında şekillerini ve pozisyonlarını değiştirmektedir. Akciğerler ise bu aşamada ses tellerinin birleşim yeri olan *glottiste* havanın akışını kontrol etmektedir ve larenks, oluşacak sesin incelik, kalınlığına göre iç kaslarının yardımıyla uzayıp kısalmaktadır veya gerilip gevşemektedir. (Uras, 1998). Larenksin boyutu ve boyundaki yeri cinsiyete ve yaşa göre değişmektedir. Ergenlik döneminde olan erkeklerde, larenksin kısa bir sürede uzayıp, ses tellerinin kalınlaştığı gözlemlenirken, kızlarda ise larenksin daha yavaş sürede büyümekte olduğu ve uzunluğunun erkeklere oranla daha kısa olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle kızlarda erkeklerde olduğu gibi bir ses değişimi görülmemektedir (İleri, 2014).

Ham sesin bir şekle girerek, insana özgü bir ses tonu oluşturmasına rezonans denmektedir ve sesin bu aşamasına rezonatör sistem yardımcı olmaktadır. Latince kökenli olan rezonans terimi, ses kıvrımları tarafından oluşturulan sesin uzatılması, artırılması ve

²(<https://www.cetinvural.com>). Erişim Tarihi: 05.04.2024.

filtrelenmesi ile meydana gelmektedir(Sarıca, 2012). İnsan sesinin oluşum aşamasına dilin tüm özelliklerini aktaran ve ifade kabiliyetini güçlendiren rezonansın niteliğidir. Larenks, ilk ses oluşumunu; akciğerler, ses için yeterli enerjiyi; rezonans ise sesin kalitesini meydana getirmektedir (Yiğit V. B., 2004). İlk evresinde ham bir şekilde bulunan ses, boğaz, ağız ve burun boşluklarında rezonansa uğramaktadır. Konuşulacak olan dile göre rezonatör boşluklar değişik şekiller alarak ünlü sesleri oluştururken, gürültüler ise ünsüz harflerin oluşumunu sağlamaktadır (Denizoğlu, 2020, s. 84,85). Ses rezonatör bölgelerde yankılanarak tınısını güçlendirmektedir (Töreyn, 2015:98). Öztürk, rezonatör bölgeleri kafa ve göğüs olarak iki başlık altında incelemiştir. Göğüs rezonatörleri; göğüs kafesi ve soluk borusudur. Kafa rezonatörleri ise larenks, ağız boşluğu, damak ve sinüs boşluklarıdır (Öztürk, 2014).Töreyn, rezonatörler hakkında şu tespitlerde bulunmuştur;

“Rezonatörlerin temel görevi, titreşen ses tellerinden enerji çekerek, bunu ses telinin yaptığından daha büyük oranda akustik enerjiye çevirmektir. Fakat rezonatörün büyütme oranı, güçlendirdiği sesin frekansına bağlıdır. Dolayısıyla bazı frekanslar daha fazla güçlendirilir ve ses telinin ses spektrumu değiştirilmiş olur. Rezonatörler sesin şiddetini artırdıkları gibi, niteliklerini de önemli ölçüde etkilerler. Zaten ses, kişisel özelliklerine de bu şekilde sahip olur”(Töreyn, 2015).

Büyük rezonans boşlukları alçak (pes) frekanslı sesleri üretirken küçük rezonans boşlukları ise yüksek (tiz) frekans sesleri üretmektedirler. Damak ve larenksin boyutu da seslerin frekans özellikleri hususunda bir etkidir. Geniş bir soluk borusu ve larenks, güzel ve kaliteli bir ses üretmektedir (Yiğit V. B., 2004). Burun, rezonans dengesini sağlayan tek ve en önemli organken, sinüs boşlukları da rezonans için bir o kadar önemlidir. Geniş ve büyük rezonans bölgeleri güzel, volümlü ve tınlı bir sesin oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar. Aynı zamanda küçük ve sağlıklı bademcikler, sessiz harfler için uygun dil ve diş yapısı, geniş ve yumuşak bir damak da sesin kaliteli bir tını oluşturması bakımından önemli anatomik yapılardır (Belgin, 1996, akt. Yiğit, 2014: 12,13).

Sesin oluşumundan itibaren anlamlı bir hale gelebilmesi için artikülatör organlar yardımıyla gerçekleştirilen artikülasyona ihtiyaç duyulmaktadır ve bu sistem “artikülatör sistem” olarak adlandırılmaktadır. Artikülasyon kelimesinin kökeni Fransızcaya dayanmaktadır ve eski Türkçe’de Arapçadan geçen, “telaffuz” sözcüğü ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Micro Robert, 1978:60, akt. Töreyn, 2015:35). Türkçede “boğumlama”

olarak da ifade edilen artikülasyon, konuşma ve şarkı söyleme eylemlerinde alınan havanın artikülâtör organlar aracılığı ile biçimlenerek heceleri ve kelimeleri oluşturma faaliyetidir. Artikülâtör organlar; dudak, dişler, dil, yumuşak damak ve sert damaktır (Topbaş, 2001, akt. Fırat, 2015). Akciğerlerden gelen hava, rezonatör ve vibratör bölgelerde işlenir ve artikülâtör organlar yardımı ile biçimlenerek konuşmayı sağlar. Konuşmanın yanı sıra şarkı söylemede de artikülasyon oldukça önemlidir çünkü şarkının müzikal yapısının daha doğru anlaşılması için sağlıklı ve temiz bir artikülasyon işlemi gereklidir (Dumlupınar, 2022). Bunun için konuşurken ve şarkı söylerken ses tonunun şiddetine ve bazı harf vurgulamalarına dikkat edilmelidir. Öztürk artikülasyonun önemi hakkında şu yorumlarda bulunmuştur; *“Konuşma ve şarkı söyleme eylemlerinde sözcüklerin ait olduğu dilin karakteristik yapısına ve icrâ edilen müzik türünün özelliklerine uygun bir şekilde seslendirilmesinin, artikülasyonun yani boğumlamanın doğru bir şekilde yapılması ile mümkün olabileceğini söyleyebiliriz”*(Öztürk, 2014).

Artikülâtör organlar, hareketli ve hareketsiz olarak iki bölümde sınıflandırılmaktadır. Çene, dudaklar, dil ve yumuşak damak hareket eden artikülâtör organken; diş, diş etleri ve damak da hareketsiz artikülâtör organlar olarak ayrılmaktadır (Erdoğan, 2008). Dudaklar, ağız boşluğunun ön duvarında yer alırlar ve alt, üst olacak şekilde iki tanedirler. Kenarları ve iç yüzeyleri mukoza ile örtülüdür ve mukozalar arasında kas tabakası bulunmaktadır. Kasların beraber kasılıp, gevşemesi ve birlikte uyumlu çalışıyor olmaları dudakta çok çeşitli hareket imkanını sağlamaktadır. Dudağın hemen içeri kısmında yer alan dişlerin en önemli görevleri yemekleri ezmek, ufaltmak ve parçalamaktır. Üst ve alt çenenin kenarlarında, bir sıra halinde bulunmaktadır ve konuşmanın gerçekleşmesi için önem arz etmektedirler. Kavis şeklinde birbirine paralel bulunan dişlerin arasında dil artikülâtörü yer almaktadır ve çizgili kaslardan oluşan, yüzeyi mukoza ile örtülü bir organdır. İçerisinde birçok kas bulundurmakta olan dil, konuşma esnasında hareket kabiliyeti sayesinde, gırtlaktan çıkan sese yön verebilir, değiştirebilir ve harflerin telaffuzunu sağlayabilir. Ağız boşluğu içerisinde bir de yumuşak ve sert olmak üzere iki damak yapısı yer almaktadır. Sert damak kemikli bir yapıdan oluşurken, yumuşak damak üzeri mukoza ile örtülü kas ve bağlardan oluşmaktadır (Töreyin, 2015, s. 75,76) Tüm bu artikülâtör organlar, kişinin doğru telaffuz, doğru seslendirme, anlamlı, etkili konuşma ve şarkı söyleme kabiliyetlerine fayda sağlamakta ve sağlıklı bir artikülasyon için önem arz etmektedir.

1.2. Ornamentasyonlar

Ornamentasyon kelimesinin kökeni, İngilizcede kullanılan “ornament” kelimesinden gelmekte ve “süsleme, süslemeye yarayan şey, bezek” anlamlarını ifade etmektedir. Müzikte süslemeler ilk olarak Rönesans Dönemi’nde baş göstermiştir ancak notasyona dahil edilmemişlerdir. Bu sebeple ilk ortaya çıkışları Barok Dönem olarak kabul edilmektedir (Tek, 2018). Müziği zenginleştirmek, süslemek, daha keyifli hale getirmek, duygu ve düşünceyi kuvvetlendirmek amacıyla kullanılırlar. Uygulama sırasında bu süslemeler, icrâcının doğaçlama yeteneği ile şekil alırlar. Dolayısıyla her icrâcı kendi sanatsal birikimi ve yorumu ile eseri farklı süslemelerle icrâ etmektedir.

Süslemeler, Ayaz, Sevinç ve Turgaya göre; “*Eserin usûlünü bozmaksızın yapılan, küçük nota yazımları ile gösterilen ve değerini kendinden önceki ya da sonraki notadan alan çok kısa değerlikli, çarpma, mordan, tril, grupetto, tremolo adı verilen notalardır*” (Ayaz, Sevinç, & Turgay, 2018: 1689). Özbilen, süslemeler hakkında şu tespitlerde bulunmuştur;

“İnsan sesiyle yapılan süslemenin elde edilmesi zor bir süsleme olduğu; hatta enstrüman üzerinde yapılan süslemeden bile daha zor ve çetrefil olabileceği varsayılabilir. Hançerenin kıvraklık özelliğine bağlı olarak insan sesinin yaptığı süsleme, enstrümanın yaptığına göre daha az belirgin; hatta çok kere süsleme olduğu dahi vurgulanmadan yapılmış bir süsleme gibi algılanabilir. Gerçekte; asıl melodi ve süsleme arasındaki ayırımı ayırt edebilmek insan sesinde her zaman mümkün de olmayabilir. Esasında, “süsleme teknikleri ve doğaçlama” Türk Makam Müziği’nin geleneksel eğitimi olan “meşk”in temel öğelerinden birisidir. Bir eser meşk esnasında süslemeler ve doğaçlamalarla birlikte öğrenilir. Süslemelerin daha fazla ya da daha az yapılması gereken durumlar; eserin toplulukla ya da solo icrâsı, eserin mutlu ya da hüünlü oluşu, cümle başlarının, cümle tekrarlarının, cümle sonlarının nasıl süslenmesi gerektiği de meşk yoluyla öğrenilir” (Özbilen, 2007).

Türk müzik kültürü, sözlü aktarım ürünü olduğu için her icrâ yeni bir yaratma davranışı içermektedir. Bu yeni oluşumlar içerisinde yeni süslemelere ve söylem biçimlerine de yer verilmektedir ve bu süslemeler, nota metnine aktarılırken özel sembollerle gösterilmektedir. Türk müziği icrâ biçimlerinde süslemeler her yörenin ve her türün kendi özellikleri çerçevesinde sıklıkla kullanılmaktadır. Türk müziği repertuarının son iki asırdır metne aktarılması beraberinde özellikle süslemeyi ifade eden sembollerin metin üzerinde kullanılma gereğini doğurmuştur. Bahsi geçen Türk müziği süsleme elemanlarının Türk

müziği repertuarındaki türlerin çeşitlenmesinde etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin; İç Anadolu Bölgesi içerisinde Konya, Kırşehir ve Yozgat illerinde icrâ edilen türkülere bakıldığında yoğunluklu olarak icrâcılarının trilli bir seslendirme yaptığı görülmektedir ve bu seslendirme yörelerin genel söylem özelliğini ortaya koymaktadır. Konu bağlamında bir diğer örnek Malatya türküleri ve uzun havaları için verilebilir. Malatya ili ve çevresinde icrâ edilen türkülerde de çoğunlukla vibrato türü süslendirme kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel söylem özellikleri dikkate alınarak süslemeler, gelenek mensubu icrâcılar tarafından eserlere aktarılmış ve bu aktarım sonraki icrâcıları da beraberinde etkileyerek bir çalgı icrâsı, söyleyiş ve ağız özelliği ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, süslemeler için Arguvan ağzı uzun hava türünü belirleyici öğeleri arasındadır denilebilir. Türk müziğinde kullanılan başlıca süslemeler; çarpma, trill, vibrato, wobble, mordan, tremolo, sostenuto ve grupettodur.

Vibrato, İtalyanca bir kelimedir ve sesin dalgalı olarak uzaması anlamına gelmektedir. Klasik Müzik Kitabı adlı kaynakta vibrato, “*Ses perdesini bir tek nota etrafında hızlı ve düzenli olarak çeşitlendirme; titretme*” olarak belirtilmektedir(2019, s. 343). Diğer bir kaynakta ise vibrato, icrâ esnasında sesin frekansının yinelenen bir şekilde tizleştirilip, aynı şekilde pesleştirilmesi olayıdır (Zeren, 1995, s. 278, akt. Gunca, 2007). Uçan ve Günay’a göre vibrato; “*Terim, Latince kökenlidir. Vibrare (titreşme) sözcüğünden gelmektedir. Fransızca karşılığı “vibrer” dir. Bu edimden gelen “vibration”, bir müzik çalgısındaki tellerin sık bir biçimde titreşimi anlamına gelmektedir* (Uçan ve Günay, 1975:24, akt. Işıksungur, 2013). Vibrato ile yapılmak istenen; sese canlılık ve hareket katarak anlatım gücünü kuvvetlendirmektir (Gunca, 2007). Dik’e göre vibrato; “*Vibrato, tek başına ya da cümle içinde müzikal sesi zenginleştirmeye hizmet eden perde, yoğunluk veya ses tınısının titreşimlerini kapsayan ortak bir tanımdır*” (Dik, 2015: 130).

Vibrato oluşumu sırasında icrâcılar seslerini düzenli, sık ve hızlı salınımlarla hançere yoluyla titreştirirler. Doç. Dr. İlder Denizoglu ile yapılan kişisel görüşmede, vokal icrâlarda bu titreşimin sıklıklarının (frekansının) saniyede en düşük dört, en yüksek de yedi olacak şekilde olduğu bilgisi alınmıştır.³Enstürmantal olarak yapılan vibratolarda ise frekans değerleri değişiklik gösterebilmektedir. Vibrato nota üzerinde “vib.”kısaltmasıyla ifade edilmektedir. Varış, vibratonun; büyük ölçüde öncelikle sesteki değişimi içeren ve ezgideki

---

³ M. Durtaş, kişisel görüşme, Ocak 2, 2024.

entonasyon hatalarını gidermek için kullanılan en etkili müzikal araçlardan biri olduğunu ileri sürmüştür (Varış, 2012).

Şekil 1.3. Vibratonun Nota Üzerinde Gösterimi.

Trill kelimesi İtalyanca olan “trillo” sözcüğünden alınmıştır ve titreşim anlamına gelmektedir (Ayaz, Sevinç, & Turgay, 2018). Bir notanın, yarım ses veya tam ses yukarısında ya da aşağısında bulunan ses ile sık bir şekilde çarpma yapmasıyla meydana gelen süsleme çeşididir. Triller, nota üzerinde kelimenin ilk iki harfi olan “tr.” işaretiyle gösterilmektedir. Bu işaretlemenin yanı sıra triller, tırtıklı bir şerit şeklinde de ifade edilirler. Türk müziğinde triller “çarpma” olarak da adlandırılmaktadırlar.

Şekil 1.4. Trillin Nota Üzerinde Gösterimi

Gazimihal, trill hakkında şu tespitlerde bulunmuştur;

“Uygulandığı notadaki sesin bir veya yarım ton üst tarafındaki sesle sık ve muntazam çarpma yaptıran süsleme elemanıdır. Tril insan sesi ile yapılan süsleme elemanların vazgeçilmez öğelerinden biridir. Çarpmaların sayısı cümlelerin hız ve karakterine göre değişirken, musiki cümlesinin sonunda ve kadans içinde yer alan trile kadans da denir. Tril kelimesinin iki baş harfi “tr.” notanın tepesinde işaretli bulunur. Uzayacak trillerde işaretin önüne yatık bir tırtıllı ek bulunur” (Gazimihal, 1961, akt. Özbilen, 2007).

Say ise trilli, iki sesin arka arkaya hızlı şekilde çalınması veya söylenmesi olarak yorumlamıştır. Müzikteki en önemli süsleme türlerinden birisi olduğunu ve iki bitişik notayı

çalabilen her tür müzikte icrâ edilebileceğini savunmuştur (Say, 1992:1186, akt. Koçak, 2007).

Wobble, tremolo süsleme türüyle benzerlik gösteren ancak tremolo gibi sık titreşimler göstermeyen ve saniyedeki frekans hızı tremolodan daha düşük olan bir ornamentasyon çeşididir. İcracının sesini kalınlaştırmak istemesi ve göğüsteki sesini zorlaştırması ile oluşmaktadır (Şahin, 1995). Wobble aynı zamanda “sallanma” olarak da adlandırılmaktadır. Wobblede saniyedeki frekans hızı üçten düşüktür. İcracının, icrâ sırasında sesini düşük hızda dalgalandırması sonucu meydana gelmektedir. Şahin; wobble, tremolo ve vibrato için şu tespitlerde bulunmuştur:

“Sallanma, tremolo ve vibrato gibi oluşumların her biri farklı fizyolojik nedenlere bağlıdır. Vibratoda ses genliği, yoğunlukla koştur olarak artar; tremolo, kökeni sıkıştırılmaya dayalı bir ton titreşmesidir ve sallanma bunlardan farklı olarak, sesin fazla ağırlaştırılmasıyla ortaya çıkan, yavaş ve geniş bir ses dalgalanmasıdır” (Şahin, 1995, s. 36).

Sostenuto, İtalyan kökenli bir müzik terimidir ve İtalyanca olan “sostenere” kelimesine karşılık gelmektedir. Uluç’a ait müzik sözlüğünde “*istenen biçimine tam uyarak*” anlamında ifade edilmiştir (Uluç, 2006:174). Tek perde üzerinde gerçekleşen uzun bir fonasyon oluşumudur. Tını değişikliği olmaması için nefes kontrol edilmeli ve gürlük sabit tutulmalıdır (Denizoğlu, 2020, s. 589). Müzik içerisinde temponun yavaşlatılarak tonun devam ettirilmesi sonucu meydana gelen bir ornamentasyon türüdür (Akıncı, 2023). Sostenuto, dörtlük nota için 72-80 metronom arasında icrâ edilir ve icrâ sırasında nota değerliklerine dikkat edilerek sesler tam süresinde devam ettirilir (Göğüş, 2024).

Şekil 1.5. Sostenuto Ornamentasyonunun Uygulanışı

Ornamentasyon süsleme grubu terimlerinin dışında yer alan ve Arguvan ağzı uzun havalarda sıkça görülen glottal stop, glottisin (ses telleri arasındaki boşluk) kapatılarak, ses tellerinin titreşiminin ani olarak durdurulması ile meydana gelen bir ses olayıdır. Glottal stop, vurgulu-ünlü harflerde gözlemlenir ve oluşumu sırasında glottisteki hava akışı engellenir (Uygun, 2015). Uluslararası fonetik alfabede glottal stoplar “?” sembolü ile

gösterilmektedir. Glottal stoplar, prozodik yapının bir refleksi olarak, vurgulanmak istenen ifadenin kuvvetliliği, tonlanması ve ritmi gibi prozodik özellikler sonucu meydana gelebilmektedirler (Esling, Fraser, & Harris, 2005).

1.3. Estill Ses Modeli

Josephine Antoinette Estill (1921-2010), 25 Nisan 1921 Pensilvanya doğumlu Amerikalı şarkıcı, ses uzmanı ve şan pedagogudur. Estill aynı zamanda *The Estill Voice Model* olarak dünyada yaygın olarak bilinen, şarkı söyleme ve fonasyon tekniğinin tasarımcısıdır (Ekici, 2021). Jo Estill, vokal anatomi üzerine geniş kapsamlı araştırmalar yapmış, daha etkili ve güzel şarkı söylemenin yollarını arayan, vokal beceriyi geliştirmeye yönelik birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Estill Ses Modeli (ESM), 1888 yılında Estill tarafından oluşturulmuş, sesi oluşturan mekanizmaları daha iyi kontrol ederek, sağlıklı, kontrollü ve becerisi yüksek icrâlar gerçekleştirmeyi hedefleyen bir programdır (Balo, 2021). Bu modelde ses üretim süreci bölümlere ayrılmış, buna yönelik ses kalitesini bilinçli ve kontrollü bir şekilde yükseltmeye yönelik “çalışma prensibi ve figürleri” adı altında ses egzersizleri geliştirilmiştir. ESM'nin vokale; performans kaygısını azaltma, kendine güvenini artırma, vokal çeşitliliği sağlama ve estetik özgürlük ile ses sağlığı arasındaki dengeyi kurabilme gibi faydalar sağladığı söylenebilmektedir (Salsbury, 2014).

ESM, güç- kaynak- filtre teorisinden yola çıkarak vokal üretim sürecini üç başlık altında açıklamıştır. Bu üç başlık içerisinde, güç-solunum sistemi, kaynak-larenks (ses telleri) ve filtre-ses yolu yapısı (rezonatörler) yer almaktadır. Güç yani nefes, vokal kıvrımların titreşmesinde, vokal kıvrımlar titreşerek (kaynak) sesin tonunun oluşmasında, rezonatörler ise sesin bileşenlerinin ünlü, ünsüz seslere dönüşmesinde ve ses kalitesinin belirlenmesinde görev almaktadırlar (Salsbury, 2014).

Estill Ses Modeli, kişinin fonasyon sırasında kullanımı gerekli olan, kişiye ses farklılığı oluşturmasını sağlayan 13 temel figürün yer aldığı ve konuşma, twang, falsetto, opera, sob ve belting tarzlarının nasıl seslendirileceğini tarif eden iki temel seviyeden oluşmaktadır. Öğrenilen 13 temel figürün, belirtilen tarzlarda nasıl kullanılacağı ikinci seviyede yer almaktadır. Bu 13 temel figürün içerisinde; larenks, gerçek vokal kıvrımların başlangıcı ve bitişi, yalancı vokal kıvrımlar, gerçek vokal kıvrımlar, tiroid kıkırdak, krikoid kıkırdak, aryepiglottik (ses yolundaki kas sistemi), velum (yumuşak damak), çene, dil, dudak, baş ve boyun ve gövde (torso) yer almaktadır (Balo, 2021).

Larenks, ses tellerini istenilen yönde hareket ettirip, bilinçli bir şekilde yönlendirme yeteneğine sahiptir. Düşük bir larenks genellikle koyu bir ton üretirken, yüksek bir larenks daha parlak bir ses üretmektedir. Ses, akciğerlerden gelen havanın larenksteki ses tellerinin içerisinden geçerek gerçek vokal kıvrımları titreştirmesi sonucu oluşmaktadır ve larenksteki sesin başlangıcını belirtmektedir. Yalancı ses telleri bazen gerçek ses tellerinin üzerindeki iki paralel et bandını kontrol edebilir, gerçek ses tellerinin arasını daraltıp geri çekebilir ve orta bir yol bulabilir. Larenks, aynı zamanda sesin birbirine nasıl aktarılacağını da kontrol edebilmektedir. Gerçek vokal kıvrımlar kalın olduklarında yukarıdan aşağıya doğru tamamen titreler ancak ince olduklarında yalnızca üst kısımlar birbiriyle titreşerek hacim ve yoğunlukta azalmaya sebep olurlar. Ayrıca gerçek vokal kıvrımlar sıkı bir şekilde tutulurlarsa, vokal kıvrımlar sağlıklı bir şekilde bir araya gelemediğinden hafif bir disfonik (ses kalitesinin bozulması) ses üretirler. Gırtlığın ön kısmında yer alan tiroid kıkırdak, larenksi korumada bir kalkan görevi görmektedir. Sese bir titreşim kazandırmak adına onları çevreleyen kas bağları tarafından kontrol edilerek vibrasyona fayda sağlarlar. Duyguların başlangıcıyla bağlantılı olduğu belirtilen tiroid kıkırdak eğik veya dikey olabilmektedir. Krikoid kıkırdak ise larenksin ön alt kısmında yer almaktadır ve krikoid bağlar tarafından kontrol edilebilmektedir. Gerçek vokal kıvrımların, minimum eforla daha yüksek ses seviyesine izin verecek şekilde kalınlaşmasını sağlar. Krikoid kıvrımların eğik bir şekilde bürünmesi genellikle bağırma sonucu meydana gelmektedir. Larenksin hemen üzerinde, geniş veya dar olabilen aryepiglottik (ses yolundaki kas sistemi) adında kas bandı bulunmaktadır. Genellikle AES olarak adlandırılan bu alan, çok fazla çaba sarf etmeden sese canlılık katar ve parlak, tiz bir ses yaratır. 13 temel figürden bir tanesi de velumdur. Velum, yumuşak damak olarak da adlandırılan, havayı burun veya ağız boşluklarından yönlendiren et kanadıdır. Yüksek, orta ve düşük pozisyonlarda bulunabilir. Düşük pozisyonda bulunan bir velum nazal bir ses üretirken, yüksek pozisyondaki bir velumda nazal bir duyum olmamaktadır ve buruna giden hava akışı tamamen kesilmiş demektir. Estill ses modelinde genellikle çenenin dikey olarak düşmesini vurgulayan diğer pedagojilerin yanı sıra, çenenin yatay bir şekilde, orta kısımda konumlanarak serbest bırakılmasına dikkat çekilir. Estill sisteminde dil, yalnızca eklem için değil larenksin yüksekliği ile ilgili olan bağlantısından dolayı da önem taşımaktadır ve larenksi yerinde tutan hyoid kemiğe bağlanır. Bu durum aşırı gerilime bağlı olarak larenksin esnekliği üzerinde veya dilin pozisyonuna büyük etki yaratmaktadır. Dudaklar, sesi ortalayarak veya yayarak değiştirebilirler. Diğer vokal pedagojilerin aksine yüz ve boyundaki bütün kaslar sesin üretilmesine katkıda

bulunabilmektedirler. Estill sabitleyici kas grubunda, karın kasları ve trapezius gibi büyük kasların kullanılmasının ses üretimine katkı sağlayacağını savunmaktadır (Salsbury, 2014).

Estill ses modelinin ikinci seviyesinde ise 13 temel figürün farklı birleşmeleriyle oluşan, altı ses niteliğinin (konuşma, falsetto, twang, opera, sob ve belting) ne şekilde seslendirilip, uygulanacağı konusu yer almaktadır.

Konuşma niteliği, gündelik konuşma için veya genelleştirilmiş şarkı söyleme için kullanılan bir türdür. Ses yolunun büyük ölçüde açık, rahat ve gerilimden arınmış olması konuşma niteliğini diğer nitelikler arasında en anlaşılır olarak kılmaktadır. Konuşma niteliğinde, çene pozisyonu gerçek ses üretimine göre daha az önemlidir ve dinleyicinin daha rahat duyabileceği, estetik olarak kulağa hoş gelen düşük perdelerde seslendirilir. Eğer bu perdeler yükseltilerek ses telleri doğal pozisyonlarının dışında zorlanırsa, seste hasar ve kırılmalar meydana gelebilir. İcracı alması gerekenden daha fazla bir nefes alıp, daha yüksek ses çıkarma eğilime yönlendirilirse, aslında konuşma niteliğinden çıkıp falsetto niteliğinde bir seslendirme gerçekleştirmiş olacaktır (Salsbury, 2014).

Falsetto, estetik açıdan ruha canlılık, tatlılık ve masumiyetlik kazandıran bir ses niteliğidir. Genellikle konuşma niteliğine kıyasla daha yüksek perdelerden, tiz seslerde icrâ edilmektedir. Yüksek perdelerdeki tiz sesi koruyabilmek için hava hacminin daha fazla olması gereken yerlerde falsetto niteliği kontrol edilmekte zorlanılabilir. Aynı zamanda daha düşük perdelerde de tutulmak istenirse ses çatlayabilir ve kırılmalar meydana gelebilir. Sağlıklı bir falsetto niteliğinin seslendirilebilmesi için havanın akışının, hacminin ve ses üretme gücünün kontrollü bir şekilde uygulanması gerekmektedir (Salsbury, 2014).

Twang, Nazalized Twang olarak da adlandırılan, konuşurken veya şarkı söylerken alınan havanın bir kısmının ağız yerine buruna gitmesi sonucu kapalı ve genizden bir seslendirme gerçekleştirilen ses niteliğidir. Bu tanım Estill için *Oral Twang* olarak tanımlanan ses niteliği için geçerli değildir. Twang, Estill'in konuşmacı için önerdiği en faydalı ses niteliği olabilir çünkü ses yolu büyük ölçüde daraldığı için sen hem çok güçlü hem de tiz olarak duyulmaktadır. Konuşmacının veya şarkıcının çok fazla güç sarfetmeden twang niteliğini seslendirebiliyor olması en önemli özelliklerinden birisi sayılmaktadır. Oral Twang da ise alınan hava burundan iletilmez ve daha parlak bir ton elde edilir (Salsbury, 2014).

Duygusal, kederli ve dokunaklı bir seslendirmenin ürünü olan sob niteliği, dinleyiciye ağıyormuşçasına yoğun bir duygu hissettirir. Yüksek bir sese sahip değildir ve bu nedenle de sahnede diğer enstrümanların seslerinin yanında elektronik araçlar ile güçlendirilmesi gerekmektedir. Sob niteliğinde, tiroid kıkırdağı eğik olduğundan glottis (ses tellerinin bulunduğu larenksteki orta kısım) sonuna kadar açıktır ve üzerindeki ses telleri çoğu sanatçı için oldukça rahat seslendirilebilir olarak görülmektedir. Estill araştırmacıları, tiroid kıkırdağının eğimli olması sonucunda vibratonun oluştuğunu gözlemlemiş ve bu konu hakkında daha fazla araştırmaya gerek olduğunu belirtmişlerdir (Salsbury, 2014).

Opera, en kolay ve çabuk tanınan ses niteliklerinden birisi olan, aslında konuşma, sob ve twang çeşitlerinin birleşiminden oluşan ileri bir ses niteliğidir. Bazı Opera seslendirmelerinde tona bağlı olarak diğer ses niteliklerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Operada birden fazla ses yolu bulunmaktadır. Üretilen ses, orkestranın arkasında kalmadan yüksek bir volüme sahip, hem parlak hem karanlık, yuvarlak ama aynı zamanda da sivri uçludur. Opera ses niteliğinde krikoid kıkırdağı dikey, tiroid kıkırdağı eğik, velum yüksek, çene yüksekliği orta ve dil sıkıştırılmış konumda bulunmaktadır (Salsbury, 2014).

Belting, tüm ses nitelikleri arasında en çok özenilen ses niteliğidir çünkü tüm seslerin bu sesi sağlıklı çıkaramayacağına dair bir görüş yaygın olarak kabul edilmektedir. Estill, bu görüşü reddetmiş ve doğru ses tekniklerinin uygulanarak herkesin sağlıklı bir belting niteliği üretebileceğini öne sürmüştür. Beltingin daha çok müzikal tiyatrodaki kullanıldığı, doğası gereği güçlü, neşeli ve yüksek bir sese sahip olduğu bilinmektedir. Bu niteliğin anahtarı, krikoid kıkırdağının eğik pozisyonda tutulmasıdır. Bu sayede vokal kıvrımların gövde örtüsü daha kalınlaşır ve bu sayede titreşim oluşturabilecekleri alan çoğalmış olur. Belting niteliğinde de operada olduğu gibi yüksek performans kabiliyeti gerekmektedir (Salsbury, 2014)

1.4. Türk Halk Müziği

Halk müziği, halkın içerisindeki halk şairleri ve sanatçıları tarafından meydana getirilmiş, ulusal ölçü ve ritim kuralları ile kendine has biçimlerde meydana gelmiş müzik çeşitliliğinin tümüne denmektedir (Demirsipahi, 1975, s. 7). Oransay'a göre halk müziği kavramı; yarı bilinçli bir müzik kavramıdır ve özellikle toplumların kırsal bölgelerinde (köy, oba vb.) oluşum gösteren müziklerdir (Uzun, 2024). Halk müziği, geleneğe bağlı, sözlü aktarıma dayanan ve etnik bir bölgesel etkiyi içerisinde barındıran küçük topluluklar

aracılığıyla meydana gelmektedir ve günlük iletişim yoluyla toplumsal etkileşimi vurgulayan müzik türlerini barındırmaktadır (Titon, 1999).

"Bir ulusun özüne has müzik, halk müziğidir. Kayıtsız ve etkisiz bir kişinin ya da toplumun söyleyişiyle ve buluşuyla doğmuş, zamanla halkın malı olmuş yapıtlardır. Kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılarak, kuşaklar boyu yaşamış ve tazeliklerini korumuşlardır. Kent müziğinin etkisi altında kaldığı gibi, kent müziğini etkilediği de olmuştur" (Sözer, 1996, s. 323).

Halk müziği; türkü, mâni, koşma, oyun havaları, seyirlik oyun müzikleri, tekerlemeler ve tören müzikleri gibi toplumsal konuları ele alan türleri ve bunula birlikte sözlü-sözsüz veya oyun eşlikli ezgileri kapsamaktadır. Halk müzikleri, sanatsal kaygı gütmeyen, toplumların hastalık, savaş, hasretlik, yoksulluk, ölüm, evlenme, doğum, doğal felaket ve benzeri toplumsal olayların yaşanması sonucu duygu ve düşünce aktarımında bir aracı olarak meydana gelmektedir. Yapı itibarıyla basit ve anlaşılır olan halk müzikleri bölgesel ve yöresel özelliklere sahiptir. Halk müzikleri, çoğunlukla söyleyeni, yaratıcı unutulmuş, doğaçlama ile meydana gelmiş ve icracıların kabiliyetlerine göre her seslendiren farklı tınılar gösteren sözlü aktarım türüdür. Her toplumun kendine has müzik gelenekleri vardır ve bulunduğu coğrafyada belirli özellikleriyle farklılık göstermektedir. Halk müzikleri, diğer çevre müzikleriyle etkileşimi dolayısıyla oluştukları bölge harici başka toplumların halk müzikleriyle de benzeşebilmektedir.

Geleneksel Türk halk müziği, Türklerin yaşamış olduğu bölgelerde doğmuş, genellikle söyleyeni belli olmayan, halkın duygu, düşünce, inanç ve geleneklerini yansıtan etnik bir müzik türüdür. Anadolu topraklarında bu müzik geleneği, Türk'e ait anlamındaki "türki" kelimesinden türeyen "türkü" olarak da adlandırılmaktadır. Türküler, içerik olarak halkın acılarını, sevinçlerini, ayrılıklarını, özlemlerini, düğün, doğum, ölüm gibi toplumsal olaylarını konu almaktadır. Sözlü veya sözsüz olarak var olan geleneksel Türk halk müziği, halkın yaratması sonucu meydana gelmiştir ve geleneksel kültürün bir parçasıdır. Belirli bir ölçü ve ritim içerisinde seslendirilen ezgilere "kırık hava", serbest ölçü içerisinde seslendirilen ezgilere ise uzun hava denmiştir. Türk halk müziği de diğer tüm müzik türleri gibi oluştuğu yörenin coğrafi, sosyolojik, ekonomik kültürel ve inançsal yapısından etkilenerek kendi içerisinde yöreye göre farklılıklar gösteren türlere ayrılmıştır.

Hoşsu, Türk halk müziğinin belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır;

- “1. Türk halk kültürüne dayalı bir kültür olması
2. Yakıcısının bilinmemesi, anonim olması
3. Otak halk verisi yapısına dönüşmesi için, derin geçmişi olması
4. Kulaktan kulağa sözlü gelenek halinde yaşamını sürdürmesi
5. Sanat endişesi taşımaması, iddialı olmaması
6. Yöresel dil, tavır ve üslup özelliklerini taşıması
7. Müziğin şiirle uyum içinde olması

8. Kişisel bir görünümünden ziyade toplumsal bir görünüm içinde olması” (Hoşsu, 1997:7, akt. Kınık, 2011:141).

Tüfekçi’ye göre Türk halk müziği, sahibi bilinmeyen, halk tarafından üretilmiş ve benimsenmiş bir müzik geleneği aktarımıdır. Kulaktan kulağa aktararak günümüze kadar benimsenmiş olan Türk halk müziği, yöresel dil ve müzik özellikleri ile halkın ortak malı haline gelmektedir (Uzun, 2024).

Türk halk müziği, Cumhuriyet döneminden bu yana başlıca iki geleneksel müzik türlerimizden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kökleri en eski Türk topluluklarına dayanan Türk halk müziği, Türkiye coğrafyası harici, Balkanlar’da ve Asya’da yaşayan Türk topluluklarının müzikleri ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir (Altınay, 2011, s. 54).

1.4.1. Uzun Hava

“Ölçü ve düzum bakımından serbest olduğu halde, belli bir dizisi ve bu dizi içinde belli bir seyri bulunan, serbest ağızla söylenen halk ezgilerine uzun hava denmektedir” (Özbek, 1998, s. 194). Muzaffer Sarısözen uzun havayı, “Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri, belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere uzun hava denir” şeklinde tanımlamaktadır. Uzun havalara Türk halk müziğinde; düz hava, avaz, koşma okumak, ozanlama yapmak, uzun kayda ya da mâni okumak gibi tabirler sıklıkla kullanılmaktadır. Uzun havalar konuşurcasına, resitatif tarzda okunan yaratılardır. En belirgin özelliğinin başında belli bir usul kalıbı bulunmaması gelmektedir. Uzun havalar icrâ

yeteneği ve arzusuna göre Şekil alırlar(Yücel, 2011, s. 7).Gazimihal' göre, Divan, Arap ve Acem mziklerindeki “gazel” ve “taksim”, uzun havalardan gelmektedir ve uzun havalar etimolojik olarak “ozannama” yani “ozanlama” ya dayanmaktadır (Gazimihal, 1947:14, akt. Aytar, 2021).

Uzun havalar, serbest ritimli ezgilerdir ve resitatif (konuşurcasına) Şekilde seslendirilmektedir. Usul bakımından serbest olmasına karşılık icrâ sırasında ezginin bir ritmik seslendirme yapısı bulunmaktadır ve kelimenin ritmine göre ezgi belirlenmektedir. Uzun havaların icrâsı, makamları, dizileri ve seyirleri aÇısından belli başlı kalıplara bağlı olmaktadır. İcra sırasında saz-Şan uyumu gözlemlenen uzun havaların iÇerisinde “oy, aman, hey, of, vay” gibi katma sözler yer almaktadır. Uzun havaların icrâsı, icrâcının zgn müzik kabiliyetine göre Őekillenmektedir. Bazı icrâlarda icrâcının, uzun havanın orta kısımlarında belirli bir ritmik düzen iÇerisinde kırık havalara geŐiŐ yapabildiği görülmektedir. Bununla birlikte serbest ritimli ezgiler çoğunlukla uzun hava icrâlarının bitiminde, ritmik bir düzene sahip olan kırık havalara bağlanmaktadır. Geleneksel Türk müziği iÇerisinde seslendirilen uzun havalara; Arguvan ağzı, ağıt, bozlak, maya, gurbet, yol havaları, hoyrat, divan vb. uzun hava türleri örnek verilebilmektedir.

Uzun havalar, halk arasında “hava yakmak”, “düz hava”, “yakım yakmak”, “yüksek hava” ve “hava asılmak” gibi tabirlerle de bilinmektedir. Uzun hava terimi ise yurdumuzda Türk halk müziği üzerine yapılan ŐalıŐmaların baŐladıđı ilk yıllardan itibaren “uzun hava” olarak tanımlanmaktadır (Uzun, 2024).Oluştuğu bölge ve yöreden etkilenerak ŐeŐitli isimlerle sınıflandırılan uzun havalar, buldukların yörenin ağız özelliklerinden yola Őıkılarak “Arguvan ağzı, ŐamŐıhı ağzı”, edebi türlerine göre “divan, destan, müstezat, semai”, bölgesel terimlere göre “yol havası, gurbet havası”, tasavvuf ve tarikatlara göre “kalenderi, deme”, ŐeŐitli toplumsal olaylara göre “mersiye, koşma, ağıt”, aŐiret isimlerine göre “barak, avşar, varsağı”, gibi adlar altında tasnif edilmektedir (Yürümez, 2019). Altınay, uzun hava türü iÇin Şu yorumlarda bulunmuştur; “Türk halk müziği ürünlerinden uzun hava örneklerinde yörelere göre belirgin farklılıklar gösteren bu dil ve söyleyiş özelliklerinin çoğunlukla “ağız” adıyla birlikte anıldığı görülür: Abdal ağızları, Arguvan ağzı, Azeri ağzı, Barak ağzı, ŐamŐıhı ağzı, Harput ağzı, vb. en bilinenleridir” (Altınay, 2011). Bu araştırma kapsamında Arguvan ağzı uzun havalar, icrâda kullanılan ornamentasyonlar ve icrâcılarının seslendirme özellikleri aÇılarından incelenmiştir.

2. BÖLÜM

2. ARGUVAN YÖRESİ VE ARGUVAN AĞZI

2.1. Arguvan Yöresi Tarihi Coğrafi Özellikleri ve Sosyo Kültürel Yapısı

Arguvan, Malatya iline bağlı bir ilçedir. Yüzölçümü 1037 kilometrekare olup, Malatya'ya uzaklığı 72 kilometredir. Doğuda Malatya ili Arapgir ilçesi, batıda Malatya ili Hekimhan ilçesi, kuzeyde Sivas ili Divriği ilçesi, güneyde ise Malatya ve Elâzığ illerinin topraklarıyla çevrilidir. Malatya ilinin az nüfus yoğunluğu olan ilçesi Arguvan'dır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 nüfus sayımlarına göre ilçe nüfusu 7015'dir (Malatya Valiliği, 2023).

Arguvan ilçesinin en eski yerleşim tarihi, Arguvan ilçesine bağlı Morhamam ve Karahüyük köylerindeki höyüklerden ve Karababa harabelerinden elde edilen bulgulara göre eski çağlara dayanmaktadır. Arguvan ilçesinin, 4. yüzyıldan itibaren Bizans kaynaklarında *Argaous* adıyla görüldüğü bilinmektedir. 8. Yüzyıla ait Arapça kaynaklarda ise *Argaûn* adına rastlanmaktadır. Kaynaklarda görülen iki sözcük de çoğul haldedir ve "Argalar" veya "Argavlar" anlamına gelmektedir. 11. yüzyıla ait Ermenice vekayinamelerde ise *Argawan* adının kullanıldığı görülmektedir. Bilge Umar'ın, Argawana adı için eski bir Anadolu dilinde "gümüşyeri" anlamına gelmesi ihtimali üzerinde durduğu bilinmektedir(Arguvan Kaymakamlığı, 2023). Arguvan ilçesinin, Osmanlı Devleti zamanında Tahir bucağı adı ile Malatya ilinin Arapgir ilçesine bağlı olduğu bilinmektedir. İlçenin daha sonradan Diyarbakır iline bağlanıp, 1873'de ise tekrardan Tahir adı ile Elâzığ ili Keban ilçesine bağlı olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile merkez ilçe olarak Malatya'ya bağlanıp, 1954 yılında ise Tahir nahiyesi merkez olmak üzere Arguvan adıyla Malatya iline bağlı bir ilçe haline geldiği bilinmektedir(Arguvan Kaymakamlığı, 2023).

Arguvan ilçesinin bir belediyesi ve 49 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahalleler; Armutlu, Akören, Alhasuşağı, Asar, Aşağısülmenli, Asmaca, Bahçeli, Bahçelievler, Bozan, Çakmak, Çayırılı, Çavuş, Çevreli, Çiftlik, Dolaylı, Doydum, Eymir, Ermişli, Göçeruşağı, Gökagaç, Güngören, Güveçli, Gümüşlü, Gürge, Hakverdi, İsaköy, İçmece, Karababa, Karahöyük, Koçak, Kızık, Kızıluşağı, Konakbaşı, Kömürlük, Kuyudere, Kuruttaş, Morhamam, Narmikan, Parçikan, Şotik, Tatkınık, Tarlacık, Tepebağ, Yamaç, Yeniköy, Yeni, Yukarı sülmenli, Yürektaş ve Yoncalıdır(Arguvan Kaymakamlığı, 2023).

Arguvan yöresi yüzey şekilleri açısından engebeli bir yerleşim özelliği göstermektedir ve ilçenin en yüksek dağı Göldağı'dır. Göldağı, Arapgir-Arguvan ilçeleri arasında sınır oluşturmaktadır. İlçenin kuzeybatı bölümünde ise Ayranca dağları, Arguvan-Arapgir-Divriği ilçelerinin sınırları arasında ise Sarıçiçek, Gacer ve Çakmak yaylaları yer almaktadır (Özerol & Şahin, 2004).

Arguvan ilçesinin rakımı 1150 metredir. Toprak yüzeyi açısından genellikle çıplaktır ancak kuzey ve kuzeybatısında bozuk baltalık ve orman vasfını yitirmiş meşe örtüsü mevcuttur. Kışları karlı ve soğuk, yazları sıcak ve kurak bir iklim özelliği göstermektedir ve en çok yağışı ilkbahar mevsiminde almaktadır. Arguvan ilçesi 2'inci derece deprem kuşağı bölgesindedir. İlçe bugüne kadar 1967, 1977 ve 1988 yıllarında meydana gelen heyelan ve çökmeler nedeniyle üç defa yer değiştirmiştir. İlçe yüzölçümünün büyük bir bölümünde tarıma elverişli araziler yer almaktadır. Geriye kalan kısımlarında ise çayırliklar, meralar, çıplak dağlar ve bozuk ormanlık alanlar bulunmaktadır. İlçe ekonomisinin büyük bir kısmı hayvancılıktan oluşmaktadır. Koyun, sığır ve keçi yetiştiriciliği ekonominin temel geçim kaynaklarından birisidir (Malatya Valiliği, 2023).

“İlçe nüfusunun tamamına yakını okur-yazardır. Okur-yazarlık oranının yüksek oluşunun en önemli nedenleri arasında yöre halkı üzerinde etkili olan ve ilime özel bir değer veren sözlü geleneğin yönlendirici özelliği sayılabilir. Öte yandan ilçedeki olumsuz coğrafi koşulların da halkın eğitime yönelmelerine sebep olduğunu söyleyebiliriz. Bireyin iç ve dış dünyayla ilgili farkındalığının gelişmesi, ülkesine ve en önemlisi de insanlığa katkı sağlaması için iyi eğitilmiş olmak gerektiğine inanan Arguvan toplumu, geçmişten günümüze kendi topraklarında yaşayan çeşitli halkların onlara sundukları kültürel birikimden etkilenmiştir” (Eroğlu, 2011, s. 2).

Yöreye gerek Osmanlılar zamanında gerekse yakın zamanda çok sayıda göçün yaşandığı bilinmektedir. Yörenin tarihi incelendiğinde bu göçlerin Kars, Sivas, Elâzığ, Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır, Tunceli, Tokat, Kahramanmaraş, Konya, Bingöl; İran, Irak, Horasan, Kerkük Musul bölgelerinden geldiğini söylemek mümkündür. Bu göçlerle beraber yöreye gelen Türkmen, Alevi, Kürt; Ermeni, Avşar, Gagavuz, Atmalı ve Barak etkisinden dolayı kozmopolit bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Bu kozmopolit yapı yörenin müzik kültürüne de etki etmiştir. Alevi ve Bektaşî felsefesi gereğince aşıklık ve dedelik geleneği yöreye göçler sonucu aktarılmıştır (Yürümez, 2019, s. 18).

2.2. Arguvan Yöresi Müziği

Müzik kültürü, toplumsal bir varlık olan insan aracılığıyla; sosyolojik, psikolojik, ekonomik, fizyolojik, jeolojik vb. olaylar sonrası duygu ve düşünce aktarımı sonucunda meydana gelen, nesilden nesle sözlü veya yazılı olarak aktarılan müzikal birikimlerin tümüdür. İnsanlar, yaşadıkları olayları buldukları toplum içerisinde müzik aracılığıyla paylaşmaktadırlar. Bu nedenledir ki her toplumun bulunduğu jeopolitik konuma göre farklılaşan çeşitli müzik kültürleri meydana gelmektedir.

Türk halk müziği, farklı yörelerde geliştirdiği; üslup [ağız (şive), hançere vb.] özellikler ile kendine özgü bir müzik çeşitliliği oluşturmaktadır. Bu bağlamda Malatya iline bağlı Arguvan yöresi kendine has ağız yapısı ve seslendirme biçimleri açısından Türk halk müziği repertuarında yer edinmiştir ve yörede bu tür “Arguvan ağzı” ya da “Arguvan havası” olarak tanımlanmaktadır.

Arguvan yöresi halk müziği genel olarak dinî ve dünyevî olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmekte, dinî konuları işleyen türküler İçeri Makamı, dünyevî konuları işleyen türküler ise Dışarı Makamı olarak adlandırılmaktadır. Arguvan yöresindeki bu adlandırmalar makamsal özellikleri ifade etmek için değil, yalnızca yörede söylene gelen türkülerin konuları açısından (dinî veya dindışı) türlerini belirlemek için kullanılmaktadır. Dışarı makamı, yörede “Arguvan Havası” veya “Arguvan Ağzı” olarak bilinen ve genellikle dünyevi konuları işleyen türkülerdir. Bahsi geçen bu türküler yörenin ağzı yapısını olduğu gibi yansıtmanın yanı sıra; aşk, gurbet, hasret, özlem, sevgi, ayrılık gibi temalarla işlenmektedir. Dışarı makamı türküler, uzun hava ve kırık hava olmak üzere iki farklı şekilde icrâ edilebilir. Aynı zamanda toplu bir şekilde uzun hava seslendirmek yörede sıkça rastlanılan bir icrâ şeklidir. Türkülerin seslendirilmesi sırasında genellikle bağlama icrâsı yapılır. (Haşhaş vd., 2015:75).

Arguvan ağzı uzun havalarının türü belirleyici en önemli özelliklerinden birisi olan katma sözler için Aydoğdu şu tespitlerde bulunmuştur; “Arguvan yöresinde Dışarı Makamı olarak adlandırılan türkülerin seslendirilmesi sırasında genellikle bağlama icrâsı yapılmakla birlikte; ortasında veya sonunda, “ölem, neydem, oy oy, uy uy, oy gader, derdi güzel, aman aman,” vb. gibi yöreye özgü katma sözlere rastlamak mümkündür” (Aydoğdu, 2018: 2).Arguvan yöresinde icrâ edilen uzun havalar ile Sivas-Çamşılı yöresinde icrâ edilen uzun havalar üslup, tavır ve ağız özellikleri açısından benzerlik göstermektedir. Bunun gerekçesi

olarak, geçmişte Çamşih'dan Arguvan'a cem ayinleri için giden dedelerin, yörenin kültürel okuma özelliklerini yöreye taşıdığını aktarılmaktadır (Yürümez, 2019). Eroğlu, Arguvan yöresinde icrâ edilen semahların müzikal analizini yapmış olduğu çalışmasında dışarı makamı türküler için şu tespitlerde bulunmuştur;

“Arguvan Yöresi Dışarı Makamı genellikle bir tam beşli içinde seyreder, sade yapıdadır. İcracı için sade yapının içerisinde yörenin üslûbunu gösterebilmek zordur. Bağlama icrâsı vokal icrâdan farksız olarak konuşur gibi, fakat genellikle kısa cümlelerle, vokal icrâyaya hazırlık niteliğinde yol göstermekte ya da onu takip etmektedir. Vokal icrânın kıt"a girişlerinde ihtiyaç duyulan “dem” sesi, bağlama icrâsında vokal icrâyaya destek olmak amacıyla sıklıkla duyurulmaktadır. Arguvan Dışarı Makamı ezgileri en çok Uşşak veya Hüseyinî beşlisi içerisinde şekillenir. Dışarı Makamı ezgilerinin nadir de olsa Hicaz Dizisi içinde şekillendiği de görülmekte olup, bu örneklerde Barak ağzının etkilerine rastlamak mümkündür. Ancak eserlerin seslendirilmesi sırasında kullanılan katma sözler ve yöresel tavır, onların Arguvan yöresinde icrâ edildiğine işaret eder”(Eroğlu, 2011).

İçeri makamı, yörede Alevî-Bektaşî inancının yoğun bir şekilde yaşanmasından dolayı Semah, Deyiş, Tevhid, Duvaz-ı İmam, Mersiye vb. türleri olan Alevî-Bektaşî müziğidir. İçeri makamı türküler içerik olarak dini konuları işlemektedir. İcrası sırasında genellikle 12 perde ve 3 telden oluşan, yörede “Dede Sazı, Balta Tekne, Balta Saz, Balta Ağzı Sinemil Sazı” şeklinde adlandırılan bağlamalar kullanılmaktadır. Bahsi geçen bağlamalar yörede mızrapsız çalım tekniklerinden birisi olan pençe tekniği ile icrâ edilmektedir (Aydoğdu, 2018).

2.3. Arguvan İlçesi Yöresel Dil ve Arguvan Türkülerinde Ağız

Anadolu'da her yörenin kendine özgü geliştirdiği, yerel üslup-tavır, hançere, ağız, vb. özellikler ile kendine özgü nitelikleri ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bu noktada Türkiye Türkçesi içinde Arguvan yöresinde konuşulan dil; söyleyiş özellikleri, kelime varlığı hatta anlam bakımından kendi içinde farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle dilde, özellikle söyleyiş özelliklerindeki bu farklılıklar “Arguvan ağzı” olarak bilinmektedir.

Mutlu, Arguvan Türkçesi hakkında şu tespitlerde bulunmuştur; “Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi'yle

beraber Türkçenin Oğuz gurubunda yer almaktadır. Arguvanlının kullandığı Türkçeye en yakını Gagavuz Türkçesi'dir. Her dil gibi ilişkiye girdiği dillerden etkilenmiştir. Osmanlı döneminde Arapça ve Farsçadan, son yıllarda da Avrupa dillerinden kelimeler almış, bununla birlikte dilin temel yapısı bozulmamıştır. Arguvan, Türkçeler içinde belki de başka dillerden en az etkilenen bölgeyi oluşturmaktadır” (Mutlu, 2011, s. 20). Arguvan ağız türküler, halka en yakın müzik olup çok yalındır ve konuşmaya yakın bir şekilde söylenir (Mutlu, 2011: 20). Aydoğdu, Haşhaş ve İmik, Cemal Öztaş ile yaptıkları kişisel görüşme sonucu ilgili konudaki görüşlerini aktarmışlardır;

“Bence Arguvan türkülerinin en önemli özelliği söylemedeki yöre şivesinde gizlidir... Bu türküleri yöre şivesiyle okumazsanız hiçbir tadı kalmaz. Arguvan türkülerini veya kendi yaktığım (bestelediğim) bir türküyü söylerken yörede kullandığımız ağız ve şive özelliklerinin dışına çıkmam, yani nasıl konuşuyorsam öyle okurum çünkü Arguvan türkülerinin ancak o şekilde söylendiği zaman aslını yansıttığını düşünüyorum” (Aydoğdu, Haşhaş, & İmik, 2015).

Arguvan sözlü halk kültüründe ikilemeler ve tekrarlar sıklıkla kullanılmaktadır. Bir kelimenin hem eş anlamıyla hem zıt anlamıyla birlikte kullanıldığı, veyahut da aynı şekilde tekrarlandığı görülmektedir. Buradaki amaç kelimenin anlamını güçlendirmektir(Akkuş & Akkuş, 2021).Arguvan ağız türkülerin, yöresel etkinin yanı sıra özellikle yörenin uzun hava formunun ezgisel ifade biçimiyle şekillendiği aktarılmaktadır. Bu dil ve ağız yapısını etkileyen unsurlar arasında Alevî kültürünün ve bölgede yaşayan Kürtler sebebiyle Kürtçenin etkisinin olduğu ifade edilmektedir (Yürümez, 2019:18).

2.4. Arguvan Ağız Uzun Havalarının Müzikal Yapısı

Arguvan ağız uzun havaların özellikle Arguvan yöresinde, Malatya merkezde ve Maraş'ın bazı kesimlerinde icrâ edilen; Alevî Türkmenlerine ait bir uzun hava türü olduğu bilinmektedir (Yürümez, 2019). Arguvan uzun havalarının Arguvan, Çamşih, Hekimhan, Akçadağ, Doğanşehir, Polat, Ören, yöreleri başta olmak üzere Gaziantep, Kahramanmaraş, Sivas ve Adana'ya kadar geniş bir bölgeye yayıldığı aktarılmaktadır(Emnalar, 1998).

Arguvan ağız uzun havalar icrâ biçimleri ve karakteristik özellikleri açısından Malatya merkezde okunan uzun havalardan farklılık göstermektedir. Arguvan ağız uzun havalar genellikle inici-çıkıcı seyir özelliği gösterirken, Malatya merkezde icrâ edilen uzun

havalar tiz seslerden başlayarak inici bir seyir içerisinde icrâ edilir (Akdemir, 2018).Arguvan ağzı uzun havalar serbest ritimli ezgiler grubunda yer almaktadır. Kendine has bir ağız yapısı vardır ve resitatif (konuşurcasına) icrâ edilir. Genellikle bir oktav içerisinde seslendirilir. Nadir de olsa bir oktavı geçen Arguvan ağzı uzun havalarda bulunmaktadır. Çoğunlukla hüseyini beşlisi içinde seyrederek ancak bununla birlikte kullanılan farklı makamlar da vardır. Ezginin seyir yapısındaki güçlü sesleri üçüncü, dördüncü ve beşinci derecelerdir. Arguvan ağzı uzun havalarda türü belirleyici en önemli özelliklerinden birisi ezgi içerisinde katma sözlerin yer almasıdır. Örneğin; “neydem”, “ölem”, “aman”, “vay”, “of”, “derdi güzel”, “suna boylum”, “kölen olam”, “gurban olam”, “ben ölürüm”, “dağlar duman”, “soykha” vb. gibi konuşma dilindeki kolay söyleme eğiliminden doğan kelimeler kullanılır. Kullanılan kelimeler kendi içerisinde sözcük ve ses değişmesi, ünlü-ünsüz türemesi gibi değişimlere uğrayabilmektedir. Örneğin; “geleyim” yerine “gelem”, “öleyim” yerine “ölem”, “ne edeyim” yerine “neydem”, “yağıyor” yerine “yağıyı”, “geliyor” yerine “geliyi” şeklinde söylenir. “Al-kırmızı, şans-talih, yuva-ev, yoldaş-eş-arkadaş, işlik-gömlek, muhanet-hayın, suna-ördek” gibi eş anlamlı sözcükler de sıklıkla kullanılmaktadır. İçerisinde terennümlerin de yer aldığı bir uzun hava türüdür. Sözleri genellikle koşma türündedir ve 7’li, 8’li, 11’li hece ölçüsü kullanılmaktadır. Arguvan ağzı uzun havalarda aşk, sevdâ, ölüm, hasret, gurbet, yoksulluk, öfke, yakınma, hayıflanma, kader, sitem vb. temalar işlenmektedir. Arguvan ağzı uzun havalarda koro şeklinde seslendirme geleneği bulunmaktadır. Bu birliktelik içgüdüsel olarak gerçekleştirilir ve çoğu zaman bir tür kanon oluşturulur. Sözleri bilmeyenler terennümlerde veya karar sesine giderken katılım gösterirler. Uzun havalarda icrâ eden yöre sanatçıları sık sık genizden çıkardıkları “na..h” ünlemiyle karar sesini duyururlar. Buradaki amaç karar sesini insanların hafızasına yerleştirmektir. Ayrıca seslerin üstüne basa basa karar sesine gitmek, iç çekmek ve ses bırakmak da türün en belirgin özelliklerindedir. Bu özellikler güçlü sesinde de görülmektedir. Ezgiye üçüncü, dördüncü veya beşinci sesle başladığında hangi perdede ise bir üst perdeye çarpma yapılmaktadır (Yürümez, 2019, s. 19,20).

Akdemir’in, Arguvan ağzı uzun havalarda ağız yapısı hakkındaki tespitleri şu şekildedir; *“Arguvan uzun havalarda, ağız özelliği bakımından özel bir karaktere sahiptir. Yörede yaşayan halkın hem konuşma dilinde hem yazılı eserlerinde bulunan sözlerin seslendirilmesinde kelimelerin telaffuzu kendine has ağız özelliği ile artüküle edilir. Bu kelimelerin söylenişinde artükülâtör organların (dil, dudak, damak, dişler vb.), seslerin üretimi için uygun pozisyonu oluşturması gereklidir. Aksi halde bölgenin ağız özelliğinden*

ve sade bir dille karakteristik ağız yapısından uzaklaşarak söylemler gerçekleştirilecektir”(Akdemir, 2018). Akdemir, Arguvan ağız uzun havaların yöresel ağız özelliklerine göre seslendirilebilmesi için eserde yer alan kelimelerin tek tek sırayla incelenmesi ve bu kelimelerin yörede telaffuz ediliş şekillerinin öğrenilerek yöre ağızının aynen taklit edilmesi hususunda önemini vurgulamış, ancak bu şekilde doğru icrâya ulaşılacağını beyan etmiştir. (Akdemir, 2018).

3. BÖLÜM

3. BULGULAR

3.1. “Karamık Dalını Eğmiş Kenara” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

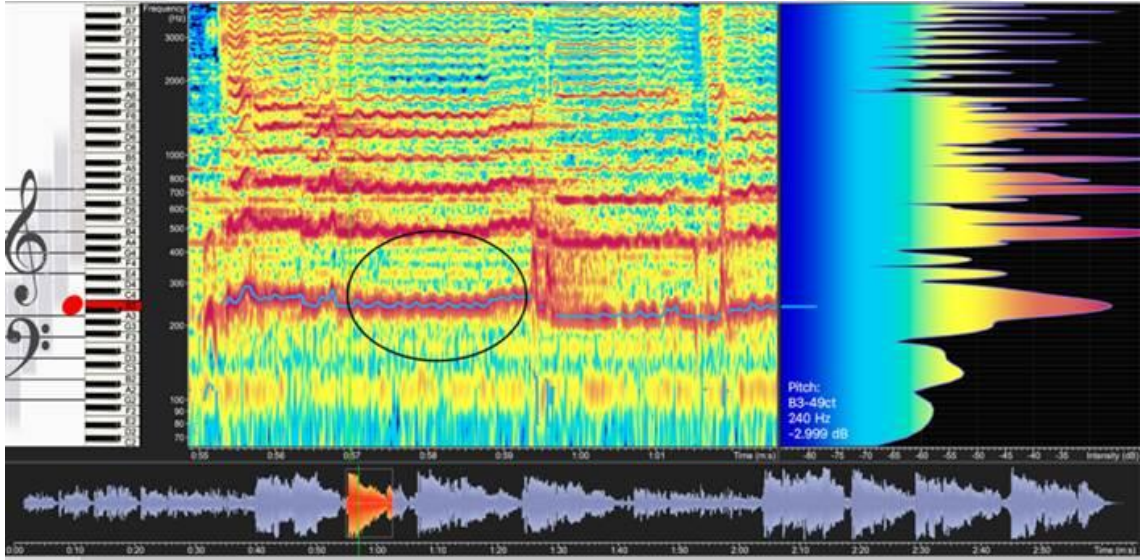
KA RA MIK DA LI NI EĞ MİŞ KE NA RA
Ö LEM KE NA RA Ö LEM KE NA RA
YOL CU LAR BU RA DAN GEÇ ME SİN Dİ YE
Ö LEM OY Dİ YE YOL CU LAR BU RA DAN GEÇ ME
SİN Dİ YE Ö LEM OY Dİ YE
BA ŞIN DA Kİ PU Şİ BE NİM AL DI ĞİM Ö LE
AL DI Ğİ M Ö LEM AL DI ĞİM
DA HA YIRT MA DIN MI KUR BAN OL DU ĞUM
Ö LEM OL DU ĞUM

Eser 3.1. Karamık Dalını Eğmiş Kenara, Abdurrahman Özbakır⁴

“Karamık Dalını Eğmiş Kenara” adlı, TRT Türk halk müziği repertuarında 270 repertuar numarasıyla yer alan uzun havanın kaynağı Abdurrahman Özbakır’a aittir ve iki

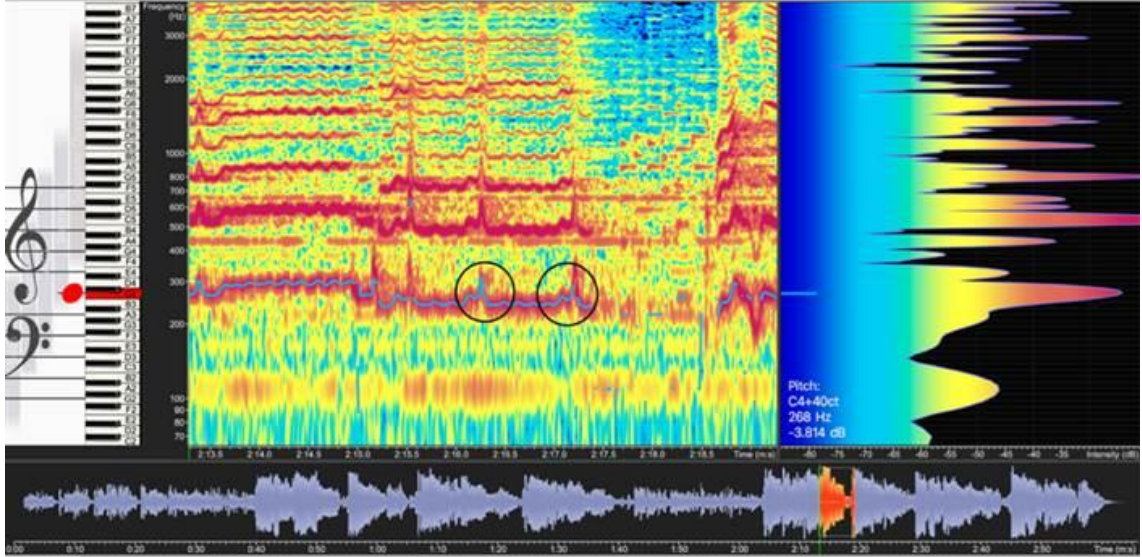
⁴ (<https://www.repertukul.com/KARAMIK-DALINI-EGMIS-KENARA-270>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

kıttadan oluşmaktadır. Uşşak dörtlüsü içerisinde icrâ edilen uzun havada icrâcî, seslendirmesini neva ve düğah perdeleri arasında gerçekleştirmiştir. Eserin *VoceVista* adlı programda vokal analizi sonucunda icrâcının 194 Hz ile 303 Hz'lik frekanslar aralığında kaldığı tespit edilmiştir. İcracı, seslendirme sırasında 23 kez vibrato, bir kez wobble, altı kez glottal stop ve bir kez de eser sonunda sostenuto gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan ornamentasyon elemanlarından en çok vibrato türü kullanılmıştır ve yapılan vibrato türü süslemelerin ortalaması alındığında 5,40 Hz'lik bir oran karşımıza çıkmaktadır. Glottal stopların, söz girişlerinin ikinci kısmında, iki kıta için de aynı yerlerde tekrar edilerek yapıldığı gözlemlenmiştir. İcracının genel olarak eser sonuna kadar seslendirme sırasında subglottik basınç ile sert fonasyon gerçekleştirdiği duyulmaktadır ancak çok belirgin olmamakla birlikte yalnızca eserin bitiş kısmında karar sesine giderken yumuşak fonasyon yapma isteği de görülmektedir. Yumuşak fonasyonun hissedildiği yerde icrâcî, ortalama 222 Hz frekansla karar sesi olan düğahta kalarak sostenuto türü süsleme gerçekleştirmiştir. İcracı, Jo Estill'e ait ses niteliklerinden göğüs sesi olarak da bilinen “konuşma” türünü kullanmıştır. Eser içerisinde yapılan ornamentasyonlara ait örnekler, *VoceVista* adlı programdan ekran görüntüsü alınarak paylaşılmış ve süslemeler daire içerisine alınarak belirtilmiştir.

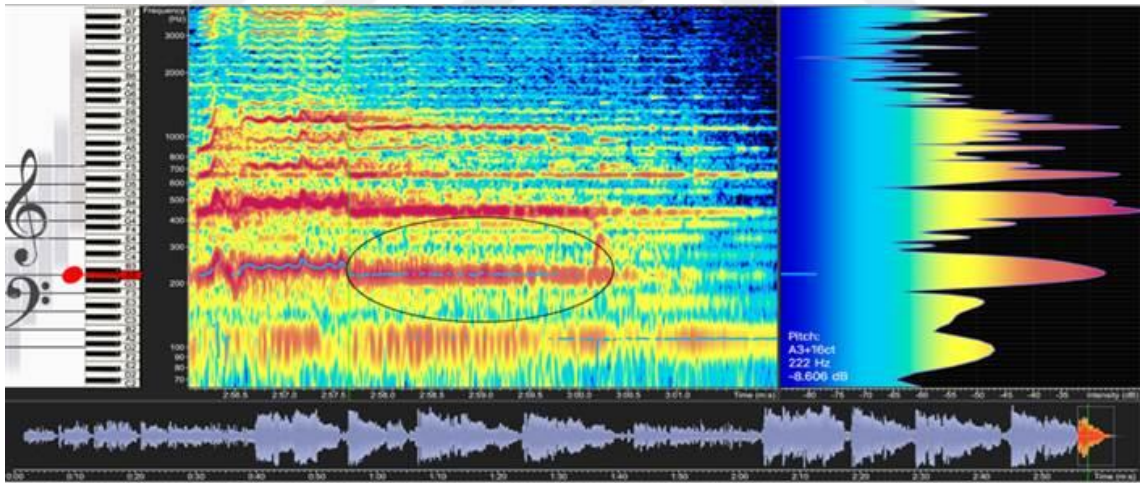
Görsel 3.1. Vibrato Grafiği

Görselde, eser içerisinde yapılan vibrato türü süslemelerin ortalama değerine yakın olan 5,2 Hz oranında vibrato örneği bulunmaktadır. İcracı, eserde en çok belirgin çarpmalara sahip olan vibrato ornamentasyonunun yer aldığı bir söylem gerçekleştirmiştir.

Görsel 3.2. Glottal Stop Örnekleri Grafiği

Eser içerisinde bulunan altı adet glottal stop, aralarında çok az bir saniye farkı bulunarak, birinci ve ikinci kıtada olacak şekilde üzerli seslendirilmiştir. *VoceVista* programının vokal analiz sonucunda, icracının vokal spektrumunda bazı glottal stoplar net görülmemiştir ancak ikinci kıtadaki iki örneğin artarda icrâ edildiği görselde belirtilmiştir.

Görsel 3.3. Sostenuto Grafiği

Görselde eser içerisinde yalnızca karar sesi üzerinde ve eserin bitiş bölümünde yer alan sostenuto türü süsleme örneğine yer verilmiştir. İcracının, bitiriş hissi yaratabilmek amacı ile sostenuto türünü kullanmış olduğu ve bu sebeple eser sonunda yumuşak fonasyon yapma isteği görüldüğü söylenebilmektedir.

3.2. “Aha Kılıç Aha Meydan Vurana” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

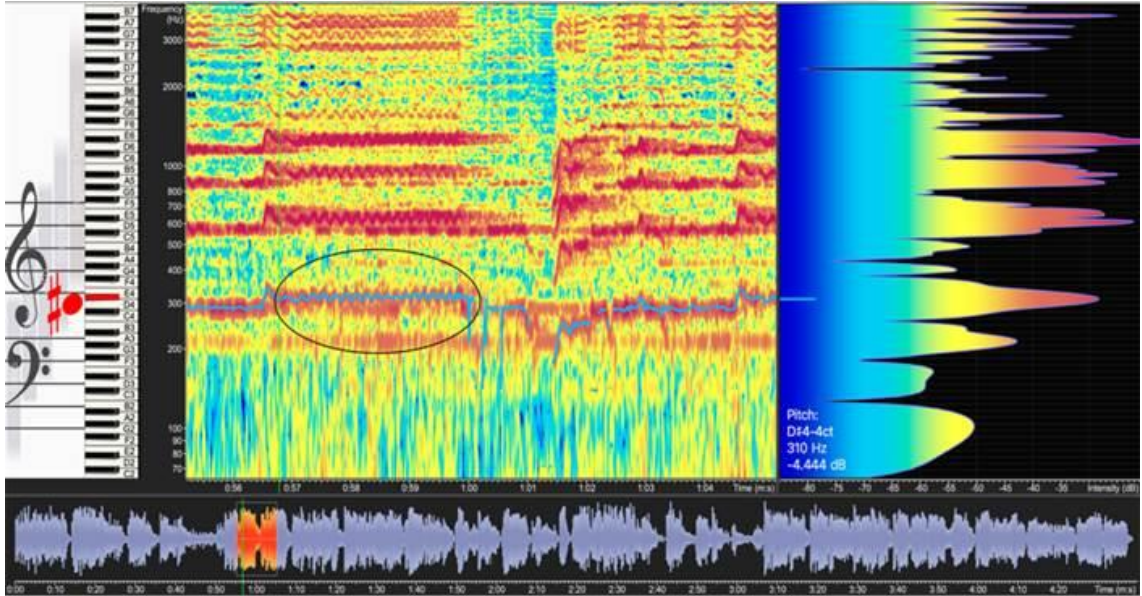
A HA KI LIÇ A HA MEY DAN VU RA NA YI BEN O YA RIN DE
KÖ LE Sİ YİM Kİ ME NE MU HAN NET GE LİN GE LİN
BE Nİ YAR DAN DA YAR BEN DE A YI RAN OY Dİ LE RİM Kİ KA
PI KA PI Dİ LE NE MU HAN NET GE LİN DER DİN Mİ DER RİN
UY Ö LE MÖ LE MÖ LE MÖ LE MÖ LEM KÖ TÜ NÜN YA Rİ
YA Rİ ME YEY YA Rİ NEN YAY LA YIDA
GEZ Dİ GİM ZA MAN ZA MAN EY ŞA Hİ NİM DE GUZ GA YA YA TÜ NE
DİM ÇA LİN DİM ÇİR PIN DİM DA KALK MAZ GA NA DİM ZA LIM
ZA LIM BEN BAH TI MI DA BİR ZA LİM DE DE NE DİM
TA ŞA BAS SAM DA BEL Lİ O LUR İZ LE RİM
DAĞ LAR GI Şİ MIŞ YOL CU MÜ ŞÜ MÜŞ UY Ö LE MÖ LE MÖ LE MÖ LE
MÖ LEM BU NE İ Şİ MIŞ FE LEK İ Şİ MIŞ EY EY GÖ ÇÜ BO ZUK BO ZUK
DA Gİ DER BİR KER VAN KER VAN EY

Eser 2.2. Aha Kılıç Aha Meydan Vurana, Aşık Ali Seydi Adıgüzel⁵

“Aha Kılıç Aha Meydan Vurana” adlı uzun hava, Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 468 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Hüseyini makamındaki uzun hava iki kıtadan oluşarak, en pes perdesi rast ve en tiz perdesi tiz çargâh

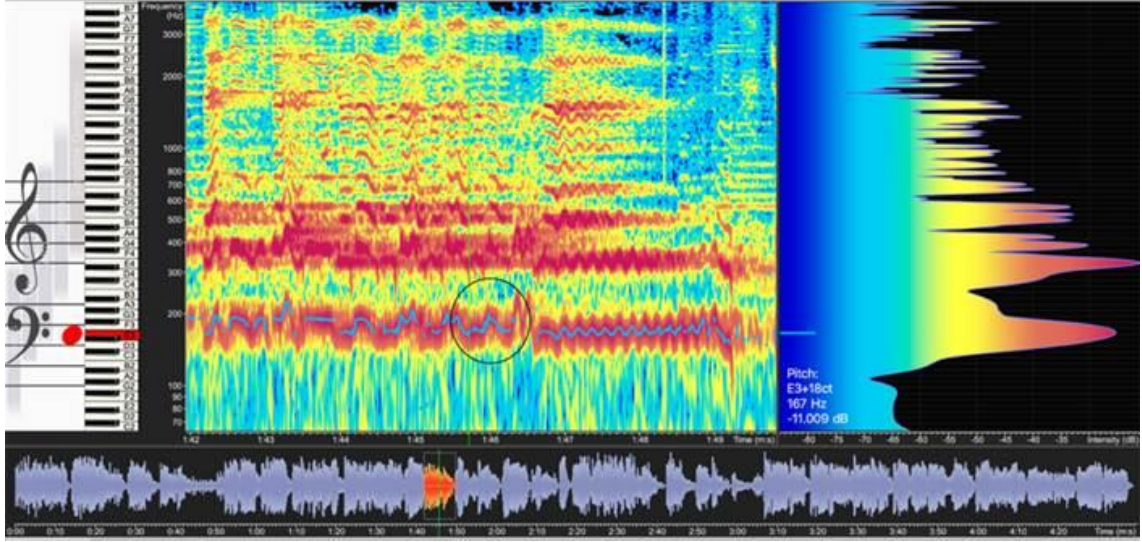
⁵ (<https://www.repertukul.com/AHA-KILIC-AHA-MEYDAN-VURANA-468>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

olmak üzere 11 ses aralığında icrâ edilmiştir. *VoceVista* adlı programda yapılan analiz sonucu 30 kere vibrato, bir kere trill, sekiz kere glottal stop ve iki kere de sostenuto gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. İcracı, eseri 138 Hz ile 355 Hz'lik frekanslar arasında icrâ etmiştir. İncelenen ornamentasyonlar sonucu en çok vibrato türü süslemelerin kullanıldığı görülmüş, ortalama vibrato oranı ise 5,65 Hz olarak hesaplanmıştır. Vibratolar, uzun havanın icrâ kaydında çok belirgin duyulmakla beraber program analizinde de net bir şekilde görülmektedir. İcrada glottal stopların, eserin iki kıtasında da aynı yerlerde gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Eser sonunda seslendirilen wobble ve trill, birbirine bağlı olarak gerçekleşerek “4+16” paternini oluşturmuştur. Vokal analiz sonucu icrâcının, subglottik basıncını yüksek tutarak sert fonasyon gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde bu uzun havada da eser sonunda yumuşak fonasyon hissi yaratılmıştır ancak icrâcının bütünüyle bir yumuşak fonasyon gerçekleştirdiği söylenememektedir. Yumuşak fonasyonun hissedildiği, uzun havanın bitiş bölümünde icrâcı ortalama 140 Hz frekansla karar sesi olan düğah perdesinde kalarak sostenuto gerçekleştirmiştir. Bu uzun havanın seslendirilmesinde Jo Estill' in ses niteliklerinden olan konuşma türü kullanılmıştır.

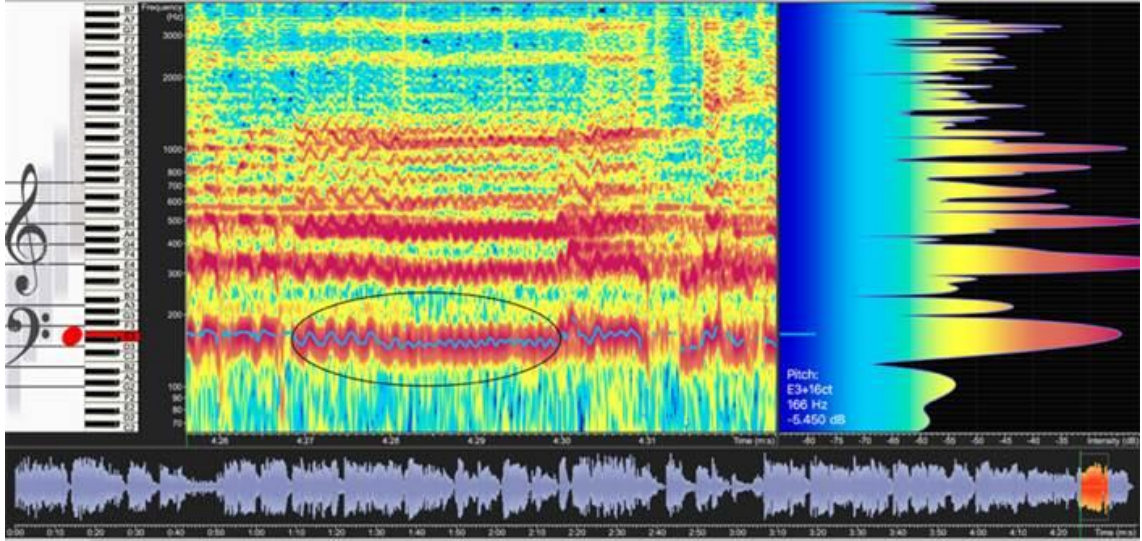
Görsel 3.4. 5,6Hz'lik Vibrato Grafiği

Eserde icrâ edilen vibrato türü süslemelerin ortalama seslendiriliş değerine bir örnek olan, 5,6 Hz'lik frekans değerindeki vibrato örneğine görselde yer verilmiştir. Aşık Ali Seydi' ye ait bu eserde yapılan vibratoların çok fazla olduğu ve belirgin çarpımlar içerdiği görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Seydi' ye ait bu seslendirmede diğer eserlerin icrâsına nazaran hem duyumda hem program analizinde olacak şekilde çok net bir vibrato seslendirme anlayışı yer almaktadır.

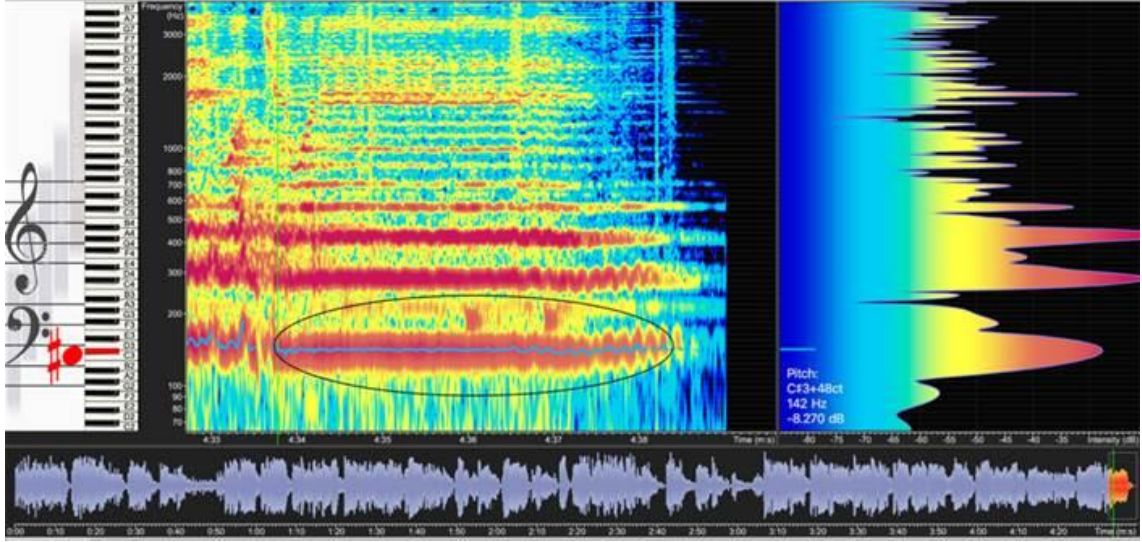
Görsel 3.5. Glottal Stop Grafiği

Eser içerisinde bulunan sekiz adet glottal stop örneği iki kıtaya paylaştırılarak, dörderli gruplar halinde icrâ edilmiş ve aralarında çok az saniye bulunacak şekilde artarda seslendirilmiştir. Glottal stoplar, programda yer alan vokal spektrumundansa, duyum olarak daha net anlaşılmaktadır. Aşık Ali Seydi Adıgüzel'e ait bir glottal stop örneğine görselde yer verilmiştir.

Görsel 3.6. Birbirine Bağlı Wobble ve Trill Süslemelerinin Oluşturduğu “4+16” Paterninin Grafiği

Görselde eser içerisinde bir patern oluşturan, wobble ve trill ornamentasyonlarının birleşiminden meydana gelen 4+16 paterninin ses grafiği yer almaktadır. 3,8 Hz değerindeki wobble türü süsleme ile 8,2 Hz değerindeki trill türü süsleme birbirine bağlı olarak tek nefeste seslendirilmiştir ve eser içerisinde yeni bir ornamentasyon modeli olduğunu göstermektedir.

Görsel 3.7. Sostenuto Grafığı

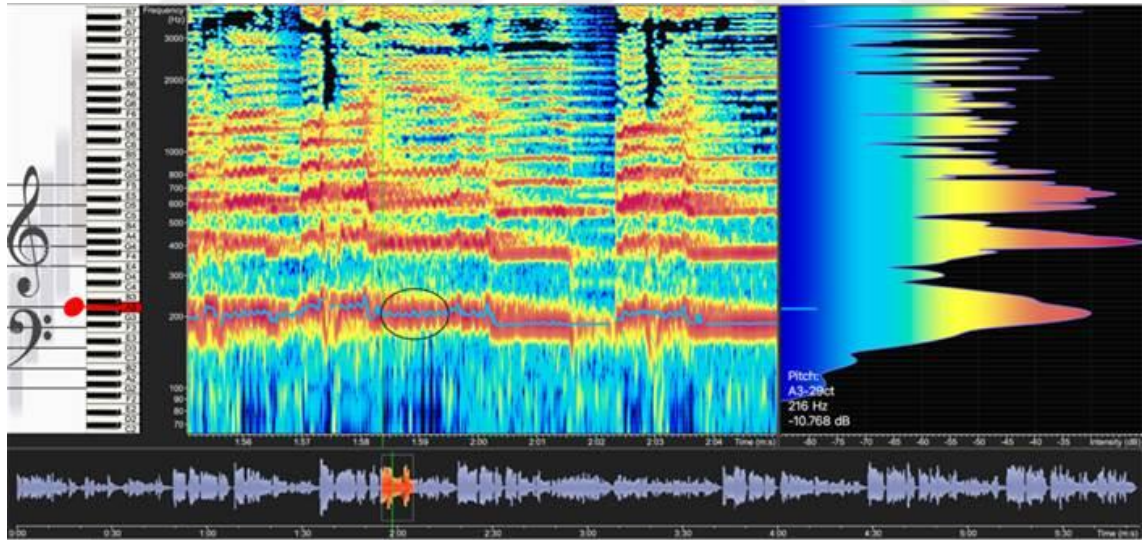
Eser içerisinde seslendirilen iki sostenuto türü süsleme örneğinin, iki kıtanın da son kısmında ve karar sesi olan düğah perdesi üzerinde 140 Hz frekansta seslendirilmiş olduğu görülmektedir. İcracının, iki kıtada da bitiş hissi yaratmak isteğiyle yumuşak fonasyonla sostenuto gerçekleştirdiği söylenebilmektedir.

3.3. “Benim Yârim Siyah Değil Esmeri” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

BE NİM YA RİM Sİ YAH DE GİL ES ME Rİ NEY DEM ES ME Rİ
KA DİR MEV LAM BU SEV DA YI KES ME Lİ Ö LEM KES ME Lİ
A HA DAR A GA CI Sİ CİM BOY NUN DA Ö LEM BOY BUN DA
GÖ TÜR YA RİM YA MA CİN DA AS BE Nİ Ö LEM AS BE Nİ
BÖY LE Mİ DİR U SUL BOY LUM BÖY LE Mİ NEY DEM BÖY LE Mİ
SE Nİ Nİ LE DE BE NİM AH DIM BÖY LE Mİ SOY SUZ BÖY LE Mİ
DA MA ÇIK TIM DAM BA ŞI MA DÖ NÜ YÜ Ö LEM DÖ NÜ YÜ
U SUL BOY LUM MER Dİ VEN DEN İ Nİ Yİ Ö LEM İ Nİ Yİ
GÖ REN LER DE BE Nİ DE Lİ SA NI Yİ Ö LEM SA NI Yİ
BEN DE Lİ DE Ğİ LİM YA RİN SEV DA Sİ Ö LEM SEV DA Sİ
BÖY LE Mİ DİR SU NA BOY LUM BÖY LE Mİ SÖY LE BÖY LE Mİ
SE Nİ Nİ LE DE BE NİM AH DIM BÖY LE Mİ SOY SUZ BÖY LE Mİ
SE Nİ Nİ LE DE BE NİM AH DIM BÖY LE Mİ HAK SIZ BÖY LE Mİ

Eser 3.3. Benim Yarım Siyah Değil Esmeri, Aşık Ali Seydi Adıgüzel⁶

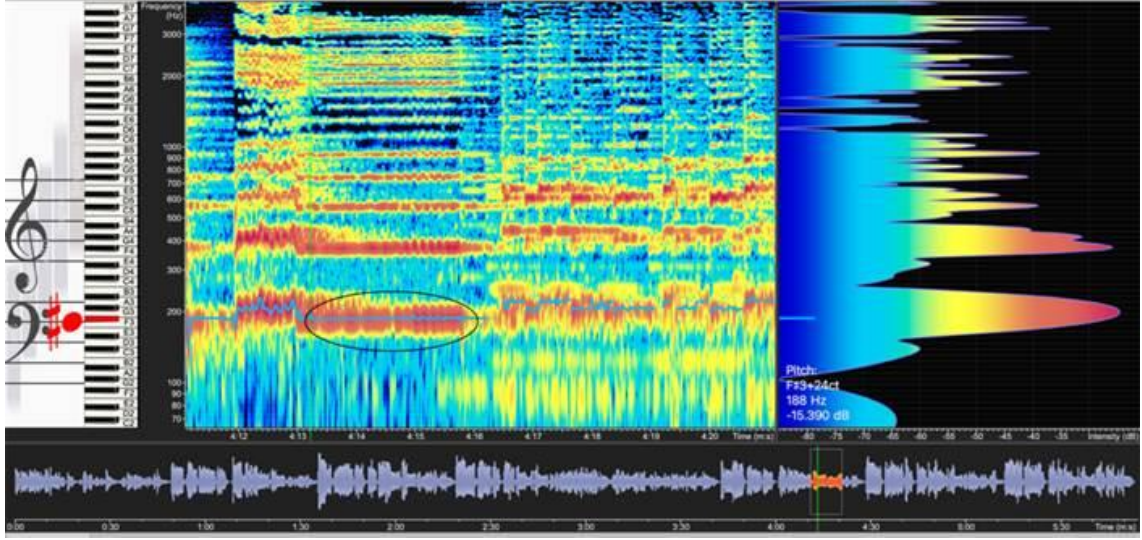
“Benim Yârim Siyah Değil Esmeri” adlı uzun hava, TRT Türk halk müziği repertuarında 529 repertuar numarasıyla yer almaktadır ve kaynağı Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e aittir. Eser, uşşak dörtlüsünde seyretmektedir ve iki kıtadan oluşmaktadır. Dügah ve hüseyni perdeleri arasında, beş ses içerisinde ve 185 Hz ile 276 Hz’lik frekans aralığında seslendirilmiştir. Yapılan vokal analizi sonucu icrâcının eser sonuna kadar glottik basıncının yüksek olduğu ve sert fonasyon gerçekleştirdiği görülmektedir. Aynı zamanda icrâcı Jo Estill’in ses niteliklerinden konuşma türünde seslendirme yaparak göğüs sesini kullanmıştır. *VoceVista* adlı programda yapılan analiz sonucu icrâcının, 18 kez vibrato, iki kez trill ve 11 kez de sostenuto gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yapılan vibratoların ortalaması alındığında 5,81 Hz’lik bir oran karşımıza çıkmaktadır. Diğer uzun havalarda olduğu gibi bu uzun havada da vibrato türü süslemenin ne denli sık yapılmış olduğu ve bir o kadar da sostenuto türü süslemenin gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Eser içerisindeki birkaç sostenuto örneğinde diğerlerinden farklı olarak icrâcının çarpmalı bir sostenuto icrâ etmiş olduğu tespit edilmiştir. Sostenutolar, ortalama 188 Hz’lik frekansta ve karar sesi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Görsel 3.8. Trill Grafiği

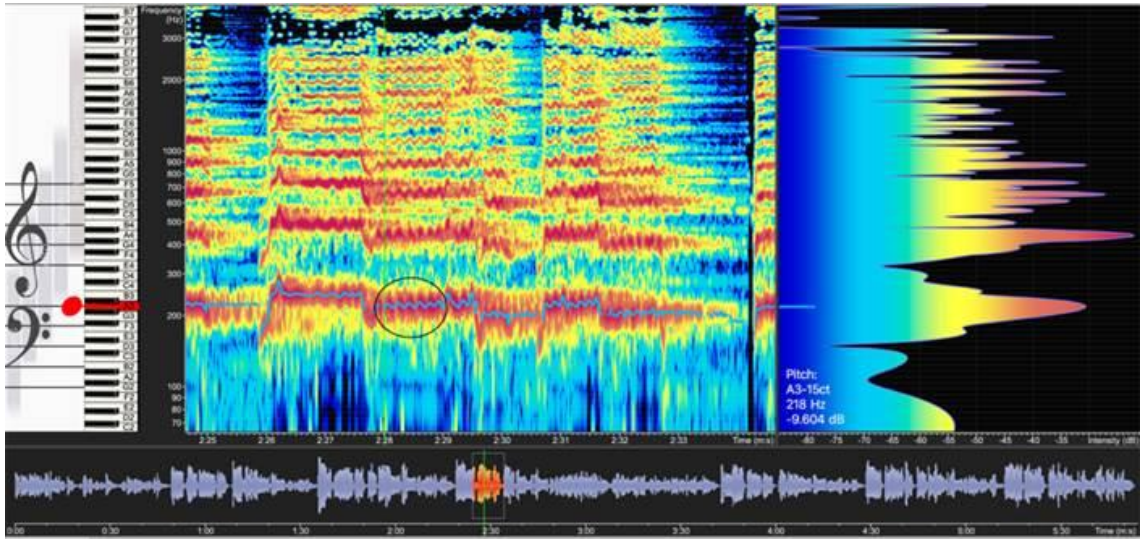
Eser içerisinde iki adet trill türü süsleme örneğine rastlanmıştır ve bu trill ornamentasyonları 7,2 Hz ile 7,5 Hz’lik frekans değerindedir. Görselde 7,2 Hz değerindeki trill grafiğine yer verilmiştir.

⁶(<https://www.repertukul.com/BENIM-YARIM-SIYAH-DEGIL-ESMERI-529>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

Görsel 3.9. Çarpmalı Sostenuto Grafiği

Görselde ortalama 188 Hz frekansta ve karar sesi olan düğah perdesi üzerinde gerçekleşen sostenuto türü süslemeye yer verilmiştir. Bu örnekte icracı, sostenuto sonunda çarpmalı bir seslendirme gerçekleştirmiştir ve bu örnek üzerinde sostenuto ile vibrato türlerinin bağlı bir şekilde seslendirilerek, ayrı bir patern oluşturduğu da söylenebilmektedir. Sostenuto ornamentasyonlarının, genellikle cümle sonlarında, bitiş hissi oluşturabilecek yerlerde kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Görsel 3.10. 6 Hz'lik Vibrato Grafiği

İcracının yoğun bir çarpmalı seslendirme yaparak, vibrato türü süslemeleri sık sık eser içerisinde kullandığı görülmektedir. Görselde 6 Hz değerinde olan bir vibrato ornamentasyonuna yer verilmiştir.

3.4. “Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

DA ĞIL MIŞ SAÇ LA RI DA DÜŞ MÜŞ YÜ ZÜ

NE YAŞ YE RI NE DE KAN LAR IN MIŞ GÖ ZÜ NE YET Mİ YE Sİ CE

MU HAN NET GE LİN GE LİN HEM AĞ LA YI

DA HEM VU RU YU Dİ Zİ NE Ö LEM Ö LEM

O NUN DA BE NİM Gİ Bİ ÖM RÜ ÇÜ RÜ MÜŞ O NUN DA BE NİM Gİ Bİ ÖM RÜ ÇÜ RÜ

MÜŞ YAN MIŞ E Rİ MIŞ OY OY OY

AĞ LA DI GÖZ LE Rİ DE EĞ Dİ BA ŞI Nİ BİR SE HER DE DE

Yİ TİR MIŞ Tİ E Şİ Nİ YET Mİ YE Sİ CE MU HAN NET GE LİN GE LİN

BEN SOR DUM DA O SAK LA DI YA ŞI Nİ Ö LEM Ö LEM

O NUN DA BE NİM Gİ Bİ ÖM RÜ ÇÜ RÜ MÜŞ

O NUN DA BE NİM Gİ Bİ ÖM RÜ ÇÜ RÜ MÜŞ YAN MIŞ E Rİ

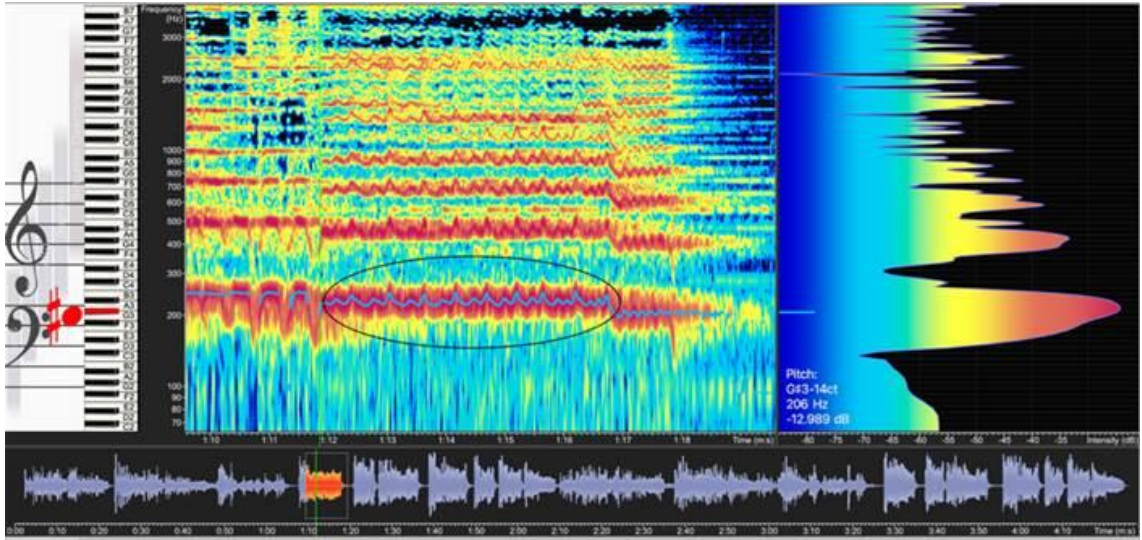
MIŞ OY OY

Eser 3.4. Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne, Aşık Ali Seydi Adıgüze¹⁷

¹⁷(<https://www.repertukul.com/DAGILMIS-SACLAR-DA-DUSMUS-YUZUNE-135>).
12.08.2024.

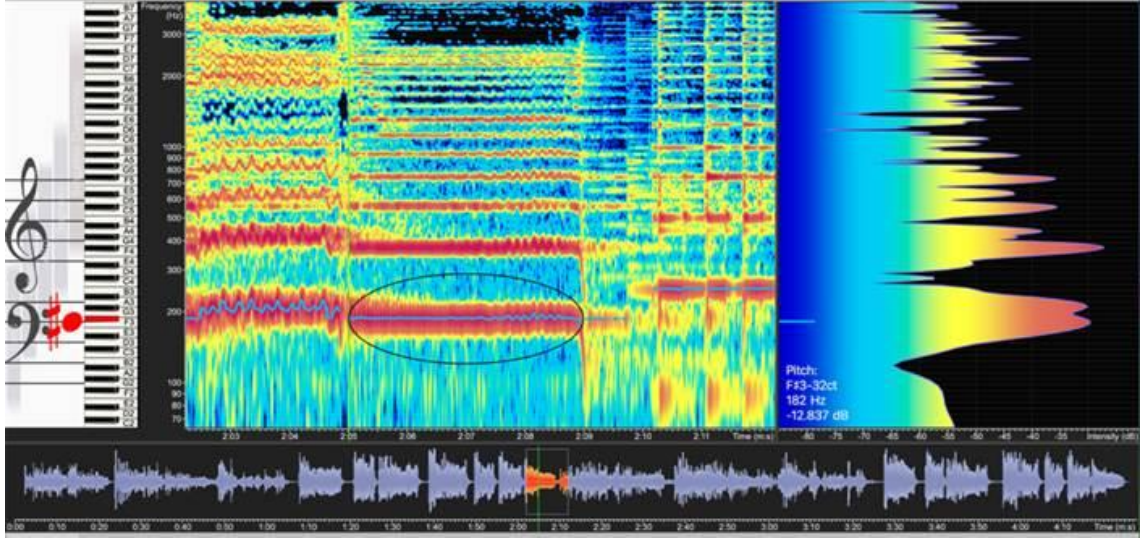
Erişim Tarihi:

“Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne” adlı uzun hava iki kıtadan oluşarak kaynağı Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 135 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Uşşak dörtlüsünde seyreden uzun hava, düğah ve hüseyini perdeleri arasında, 181 Hz ile 283 Hz’lik frekanslarda seslendirilmiştir. İcracı, göğüs sesini kullanarak konuşma türünde bir icrâ seslendirmiştir. Eserin *VoceVista* adlı programda vokal analizi sonucunda icrâcının 16 kez vibrato, iki kez trill ve iki kez de sostenuto türü süsleme gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen vibrato ornamentasyonlarının ortalaması alındığında 5,66 Hz’lik bir oran karşımıza çıkmaktadır. Ortalama 188 Hz’lik bir frekansta ve karar sesi üzerinde yapılan sostenuto türü süslemelerin, kıta sonlarında vibrato türü süslemeler ile birbirlerine bağlı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Aynı şekilde buna benzer bir örnek de trill ornamentasyonu üzerinde yapılmıştır. Eser içerisindeki iki trill icrâsı da kendinden önce gelen vibrato ile bir bütün şeklinde ve birbirlerine bağlı olarak seslendirilmiştir. Bu da bize vibrato ve trill ornamentasyonlarının birleşerek eserin icrâsına ait başka bir patern oluşturduğunu göstermektedir. Yine bu uzun havada da vibrato türü süslemelerin diğer ornamentasyonlara göre fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ortalaması alınan vibratoların, eserde 5,66 Hz’lik bir oranla icrâ edildiği, bazı vibratolarda bariz duyulan ve analiz programında da net bir şekilde görülen çarpımların olduğu tespit edilmiştir.

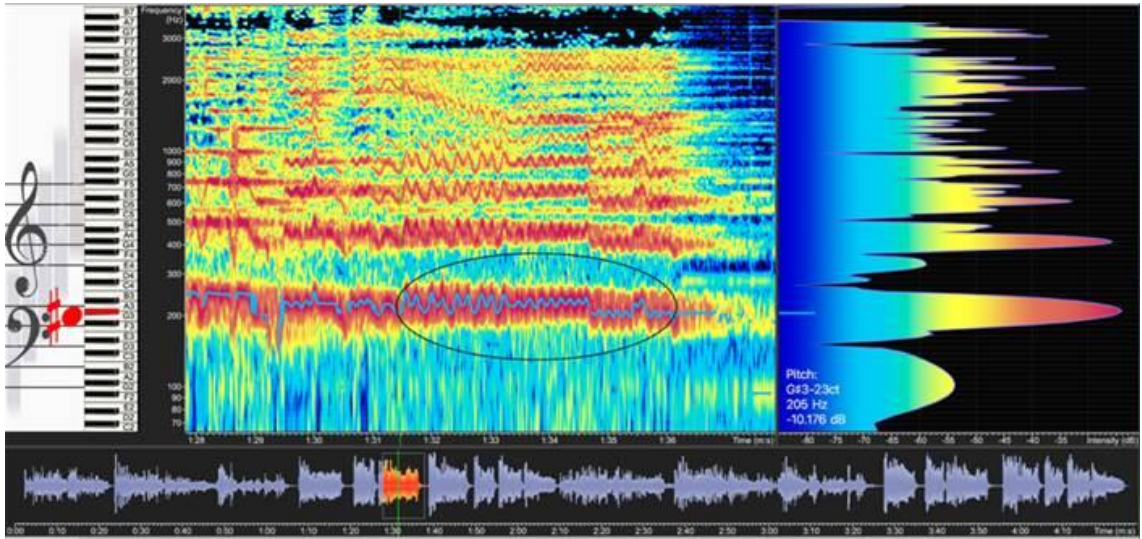
Görsel 3.11.Vibrato Grafiği

Görselde 4,1 Hz’lik frekans değerinde icrâ edilmiş vibrato türü süsleme örneğine yer verilmiştir. İcracı eserde çok kez vibrato seslendirmiş, seslendirilen vibrato türü süslemelerin bazılarında çarpımlar çok belirgin olarak görülmüştür. Görsel, çarpımları belirgin olarak görülen ve duyulan bir vibrato icrâsına örnek teşkil etmektedir.

Görsel 3.12. Sostenuto + Vibrato Grafiği

Eser içerisinde seslendirilen iki adet sostenuto türü süsleme, kıta sonlarında ve karar sesi olan düğah perdesi üzerinde görülmüştür. Sostenuto ornamentasyonundan hemen sonra birbirine bağlı olarak, ortalama 6,5 Hz’lik frekansta seslendirilen vibrato türü süsleme gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunun sonucunda eser içerisinde “sostenuto + vibrato” paterninin oluştuğu söylenebilmektedir. Görselde ortalama 188 Hz’lik frekansta olan sostenuto ile 6,9 Hz değerindeki vibrato ornamentasyonlarının birleşimi görülmektedir.

Görsel 3.13. Birbirine Bağlı Şekilde Gerçekleşen 4,8Hz’lik Vibrato ile 10Hz’lik Trill Grafiği

Görselde, eserin ilk kıtasında birbirine bağlı olarak gerçekleştirilen vibrato ve trill ornamentasyonlarının grafiği yer almaktadır. İcracı, 4,8 Hz’lik frekans değerindeki, çarpmaları belirgin olarak duyulan bir vibrato türü süslemesinin ardından, 10 Hz değerinde

bir trill ornamentasyonunu icrâ etmiştir. Bu örnekte icrâcının, “vibrato + trill” paternini oluşturduğu söylenebilmektedir.

3.5. “Ganatlı Kapının Çifte Sunası” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

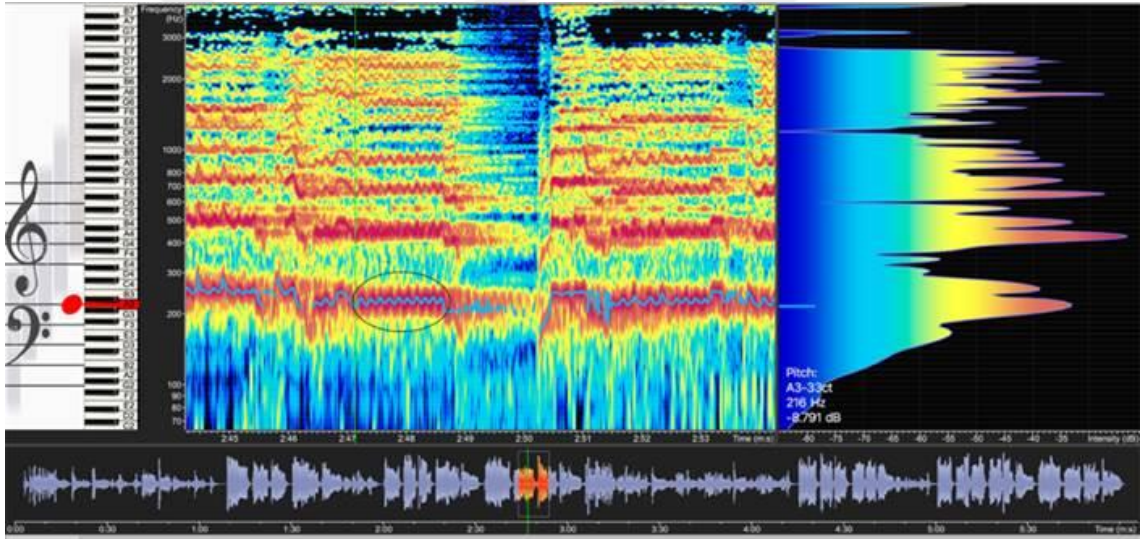
GA NAT LI KA PI NİN ÇİF TE SU NA SI YAR Ö LEM Ö LEM
MOS MOS OL MUŞ AL EL LE RİN Gİ NA SI Ö LEM YAR Ö LEM
NE NAZ LI BÜ YÜT MÜŞ ZA LIM A NA SI HAK SIZ A NA SI
DE ME MİŞ Kİ EL GA PI SI GÖ RE CEK NEY DEM GÖ RE CEK
BU NE DİR BU NE DİR DÜ GÜN MÜ DÜR BU NE DİR BAY RAM MI
DİR BU NE DİR SEY RAN MI DİR BU NE DİR OY OY OY
Ö DA YI TOZ AL DI DO LA BI DU MAN YAR Ö LEM Ö LEM
Ö LÜ YOM VE FA SIZ UY KU DAN U YAN Ö LEM YAR Ö LEM
E LİN DE E Lİ ME DEĞ Dİ Gİ ZA MAN DEĞ Dİ Gİ ZA MAN
İS TER SE DÜN YA DA MA LIM OL MA SIN Ö LEM YAR Ö LEM
BU NE DİR BU NE DİR DÜ GÜN MÜ DÜR BU NE DİR SEY RAN MI DİR
BU NE DİR BAY RAM MI DİR BU NE DİR OY OY

Eser 3.5. Ganatlı Kapının Çifte Sunası, Aşık Ali Seydi Adıgüzel⁸

Kaynağı Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e ait olan “Ganatlı Kapının Çifte Sunası” adlı uzun hava, TRT Türk halk müziği repertuarında 185 repertuar numarasıyla yer almaktadır ve iki kıtadan oluşmaktadır. Eser uşak dörtlüsü seyrinde, düğah ve hüseyni perdeleri

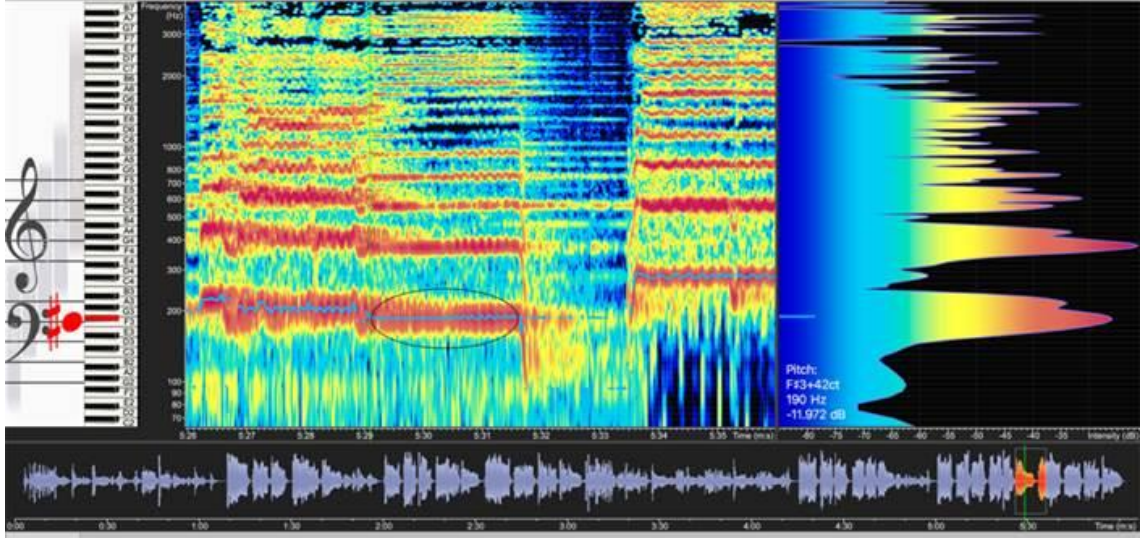
⁸ (<https://www.repertukul.com/GANATLI-KAPININ-CIFTE-SUNASI-185>). Erişim Tarihi:12.08.2024.

arasında olmak üzere 5 ses içerisinde icrâ edilmiştir. İcracı uzun havayı 185 Hz ile 308 Hz'lik frekans aralığında seslendirmiştir. Adıgüzel'in, eser boyunca Jo Estill'e ait ses niteliklerinden göğüs sesi olarak da bilinen konuşma türünü kullandığı ve icrâ sırasında glottik basıncının yüksek olması sonucu sert fonasyon gerçekleştirdiği görülmektedir. Yapılan vokal analizi sonucunda icrâcının 28 kez vibrato, bir kez wobble, 10 kez trill ve beş kez de sostenuto ornamentasyonlarını kullandığı, buna ek olarak da bir kez glottal stop gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yapılan ornamentasyonların ortalaması alındığında icrâcının 5,94 Hz'lik bir oranda vibrato ve 9,69 Hz'lik bir oranda da trill süsleme türünü gerçekleştirdiğini görmekteyiz. İcrâcının eserin bazı kısımlarında sostenuto ile vibrato türünü, bazı kısımlarında ise sostenuto ile trill türünü art arda ve birbirine bağlı olacak şekilde seslendirdiği tespit edilmiştir. Bu da bize “sostenuto + vibrato” ve “sostenuto + trill” paterninin meydana geldiğini göstermektedir. Sostenutolar genellikle cümle sonlarında, ortalama 188 Hz'lik bir frekansta ve karar sesi olan düğah perdesinde seslendirilmiştir.

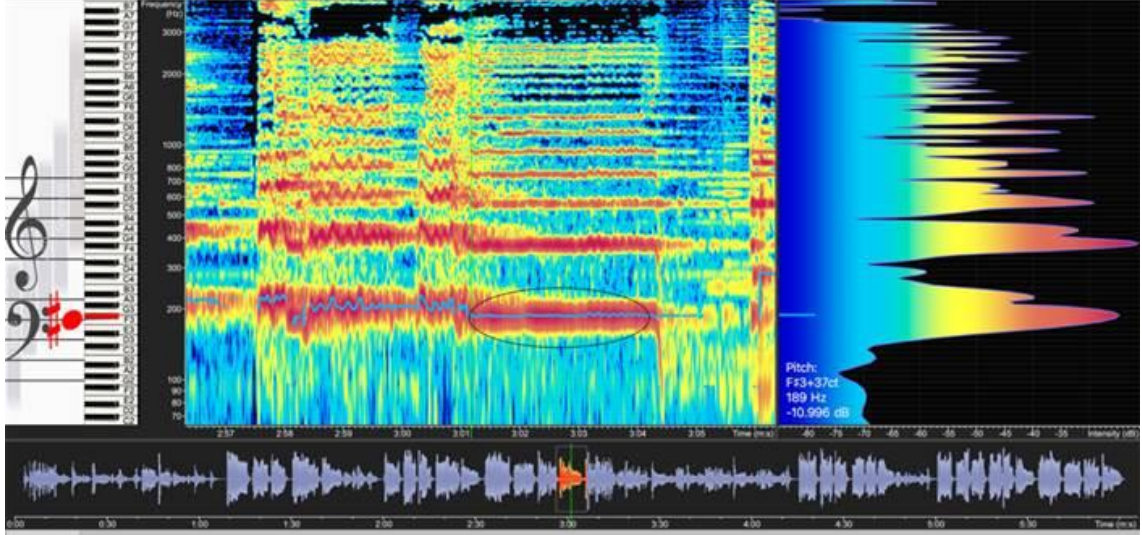
Görsel 3.14. Vibrato Grafiği

Görselde, 6,5 Hz'lik frekans değerinde seslendirilmiş bir vibrato grafiği görülmektedir. Adıgüzel, eser içerisinde en çok vibrato ornamentasyonunu kullanmıştır ve örneklerinin incelenmesi sonucu vibrato çarpmalarının hem duyumsal olarak hem de vokal spektrumunda çok net algılandığı söylenebilmektedir.

Görsel 3.15. Sostenuto + Vibrato Grafiği

Eserin ikinci kıtasında icrâcının, sostenuto ve vibrato türü süslemeleri diğer bazı icrâlarında olduğu gibi bu örnekte de artarda seslendirdiği görülmektedir. Görselde, cümle sonunda gerçekleştirilmiş, ortalama 188 Hz frekansta olan sostenuto ornamentasyonu ile ona bağlı olarak icrâ edilmiş 7 Hz'lik frekans değerindeki vibrato türü süslemenin kullanıldığı grafiğe yer verilmiştir.

Görsel 3.16. Sostenuto + Trill Grafiği

Adıgüzel, iki kıtada da ortalama 187 Hz değerindeki sostenuto türü süsleme ile 8 Hz'lik frekans değerindeki trill ornamentasyonunu birbirine bağlı bir şekilde gerçekleştirmiş, “sostenuto + trill” paternini meydana getirmiştir.

3.6. “Gide Gide Ben O Yâri Bulurum” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

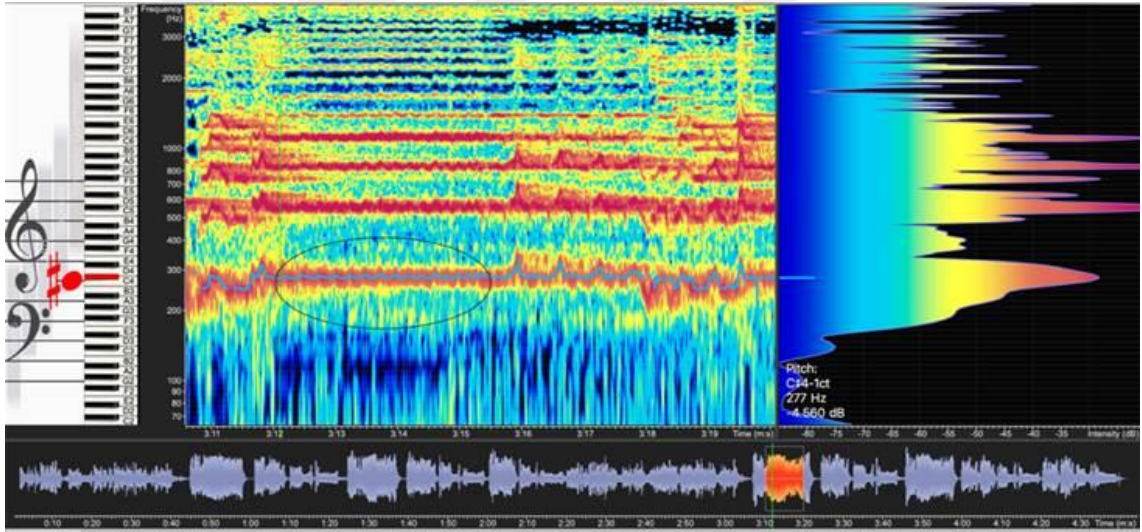
Gİ DE Gİ DE BEN O YA Rİ BU LU RUM A MON A MON A MON A MON A MON
Gİ NE BÖ GÜN A MON A MON E GER BOY NUN DA YA MA CİN DA DU RU RUM
A MON A MON SOY SUZ A MON A MON HAK SIZ A MAN EY EY
E GER O YAR BEN DEN DE GUR BAN İS TER SE A MON A MON A MON A MON A MON
Gİ NE BÖ GÜN A MON A MON KE SER DAT LI CA NI DA GUR BAN VE Rİ RİM
A MON A MON HAK SIZ A MON
A MON Gİ NE BÖ GÜN A MA NEY EY SA FAK AT TI O DAM OL DU Ü RÜ ŞAN A MON
A MON A MON A MON A MON Gİ NE BÖ GÜN A MON A MON
U ZUN ÖM RUM DE YAR YO LUN DA PE Rİ ŞAN A MON A MON SOY SUZ A
MON A MON HAK SIZ A MA NEY EY KU LAK VER DİM DÖRT KÖ ŞE
Yİ DİY NE DİM A MON A MON A MON A MON A MON Gİ NE BÖ GÜN A
MON A MON BİR BEN DE GİL DE CUM LE A LEM PE Rİ ŞAN A MON
A MON SOY SUZ A MON A MON
HAK SIZ A MAN EY EY BİR BEN DE GİL DE CUM LE A LEM PE Rİ ŞAN A MON A MON
A MON A MON SOY SUZ A MON A MON HAK SIZ A MAN EY

Eser 3.6. Gide Gide Ben O Yâri Bulurum, Aşık Ali Seydi Adıgüzel⁹

Hüseyini beşlisi içerisinde seyreden “Gide Gide Ben O Yâri Bulurum” adlı uzun havanın kaynağı Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 204 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Eser düğah ve acem perdeleri arasında, altı ses içerisinde seslendirilmiştir. İki kıtadan oluşan uzun hava 159 Hz ile 315 Hz aralığındaki

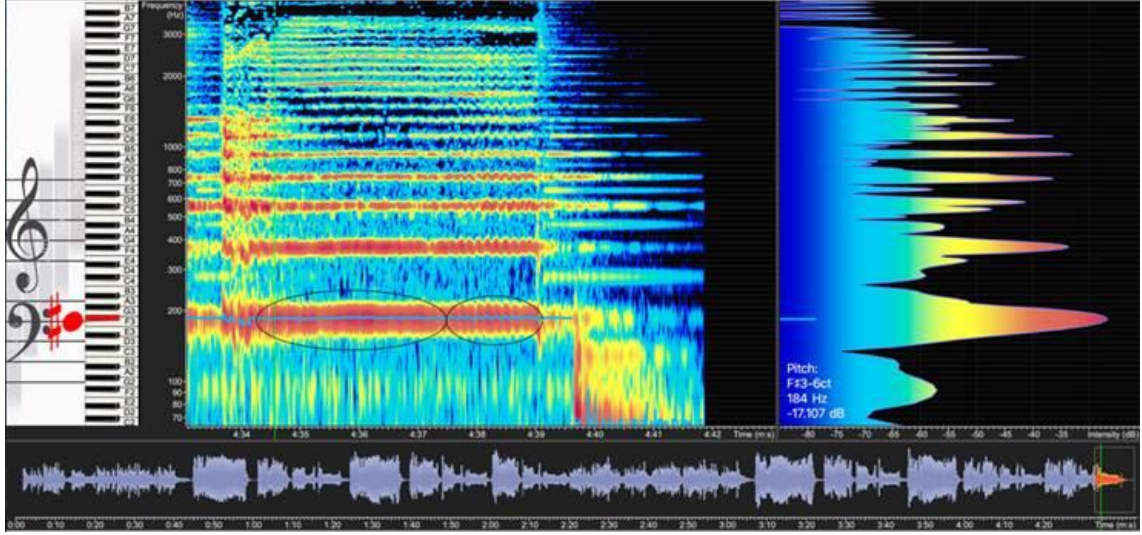
⁹ (<https://www.repertukul.com/GIDE-GIDE-BEN-O-YARI-BULURUM-204>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

frekanslarda icrâ edilmiştir. *VoceVista* adlı programda yapılan analiz sonucu icrâcının 20 kez vibrato, bir kez trill ve 11 kez de sostenuto türü süsleme yaptığı tespit edilmiştir. Vibrato türü süslemelerin bir saniye içerisindeki ortalama titreşim şiddeti 5,37 Hz olarak hesaplanmıştır. Eser içerisinde icrâcının belirgin bir çarpmalı okuma gerçekleştirmesinin yanında yoğun bir vibratolu seslendirme yaptığı da görülmektedir. Aynı zamanda çarpmalı seslendirmenin, karar sesinde ortalama 188 Hz frekansta yapılan sostenuto türü süslemelerin sonunda veya ortasında gerçekleştiği görülmüştür ve bu bize Arguvan ağzı uzun havalar için yeni bir patern oluşturmaktadır. Eserin son kısmında yapılan karar sesindeki sostenutonun sonunda, birbirine bağlı olarak gerçekleşmiş 6,6 Hz'lik frekansta bir vibrato süslemesi görülmektedir ve bu iki süsleme türünün birleşimi de eser içerisinde farklı bir patern daha oluştuğu tespitini ortaya koymaktadır. İcracı eserin tümünde olmak üzere göğüs sesini kullanarak konuşma türünde bir icrâ seslendirmiş ve glottik basıncının yüksek olması nedeniyle sert fonasyon gerçekleştirmiştir.

Görsel 3.17. Vibrato Grafiği

Görselde, 4,7 Hz'lik frekans değerinde olan vibrato türü süsleme grafiği yer almaktadır. Seslendirilen vibrato sonrasında icrâcının eserin tümünde gerçekleştirdiği çarpmalı seslendirme vokal spektrumunda çok net bir şekilde görülmektedir.

Görsel 3.18. Sostenuto ve Vibrato Grafiği

Eserde bulunan sostenuto örneklerine bakıldığında hepsinin sonunda çok da belirgin olmayan çarpmalar bulunmaktadır ancak görseldeki örnekte, ortalama 188 Hz frekansta olan sostenuto ornamentasyonunun sonunda bulunan çarpmalar, bize 6,6 Hz değerinde bir vibrato türü süslemenin oluştuğunu ve sostenuto türü ile birbirine bağlı bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir.

3.7. “Kaşlarını Eğdirirsin” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

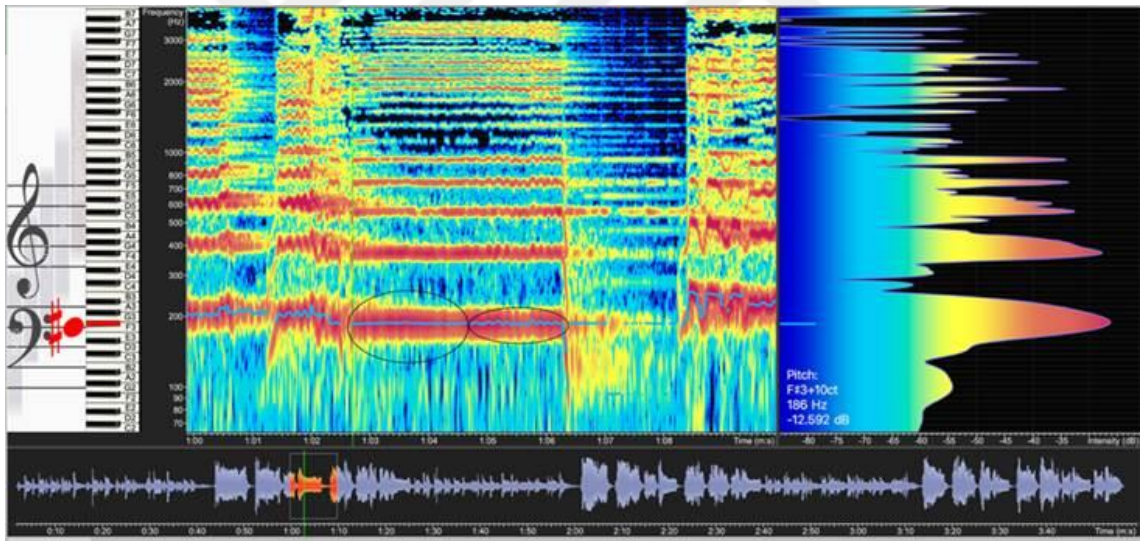
KAŞ LA RI NI EĞ Dİ RİR SİN KAŞ LA RI NI EĞ Dİ RİR SİN
BİR Bİ Rİ NE DEĞ Dİ RİR SİN GÜ ZEL Lİ ĞİN YOK TUR AM MA
SEN SE Nİ DE SE V Dİ RİR SİN SU LAR A KA R DA ŞA DE
ĞE R SU LAR A KA R DA ŞA DE ĞE R KİR PİK LE Rİ N
KA ŞA DE ĞER Ü ZÜL ME SE N SU NA BOY LUM Ü ZÜL ME SE N
SU NA BOY LUM BİR GÜN DE BA Ş BA ŞA DE ĞER ŞU DAĞ LA RI N
OY LU MU NA ŞU DAĞ LA RI N OY LU MU NA KUŞ LAR KO
NA R YAY LI MI NA GEL HAK KI NI HE LAL EY LE
GEL HAK KI NI HE LAL EY LE GEL DİK YO LU N AY RI MI NA
GEL DİK YO LU N AY RI MI NA

Eser 3.7. Kaşlarını Eğdirirsin, Aşık Ali Seydi Adıgüzel¹⁰

Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e ait olan “Kaşlarını Eğdirirsin” adlı uzun hava üç kıtadan oluşmaktadır ve uşak dörtlüsü içerisinde seyretmektedir. Uzun hava, TRT Türk halk

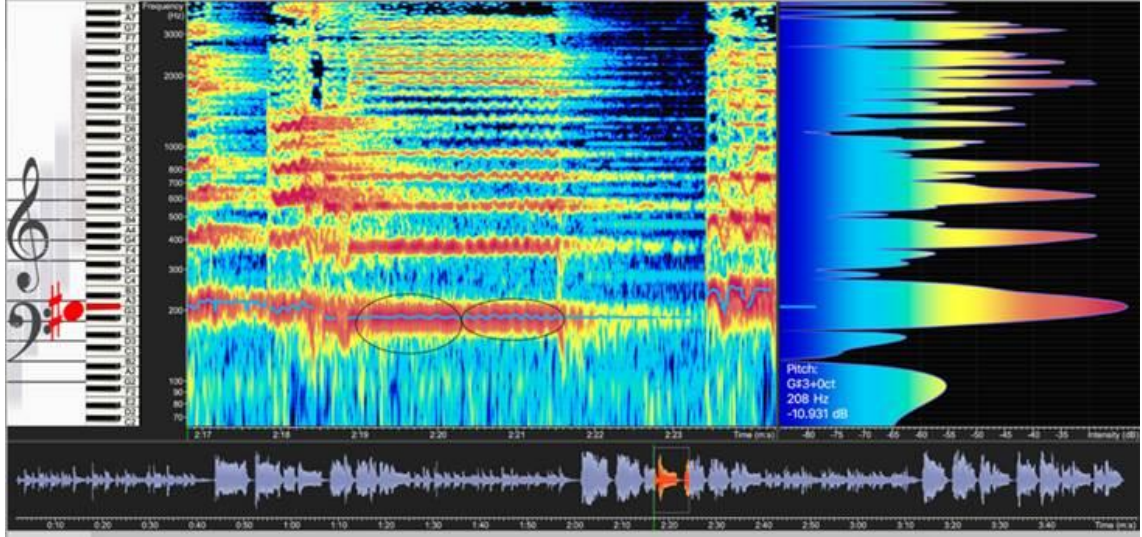
¹⁰ (<https://www.repertukul.com/KASLARINI-EGDIRIRSIN-278>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

müziği repertuarında 278 repertuar numarasıyla yer almaktadır ve düğah-neva perdeleri aralığında dört ses aralığında seslendirilmiştir. Adıgüzel, eseri 184 Hz ile 278 Hz frekansları arasında seslendirmiş, Jo Estill'e ait olan ses niteliklerinden konuşma türünde ve sert fonasyon şeklinde bir icrâ gerçekleştirmiştir. Eserin vokal analizi sonucu 28 kere vibrato, bir kere trill, bir kere wobble, beş kere sostenuto türü süslemelerin kullanıldığı ve bununla birlikte 13 kere de glottal stop yapıldığı tespit edilmiştir. Vibratoların ortalaması alındığında karşımıza 5,91 Hz'lik bir oran çıkmaktadır. İcracı yoğun bir vibratolu seslendirme gerçekleştirmiştir. Sostenutolar ise ortalama 187 Hz'lik frekansta, karar sesinde ve cümle sonlarında seslendirilmiştir. Eserin üç ayrı kıtasında da sostenuto türü süslemeye bağlı olarak icrâ edilmiş vibratolar ve bir yerde ise wobble ornamentasyonuna bağlı olarak gerçekleşmiş vibrato olduğu tespit edilmiştir. Bu bize Arguvan uzun havalarının seslendirilme formuna göre yeni bir patern oluşturduğunu göstermektedir. Yapılan vokal analizi sonucu Adıgüzel'e ait diğer uzun havalar arasında glottal stop' un yoğun kullanıldığı bir icrâ oluşu dikkat çekmektedir.

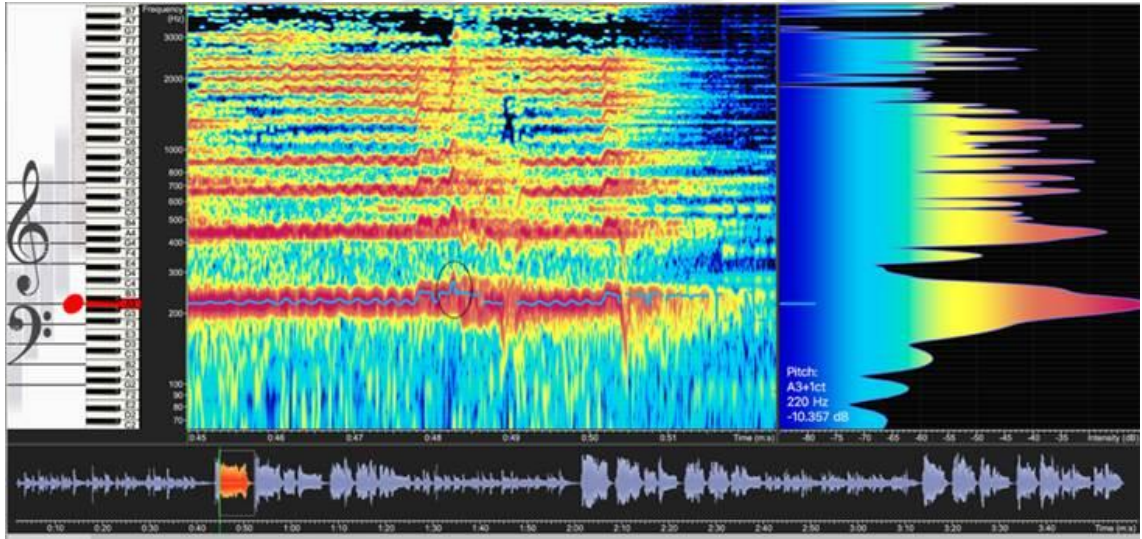
Görsel 3.19. Birbirine Bağlı Olarak Gerçekleşen Sostenuto ve Vibrato Grafiği

İcracı, eserin iki kıtasında da sostenuto türü süsleme ile vibrato ornamentasyonunu birbirine bağlı şekilde seslendirmiştir. Görselde, ortalama 187 Hz frekansta seslendirilen sostenuto ile 6,6 Hz değerindeki vibrato türünün birleşiminden oluşan “sostenuto + vibrato” paterni yer almaktadır.

Görsel 3.20. Birbirine Bağlı Olarak Gerçekleşen Wobble ve Vibrato Grafiği

Görselde 3,3 Hz değerindeki wobble türü süsleme ile 7,14 Hz değerindeki vibrato türü süslemenin birleşiminden oluşan “wobble + vibrato” paterninin oluşumu yer almaktadır.

Görsel 3.21. Glottal Stop Grafiği

Adıgüzel'in, icrâ sırasında çok kez glottal stop kullandığı görülmektedir. Her glottal stop, vokal spektrumunda çok net anlaşılmamaktadır ancak icrâ sırasında duyumsal olarak algılanabilmektedir.

3.8. “Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar” Adlı Uzun Havanım Vokolojik Açından İncelenmesi

SAĞ YA NİM DAN PEN CE RE Yİ KI R DI LA R BE Şİ BİR DEN

İ ÇE Rİ YE GIR Dİ LER ÇA LI NI ÇIR PI NI Bİ ZE YOR DU LAR A MA NIN

MÜM KÜ NÜM KE SİL Dİ DÜŞ TÜM YOL LA RA YOL LA RA EY EY NEY Nİ YİM NEY Nİ

YİM SOY SUZ A DAM BEN DE SE Nİ NEY Nİ YİM AH VE FA SIZ

BEN DE SE Nİ NE Y LE YİM A MAN A MAN EY EY

EM MİM OĞ LU KAY GI LA RA DAL MI Ş Sİ N DOĞ MUŞ KER VAN

KI RAN GE CE GA L MI Ş SİN AR DIM Sİ RA A RA MA YA GE L MİŞ SİN A MAN EY EY MÜM KÜ NÜM KE SİL Dİ

DÜŞ TÜM YO L LA RA YOL LA REY NEY Nİ YİM NE Y Nİ YİM SOY SUZ A DAM

BEN DE SE Nİ NEY Nİ YİM AH VE FA SIZ BEN DE SE Nİ NE Y LE YİM A MAN EY EY

A NAM YA RA LAN DI YA TAK YA TA MAZ ER KEK SİZ BA CA DA TÛ TÛN TÛ TE MEZ

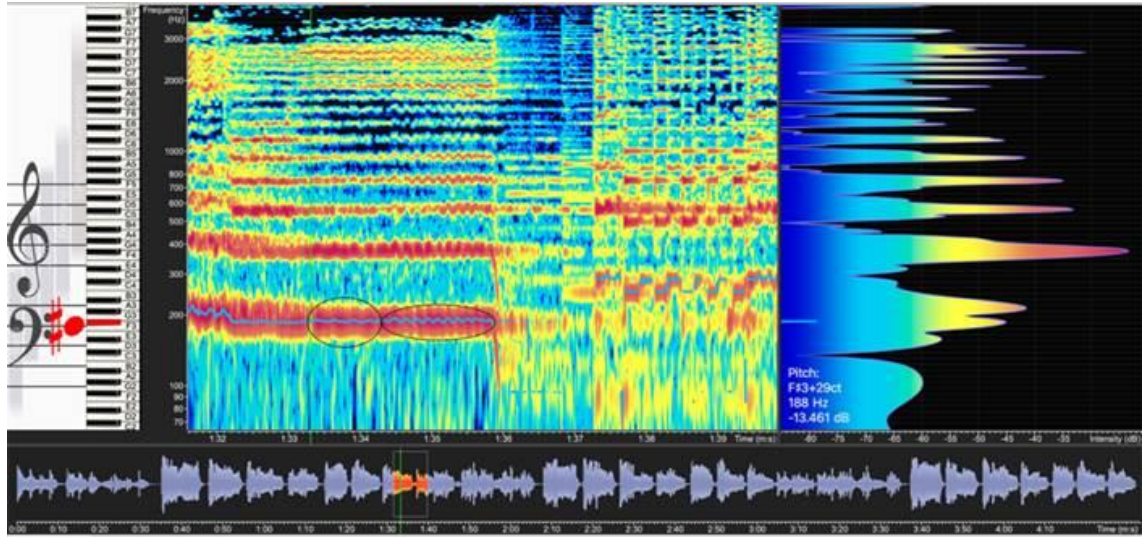
KA DAŞ LA RİM KÜÇ ÇÜK Sİ LAH DU TA MAZ A MAN EY ÇA RE SİZ KAL DIM DA DÜŞ TÜM YO L

LA RAYOL LA RA EY NEY Nİ YİM NE Y Nİ YİM SOYSUZ A DAM BEN DE SE Nİ NEY Nİ YİM DEĞ SİZ A DAM BEN DE

SE Nİ NE Y LE YİM A MAN A MAN EY

Eser 3.8. Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar, Aşık Ali Seydi Adıgüzel¹¹

Aşık Ali Seydi Adıgüzel'e ait olan "Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar" adlı uzun hava üç kıtadan oluşmaktadır ve TRT Türk halk müziği repertuarında 330 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Hüseyini beşlisinde seyreden uzun hava, düğah ve acem perdeleri arasında, 185 Hz ile 324 Hz frekans aralığında icrâ edilmiştir. İcracı, Jo Estill'e ait ses niteliklerinden olan konuşma türünü kullanmış ve eserin tümünde sert fonasyon gerçekleştirmiştir. Yapılan vokal analiz sonucu icrâcının 32 kez vibrato, iki kez wobble ve 9 kez de sostenuto süsleme türlerini kullandığı, bunun yanında eser içerisinde üç kez de glottal stop gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Yapılan vibratoların ortalaması 5,98 Hz olup, uzun hava içerisinde en çok kullanılan ornamentasyon türüdür. Vibratolar, eserin bazı kısımlarında birbirine bağlı olacak şekilde, arka arkaya seslendirilmişlerdir. Bu bize Arguvan ağzının seslendirme biçimleri olan (4+8), (3+6), (4+10) ve (3+7) paternlerini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte bu icrâda da diğer uzun havalarda rastladığımız sostenuto ornamentasyonuna bağlı olarak gerçekleşen vibrato türü de karşımıza çıkmaktadır. Sostenutolar, cümle sonlarında ortalama 188 Hz'lik frekansta ve karar sesi üzerinde olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Wobble türü süslemelere baktığımızda ise eser içerisinde yer alan iki wobble icrâsının, vibrato türü ile birbirine bağlı şekilde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu oluşum eser içerisinde (4+6) ile (3+8) paternini meydana getirmektedir.

Görsel 3.22. (4+10) Vibrato Paterni Grafiği

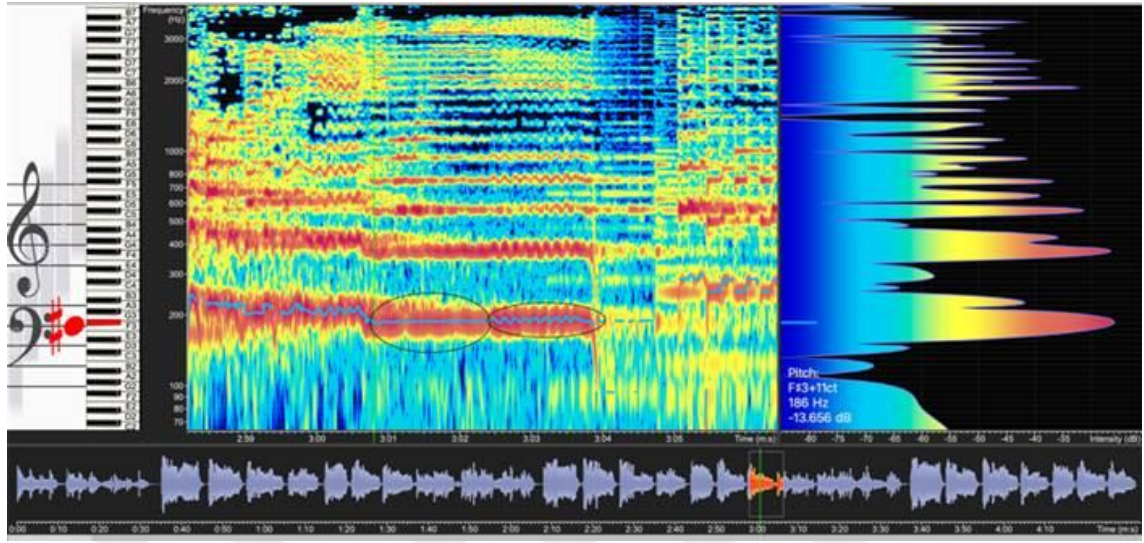
İcracı, eser içerisinde farklı frekans değerlerine sahip iki adet vibrato türü süslemeleri artarda seslendirmiştir. Örnek verilen grafikte, 4,2 Hz'lik frekans değerindeki vibrato türü

¹¹(<https://www.repertukul.com/SAG-YANIMDAN-PENCEREYI-KIRDILAR-3309>).

Erişim Tarihi:

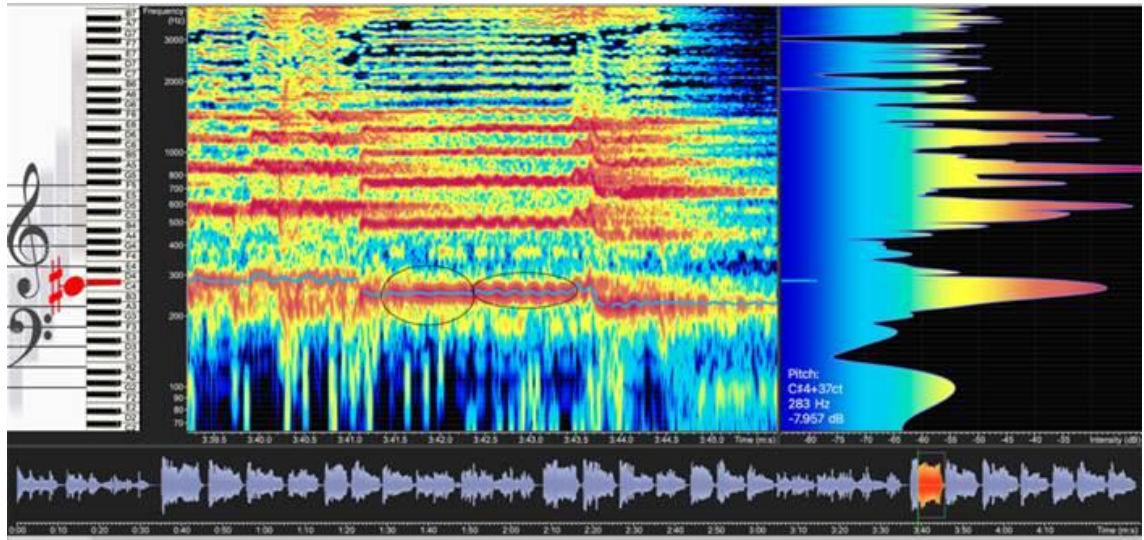
12.08.2024.

ile 6,4 Hz'lik frekans değerindeki vibrato türü süsleme birleşiminden oluşan (4+10) patern görülmektedir.

Görsel 3.23. Sostenuto + Vibrato Paterni Grafiği

İcracının diğer örnek icrlarında da görülen sostenuto türü süsleme ile vibrato ornamentasyonlarının birleşiminden oluşan patern, bahsi geçen uzun havada da seslendirilmiştir. Görselde, ortalama 188 Hz değerinde, karar sesi olan dğah perdesinde oluşan sostenuto türü süsleme ile 6,9 Hz değerindeki vibrato türünün birleşiminden oluşan patern görülmektedir.

Görsel 3.24. 3,4Hz'lik Wobble + 5,2Hz'lik Vibrato (4+6) Paterni Grafiği

Adıgüzel'in, bahsi geçen icrâ kaydında birbirinden farklı ve aynı olmak üzere iki adet ornamentasyonu sk sık birleştirerek kullandığı dikkat çekmektedir. Görselde verilen

örnekte de 3,4 Hz'lik frekans değerindeki wobble türü süsleme ile 5,2 Hz'lik frekans değerindeki vibrato türü süslemenin birleşiminden oluşan (4+6) paterni görülmektedir.

3.9. “Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açısından İncelenmesi

YOR GUN YOR GUN GEL DİM O RAK BIÇ ME DEN
O RAK BIÇ ME DEN KÖ YÜN ÇEŞ ME SİN DEN
A MON A MON A MON A MON A MON A MON
A MON BİR SU İÇ ME DEN KAN LA RA KA RIŞ TIM VA KİT GEÇ
ME DEN VA KİT GEÇ ME DEN ZA HA REL LER BE Nİ

Eser 3.9. Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden, Aşık Ali Seydi Adıgüzel¹²

¹² (<https://www.repertukul.com/YORGUN-YORGUN-GELDİM-ORAK-BİCMEĞEN-532>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

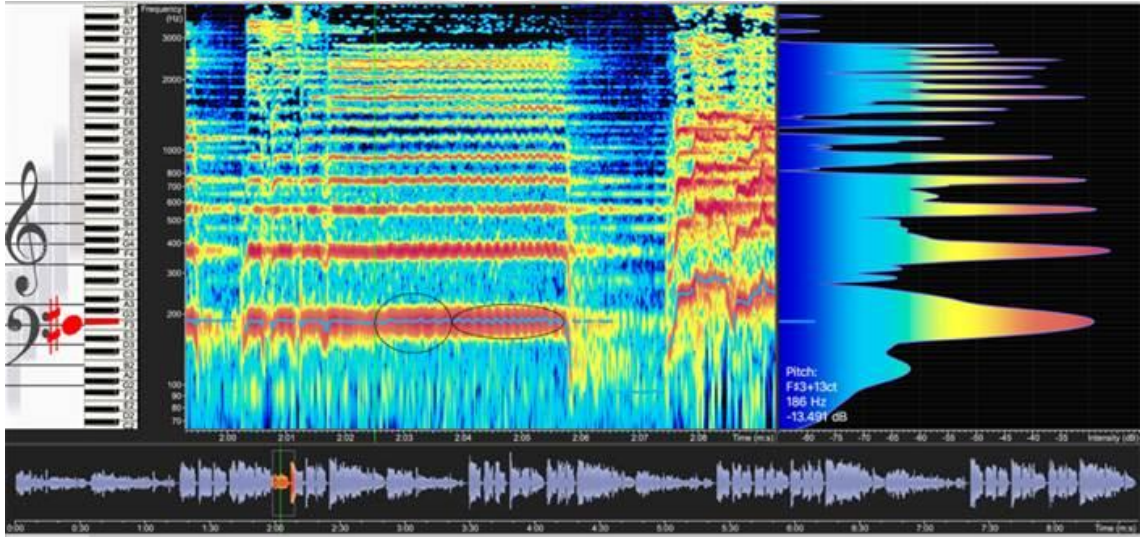
A MON A MON A MON A MON A MON A MON A MON KA DE RİM BÖY LE ÇA GI LA
YAS LAN DIM CI GA RAM İ ÇEM CI GA RAM İ ÇEM YAĞ LI KUR ŞUN GEL Dİ NE RE YE KA ÇAM NE RE YE
KA ÇAM MEV LAM KA NAT VER KI HA VA YA U ÇAM HA VA YA U ÇAM KİR VE BAY RA MI MİZ A MON A MON
A MON A MON A MON A MON A MON GA RA LI GEL Dİ ÇE KİN GI RA TI MI GI DE YİM HA NA GI DE YİM
HA NA SÖY LE YİN KIV RA MA KÜS ME SİN BA NA KÜS ME SİN BA NA BİR BAY RAM GÜ NÜ ÇOK GÖR DÜN BA NA ÇOK GÖR DÜN
BA NA ZA HA REL LER BE Nİ A MON A MON A MON A MON A MON KA DE RİM BÖY LE BA ŞİM DA AĞ LA ŞIR
GE LİN LER GİZ LAR GE LİN LER GİZ LAR SAG YA NİM EL LE MEN SOL YA NİM SİZ LAR SOL YA NİM SİZ LAR
KIV RA MA PUS HA NE NİN YO LU NU GÖZ LER YO LU NU GÖZ LER KIV RA BAY RA MI MİZ A MON A MON
A MON A MON A MON A MON A MON A MON A MON KA RA LI GEL Dİ

Eser 3.9. Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden, Aşık Ali Seydi Adıgüzel¹³ (Devamı)

“Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden” adlı uzun havanın kaynağı Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 532 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Eser hüseyini beşlisi seyrinde, düğah ve hüseyini perdeleri arasında olmak üzere beş ses içerisinde icrâ edilmiştir. İcracı, eseri 156 Hz ile 331 Hz’lik frekanslar arasında

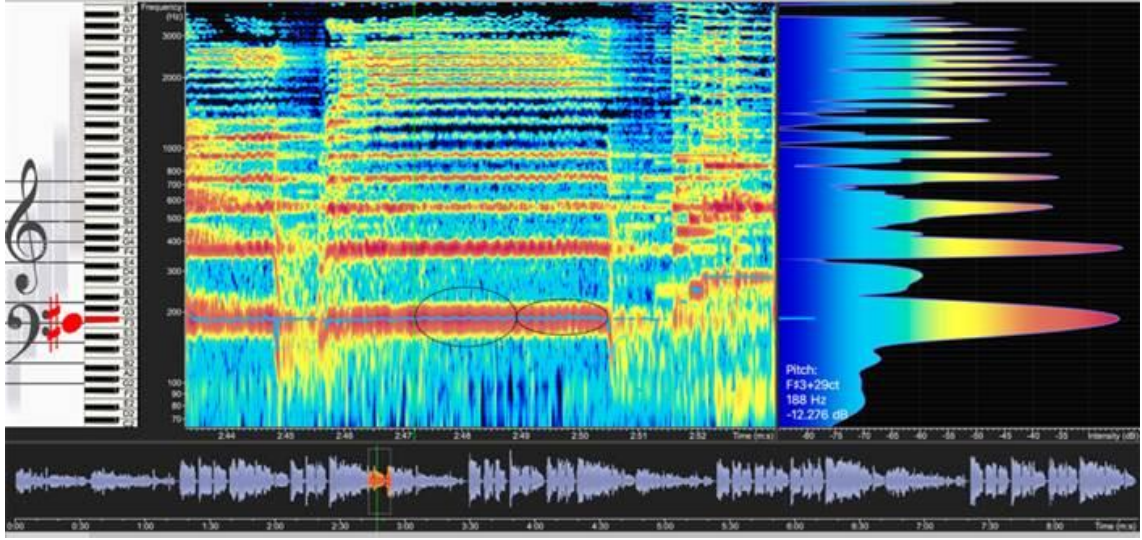
¹³ (<https://www.repertukul.com/YORGUN-YORGUN-GELDİM-ORAK-BİCMEĞEN-532>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

seslendirmiştir. *VoceVista* adlı programda yapılan vokal analiz sonucu eserde; 16 kez vibrato, iki kez trill, üç kez wobble ve beş kez de sostenuto türü süslemelerden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Bu uzun havada da Adıgüzel'in, yine yoğun şekilde çarpmalı bir seslendirme gerçekleştirmiş olduğu görülmektedir. Wobble türü süslemelerin mutlaka başka bir ornamentasyon türü ile birlikte seslendirilmiş oluşu dikkat çekmektedir. Eserde, “wobble + vibrato (5+12)”, “wobble + trill (7+10)” ve “wobble + trill (3+8)” olmak üzere üç farklı patern bulunmaktadır. Vibrato, ortalama 5,20 Hz'lik, trill 7,45 Hz'lik ve wobble da 3,47 Hz'lik bir oranda seslendirilmiştir. Sostenutolar ise genellikle cümle sonlarında, ortalama 188 Hz'lik bir frekansta ve karar sesi üzerinde gerçekleştirilmişlerdir. Sostenuto sonlarında icrâcının çarpmalı bir seslendirme yaptığı görülmektedir. İcracı, eserin tümünde glottik basıncını yüksek tutarak sert bir fonasyon gerçekleştirmiş ve eserde Jo Estill'e ait ses niteliklerinden olan konuşma türünü kullanmıştır.

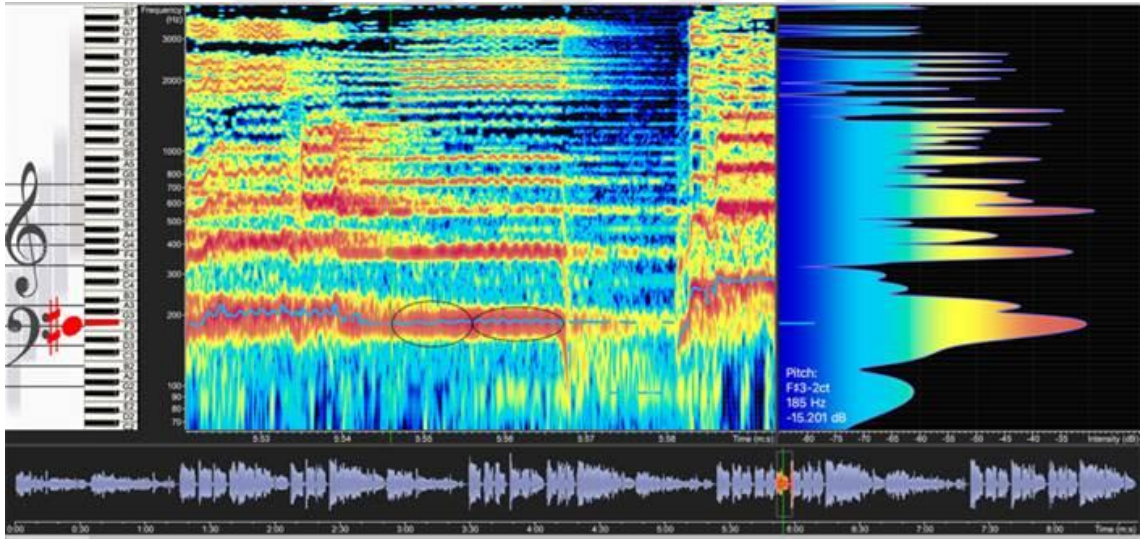
Görsel 3.25. (5+12) Paternini Meydana Getiren Wobble ve Vibrato Grafiği

Adıgüzel, uzun havanın bazı kısımlarında wobble ornamentasyonunu vibrato ve trill türü süslemeler ile birbirine bağılı olarak icrâ etmiştir. Bahsi geçen seslendirmeler, türün icrâ ediliş formuna yeni paternler kazandırmış ve ornamentasyonların kullanım biçimlerini zenginleştirmiştir. Verilen örnekte, 3,7 Hz değerindeki wobble türü süsleme ile 6,4 Hz değerindeki vibrato türü süslemenin birbirine bağılı olarak seslendirilmesi görülmüş ve bu birleşim sonucu (5+12) paterni meydana gelmiştir.

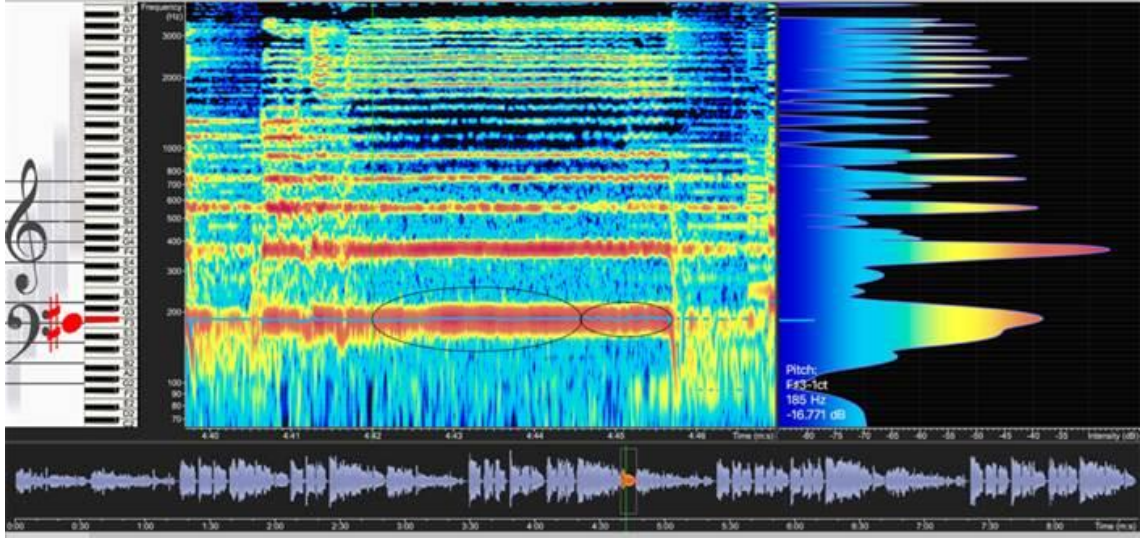
Görsel 3.26. (7+10) Paternini Meydana Getiren Wobble ve Trill Grafiği

Görselde Adıgüzel'in, 3,7 Hz değerinde olan bir wobble türü süsleme ile 7,3 Hz değerindeki trill ornamentasyonunun birbirine bağlı olarak seslendirildiği grafik örneği verilmektedir. Bahsi geçen seslendirme (7+10) paternini meydana getirmiştir.

Görsel 3.27. (3+8) Paternini Meydana Getiren Wobble ve Trill Grafiği

Adıgüzel'in, 3 Hz'lik frekans değerindeki wobble türü süsleme ile 7,6 Hz'lik frekans değerindeki trill türü süslemeyi artarda seslendirdiği vokal spektrumuna görselde yer verilmiştir.

Görsel 3.28. Sonunda Çarpma Gerçekleştirilen Sostenuto Grafiği

Sostenuto ornamentasyonları, diğer icrâlarda da olduğu cümle sonlarında karar sesi olan düğah perdesinde gerçekleştirilmiştir. Görselde, ortalama 188 Hz frekans aralığında gerçekleşen ve bitişinde çarpmalar bulunduran sostenuto türünün örneğine yer verilmiştir.

3.10. “Gide Gide Yollar Senden Usandım” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açıdan İncelenmesi

Gİ DE Gİ DE YOL LAR SEN DEN U SAN DIM DA Ö LEM Ö LEM OY KA DER

Gİ DE Gİ DE YOL LAR SEN DEN U SAN DIM DA Ö LEM Ö LEM OY KA DER

A YA ĞI MA Dİ KEN BAT TI GÜL SAN DIM Ö LEM Ö LEM VAY KA DER

A YA ĞI MA Dİ KEN BAT TI GÜL SAN DIM Ö LEM Ö LEM VAY KA DER

BEN DE SE Nİ BİR VE FA LI YAR SAN DIM DA Ö LEM Ö LEM OY KA DER

İ ŞİN GÜ CÜN DÜ ZEN İ MİŞ NAZ LI YAR ÖL DÜM ÖL DÜM KÖR KA DER

GÖK TE Kİ YIL DI ZİN DA Ü ÇÜ Pİ YA DE DE Ö LEM Ö LEM OY KA DER

ES Kİ DER DİM YE Nİ SİN DEN Zİ YA DE Ö LEM Ö LEM VAY KA DER
ÖL DÜM ÖL DÜM KÖR KA DER

NE DE DİM DE ZA LIM NE ME DA RIL DIN DA Ö LEM Ö LEM OY KA DER

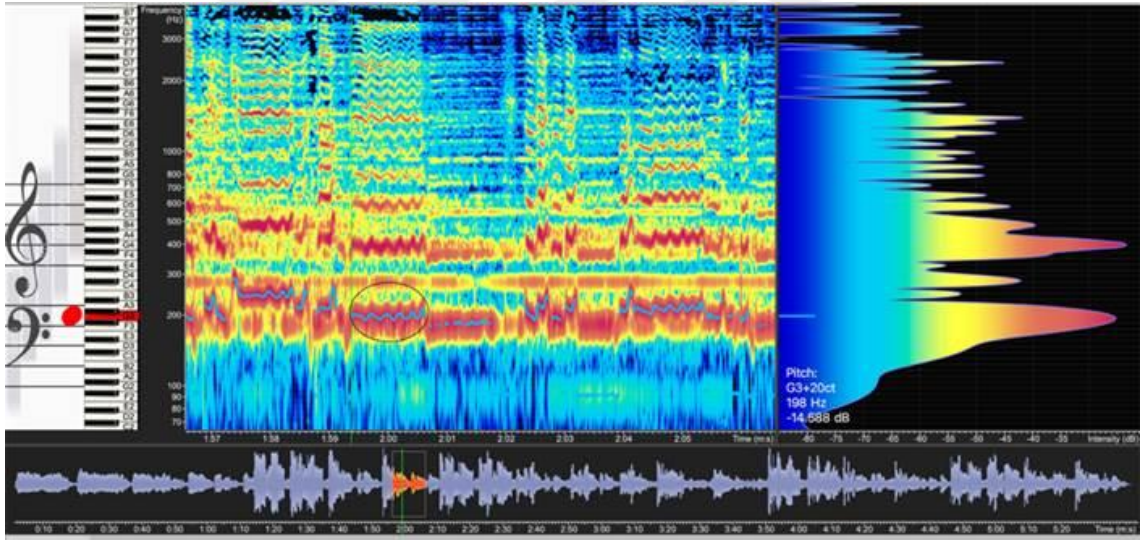
BEN SE Nİ SE VE RİM CAN DAN Zİ YA DE DE Ö LEM Ö LEM VAY KA DER
ÖL DÜM ÖL DÜM KÖR KA DER

Eser 3.10. Gide Gide Yollar Senden Usandım, Mehmet Seske¹⁴

Hüseyini beşlisinde seyreden “Gide Gide Yollar Senden Usandım” adlı uzun havanın kaynağı Mehmet Seske’ye aittir ve iki kıtadan oluşmaktadır. TRT Türk halk müziği

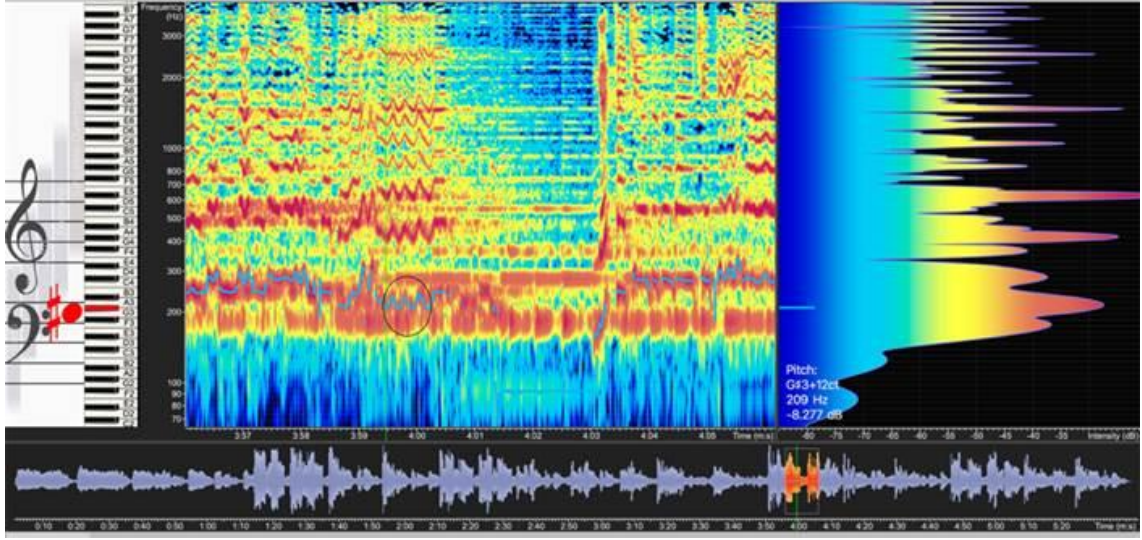
¹⁴ (<https://www.repertukul.com/GIDE-GIDE-YOLLAR-SENDEN-USANDIM-849>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

repertuarında 849 repertuar numarasıyla yer almakta olan eser, düğah ve acem perdeleri arasında, altı ses içerisinde seslendirilmiştir. İcracı eseri 179 Hz ile 340 Hz frekansları arasında; cümle başlarında glottik basıncının yüksek olması sebebiyle sert fonasyon, cümle sonlarında ise yumuşak fonasyon gerçekleştirerek icrâ etmiştir. Seske'nin vokal analizinde, göğüs sesi olarak da bilinen Jo Estill'e ait ses niteliklerinden konuşma türünü kullanmış olduğu test edilmiştir. Eser içerisinde, vokal analiz sonucu 16 vibrato, 29 wabble ve sekiz sostenuto türü süsleme tespit edilmiştir. Seske'ye ait bu uzun havada wabble türü süslemenin yoğun olarak kullanıldığı ve içerisinde bununla birlikte dokuz adet de glottal stop örneğinin yer aldığı görülmektedir. Vibratolar, saniyede ortalama 4,59 Hz'lik bir frekansta seslendirilirken, wabble türü süslemeler ise 3,7 Hz'lik bir frekansta icrâ edilmiştir. Cümle sonlarında gerçekleşen sostenuto türü süslemeler, ortalama 184 Hz'lik bir frekansta, karar sesi olan düğah perdesi üzerinde icrâ edilmiştir. Bu eserde vokal spektrumu, ses kaydından ötürü çok net görülmemiş, bu nedenle de sostenuto ornamentasyonun görüntüleri ayrıntılı bir şekilde alınamamıştır.

Görsel 3.29. Vibrato Grafiği

Seske'ye ait olan bu icrâ kaydında gerçekleşen 16 adet vibrato türü süslemeden, 4,8 Hz'lik frekans değerine sahip olan bir vibrato ornamentasyonu görselde örnek olarak gösterilmektedir.

Görsel 3.30. Wobble Grafiği

Görselde 3,75 Hz frekans değerindeki wobble ornamentasyonunun grafiği yer almaktadır. Bahsi geçen uzun havada, incelenen diğer uzun havaların ve kaynak kişilerin aksine icrâcının, en çok vibrato türü süsleme yerine wobble ornamentasyonunu sık bir şekilde kullandığı dikkat çekmektedir.

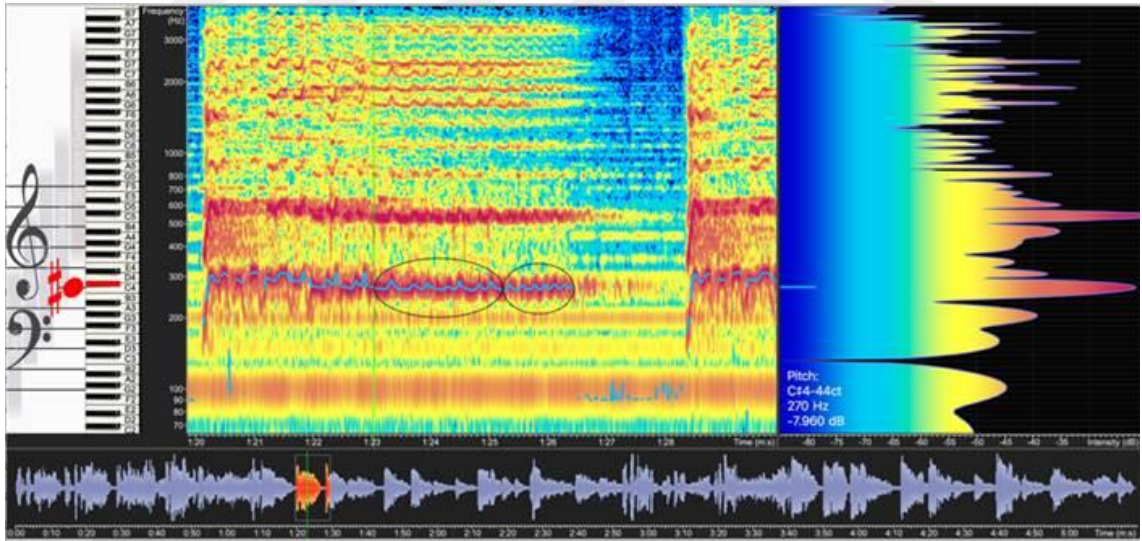
3.11. “Körüklü Çizmeyi Giymeliymiş” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

A MAN OF KÖ RÜK LÜ ÇİZ ME Yİ DE GİY ME Lİ Yİ MİŞ KÖ RÜK LÜ ÇİZ ME Yİ DE
GİY ME Lİ Yİ MİŞ ÇİR Pİ NİP Gİ RA TA BİN ME LİY MİŞ A MAN A MAN
ÇOK YA ŞA YIP CE FA ÇEK MEK TEN SE ÇOK YA ŞA YIP CE FA ÇEK MEK TEN SE
A MAN AZ YA ŞA YIP SE FA ÇEK ME Lİ Yİ MİŞ YAY LA LARYAY LA LAR
YAY LA LAR YAY LA LAR SÜM BÜ LÜ BOL YAY LA LAR YAY LA LAR YAY LA LAR
GÖ ÇÜ GİT MİŞ Vİ RAN KAL MIŞ YAY LA LAR YAY LA LAR
A MAN OF DEĞ MEN BA NA YA NAM YA NAM KÜL O LAM DEĞ MEN BA NA YA
NAM YA NAM KÜL O LAMYAR Ö LE NE DEK KA PIN DA KUL O LAM A MAN A MAN
SEN BAH ÇI VAN OL Kİ BEN BAH ÇEN DE GÜL O LAM SEN BAH ÇI VAN OL Kİ BEN BAH ÇEN
DE GÜL O LAM O NA ZİK EL LE RİN LE DER BE Nİ BE Nİ
YAY LA LAR YAY LA LAR YAY LA LARYAY LA LAR SÜM BÜ LÜ BOL YAY LA LAR YAY LA LARYAY LA LAR
GÖ ÇÜ GİT MİŞ Vİ RAN KAL MIŞ YAY LA LAR YAY LA LAR

Eser 3.11. Körüklü Çizmeyi Giymeliymiş, Mehmet Seske¹⁵

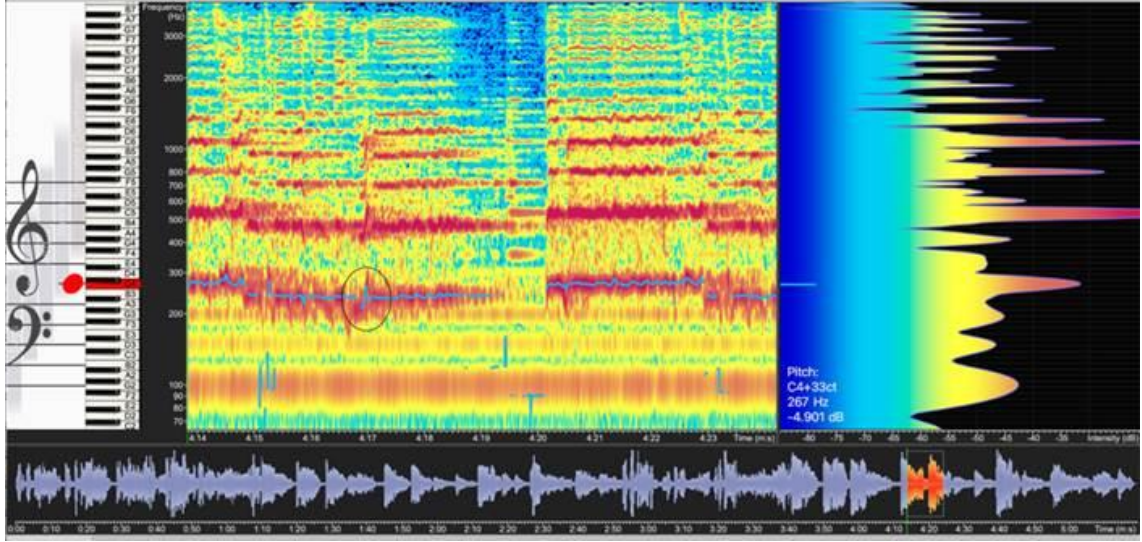
¹⁵ (<https://www.repertukul.com/KORUKLU-CIZMEYI-GIYMELIYIMIS-856>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

“Körüklü Çizmeyi Giymeliyimiş” adlı uzun havanın kaynağı Mehmet Seske’ye aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 856 repertuar numarasıyla yer almaktadır. İki kıtadan oluşan uzun hava gerdaniye makamında seyretmiş, rast ve gerdaniye perdeleri arasında, bir oktav içerisinde seslendirilmiştir. İcracı, uzun havayı 146 Hz ile 318 Hz frekansları arasında icrâ etmiş, eser içinde 17 vibrato ve 7 wabble türü süsleme kullanmış, kullanılan ornamentasyonların haricinde ise 9 kere glottal stop gerçekleştirmiştir. Yapılan süslemeler analiz edildiğinde vibratoların ortalama 5,10 Hz’lik sıklıkta, wabble türü süslemelerin ise 3,44 Hz’lik bir oranda seslendirildiği tespit edilmiştir. Mehmet Seske’ye ait diğer icrâ kayıtlarında olduğu gibi bu icrâda da program üzerinde ses spektrumu net bir şekilde görülmemiştir. Bu da yapılan ornamentasyonların sağlıklı incelenmesi açısından bir sorun teşkil etmektedir. İcracı, bazı vibrato türü süslemeleri wabble ornamentasyonu ile birbirine bağlı bir şekilde seslendirerek wabble + vibrato paternini meydana getirmiştir. Paternler; (7+6), (5+6), (5+5) ve (4+7) şeklinde oluşmaktadır. Seske, bu icrâsında Jo Estill’in ses niteliklerinden konuşma türünü kullanmıştır. Giriş cümlelerinde glottik basıncının yüksek olduğu ve sert fonasyon gerçekleştirdiği, cümle sonlarında ise yumuşak fonasyona geçiş yaptığı görülmektedir.

Görsel 3.31. (7+6) Paternini Meydana Getiren Wabble + Vibrato Grafiği

Seske’ye ait olan icrâ kaydında, wabble ve vibrato türü süslemelerin birbirine bağlı olarak seslendirilmesi sonucu dört ayrı paternin meydana geldiği görülmektedir. Görselde örnek olarak bu paternlerden (7+6)’yı oluşturacak olan wabble ve vibrato ornamentasyonlarının grafiği yer almaktadır.

Görsel 3.32. Glottal Stop Grafiği

Glottal stoplar her ne kadar vokal spektrumda anlaşılır bir şekilde görülme de Seske'nin icrâ kaydında yer alan 9 adet glottal stop çok net duyulabilmektedir. Bahsi geçen glottal stopların bir örneğine görselde yer verilmiştir.

3.12. “Yaylacılar Göçtü Mola” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

YAY LA CI LAR GÖÇ TÜ MO LA DA A MAN Ö LEM ÇA ŞI RI NI BİÇ Tİ MO LA YAY LA CI LAR

GÖÇ TÜ MO LA DA A MAN Ö LEM ÇA ŞI RI NI BİÇ Tİ MO LA BEN O YAR DAN VAZ GEÇ ME DİM

O YAR BEN DEN GEÇ Tİ MO LA A MAN GE LİN BEN SİZ GE LİN YAY LA LA RI IS SİZ GE LİN A MAN

A MAN GE LİN BEN SİZ GE LİN BEN O LA MAM SEN SİZ GE LİN A MAN A MAN

YOL ÜS TÜN DE DUR MUŞ AĞ LAR A MAN Ö LEM AL ÜS TÜ NE KA RA BAĞ LAR

YOL ÜS TÜN DE DUR MUŞ AĞ LA R A MAN Ö LEM AL ÜS TÜ NE

KA RA BAĞ LAR KAL DIR DU MA NI NI DAĞ LAR GÖ RÜN SÜN Bİ ZİM YAY LA LAR

A MAN GE LİN BEN SİZ GE LİN YAY LA LA RI IS SİZ GE LİN A MAN

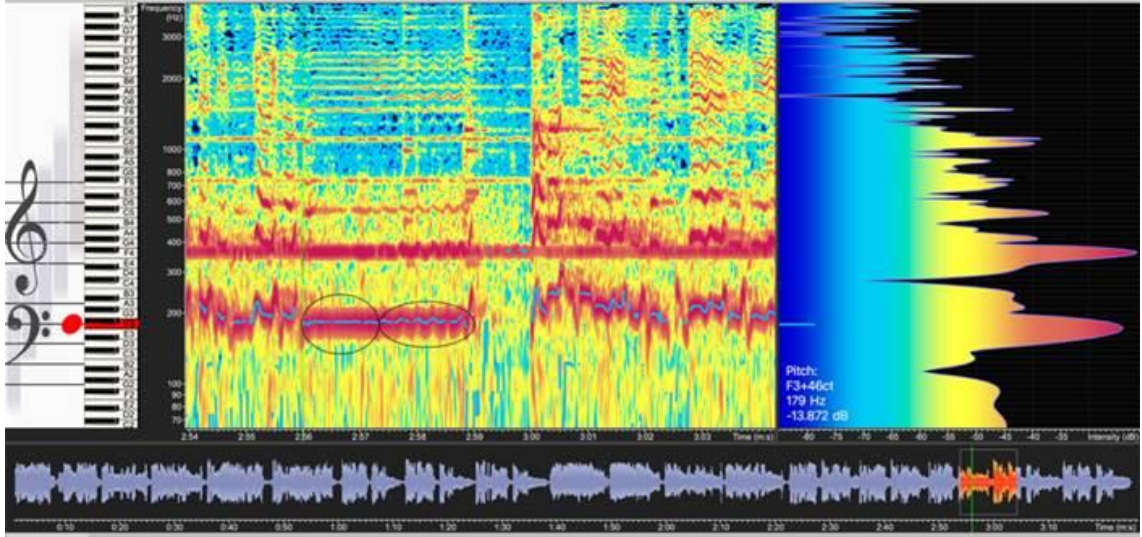
A MAN GE LİN BEN SİZ GE LİN BEN O LA MAM SEN SİZ GE LİN A MAN

Eser 3.12. Yaylacılar Göçtü Mola, Mehmet Seske¹⁶

“Yaylacılar Göçtü Mola” adlı, 387 TRT Türk halk müziği repertuar numaralı uzun havanın kaynağı Mehmet Seske’ye aittir. Hüseyini beşlisinde seyreden uzun hava düğah ve gerdaniye perdeleri arasında, yedi ses içerisinde icrâ edilmiştir. İcracı, uzun havayı 147 Hz ile 333 Hz’lik frekans aralığında, iki kıta olacak şekilde seslendirmiştir. Yapılan vokal analiz sonucunda eser içerisinde bir vibrato, 18 wobble, 6 sostenuto türü süsleme ve 15 tane glottal stop tespit edilmiştir. Eserde wobble ornamentasyonunun yoğun bir şekilde kullanıldığı ve sıklıkla glottal stop yapıldığı görülmektedir. Wobble türü süslemelerin saniyedeki ortalama titreşim sıklıkları 3,33 Hz olarak hesaplanmıştır. Sostenuto türü

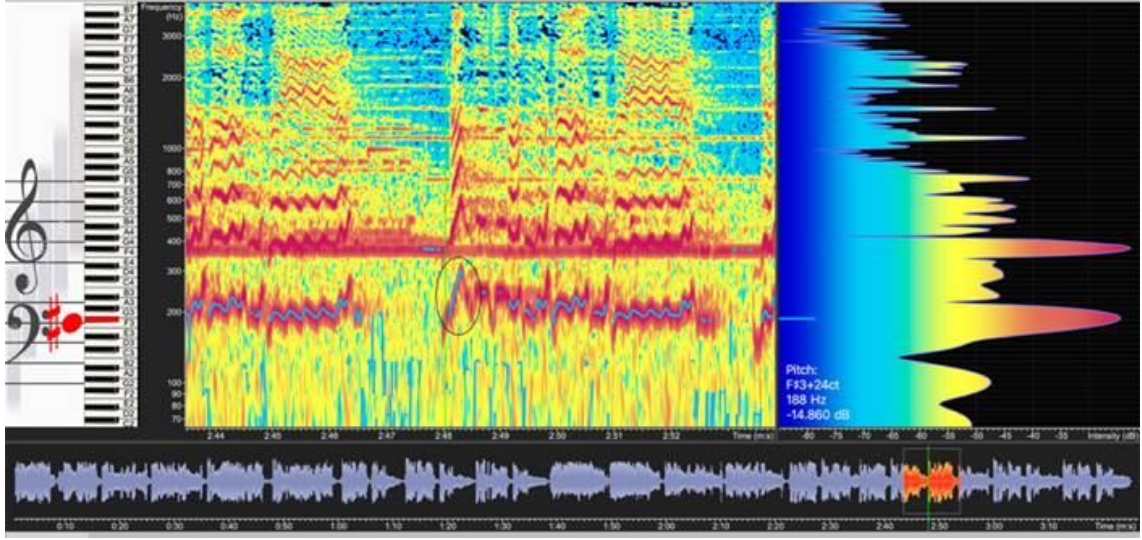
¹⁶ (<https://www.repertukul.com/YAYLACILAR-GOCTU-M-OLA-387>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

süslemeler ise, ortalama 184 Hz'lik frekansta, karar sesi olan düğah perdesi üzerinde uygulanmışlardır. Eser içerisinde wobble + sostenuto birleşiminden meydana gelen bir patern tespit edilmiştir. İcracı cümle girişlerinde sert fonasyon, cümle sonlarına doğru ve özellikle sostenuto türü süslemelerin üzerinde yumuşak fonasyon gerçekleştirmiştir. Göğüs sesi olarak da adlandırılan konuşma türünde seslendirme yaptığı ve sesini geniz bölgesinden çıkartarak kapalı bir söyleyiş gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Görsel 3.33. Sostenuto + Wobble Ornamentasyonunun Grafiği

Sostenutoların, araştırmanın bu kısmına kadar olan ve incelenen diğer uzun havalarda çarpmalı bitişlere sahip olduğu örneklerine her ne kadar rastlanmış olsa da burada yer alan grafik, bize sostenutonun bir çarpmadan ziyade daha anlaşılır olan wobble türü süsleme ile birleşerek meydana geldiğini göstermektedir. Ortalama 184 Hz'lik frekans değerine sahip olan sostenuto ornamentasyonu ile 3,3 Hz değerindeki wobble ornamentasyonu birleştirilerek yeni bir patern seslendirilmiştir.

Görsel 3.34. Glottal Stop Grafiği

Eser içerisinde gerçekleştirilen 15 adet glottal stopun bir örneğine görselde yer verilmektedir. Bahsi geçen uzun havada icrâcının, diğer uzun havalara kıyasla daha çok glottal stop gerçekleştirdiği dikkat çekmektedir.

3.13. “Yorgun Deli Gönül Yorgun” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

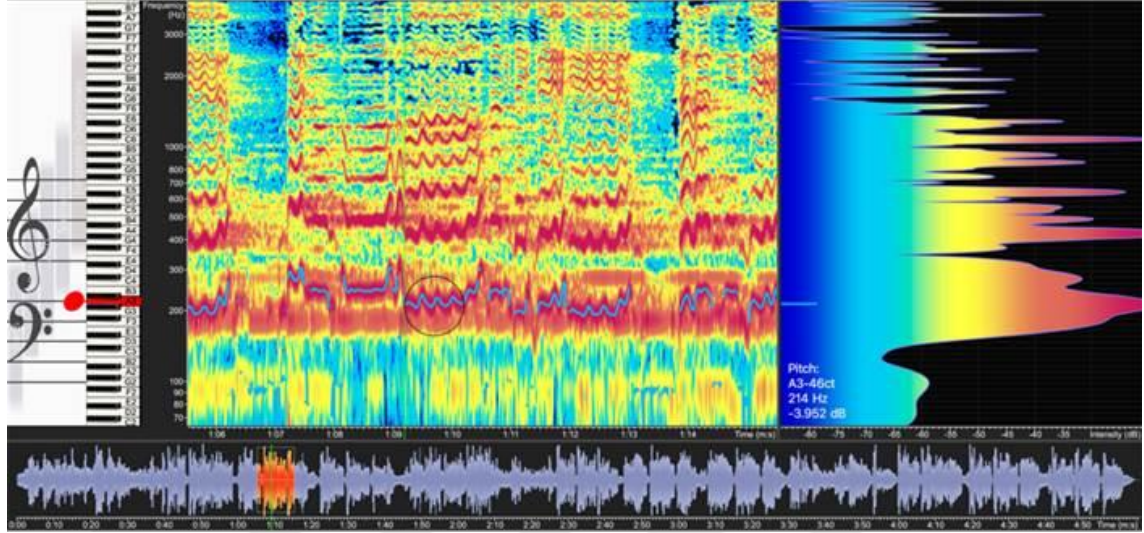
YOR GUN DE Lİ DE GÖ NÜL YOR GUN GÖN LÜM O SOY SU ZA VUR GUN
BÖY LOL DU ĞUN DA Bİ LEY DİM SE VER MİY DİM DE OĞ RUN OĞ RUN
OY BÖY LOL DU ĞUN DA Bİ LEY DİM BÖY LOL DU ĞUN DA Bİ LEY DİM
SE VER MİY DİM DE OĞ RUN OĞ RUN A TAĞ CI LAR DA YÜ RÜ DÜ
DAĞ LA RI DU MAN BÜ RÜ DÜ SÜR DE ŞO FÖR A RA BA YI Bİ ZİM YAY
LA DA GÖ RÜN DÜ SÜR DE ŞO FÖR DE A RA BA YI Bİ ZİM YAY
LA DA GÖ RÜN DÜ SOL KO LUN BA ŞIN YAS TI Ğİ SOL KO LUN BA
ŞIN YAS TI Ğİ DA AK ŞAM OL DU GÖL GE BAS TI NAZ LI YAR SU DAN GE Lİ Yİ
O YA RİM SU DAN GE Lİ Yİ DE GA SA VE Tİ BE Nİ BAS TI

Eser 3.13. Yorgun Deli Gönül Yorgun, Mehmet Seske¹⁷

“Yorgun Deli Gönül Yorgun” adlı uzun havanın kaynağı Mehmet Seske’ye aittir ve TRT Türk halk müziği repertuarında 399 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Hüseyini beşlisinde seyreden uzun hava, düğah ve acem perdeleri arasında, altı ses içerisinde seslendirilmiştir. İcracı eseri 180 Hz ile 343 Hz frekansları aralığında, üç kıta olarak icrâ etmiştir. Yapılan vokal analiz sonucu eserde altı vibrato, 20 wabble ve altı sostenuto türü süsleme tespit edilmiştir. Yapılan ornamentasyonların yanı sıra icrâcı eserde 34 kere de glottal stop gerçekleştirmiştir. Vibratolar ortalama 4,45 Hz’lik, wabblelar ise ortalama 2,95 Hz’lik bir oranda icrâ edilmişlerdir. Eserde cümle sonlarında ve karar sesi olan düğah perdesi üzerinde, ortalama 184 Hz frekansta sostenuto türü süslemeler görülmektedir. Seske,

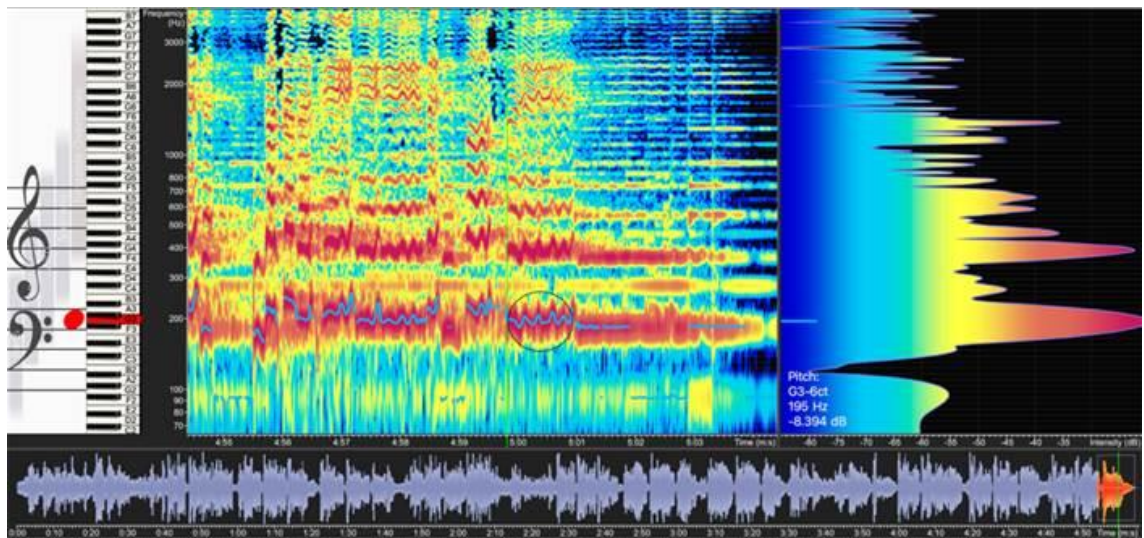
¹⁷ (<https://www.repertukul.com/YORGUN-DELI-GONUL-YORGUN-399>). Erişim Tarihi:12.08.2024.

eserde göğüs sesini kullanarak konuşma türünde bir seslendirme yapmış, aynı zamanda da fonasyonunu giriş cümlelerinde sert, cümle sonlarında ise yumuşak olacak şekilde gerçekleştirmiştir. TRT Türk halk müziği repertuarında kaynağı Seske'ye ait olan ikinci uzun havada da wobbleların ve glottal stopların daha sık yapıldığı ve icrâcının sesini geniz boşluğuna iterek kapalı bir söyleyiş gerçekleştirdiği görülmektedir.

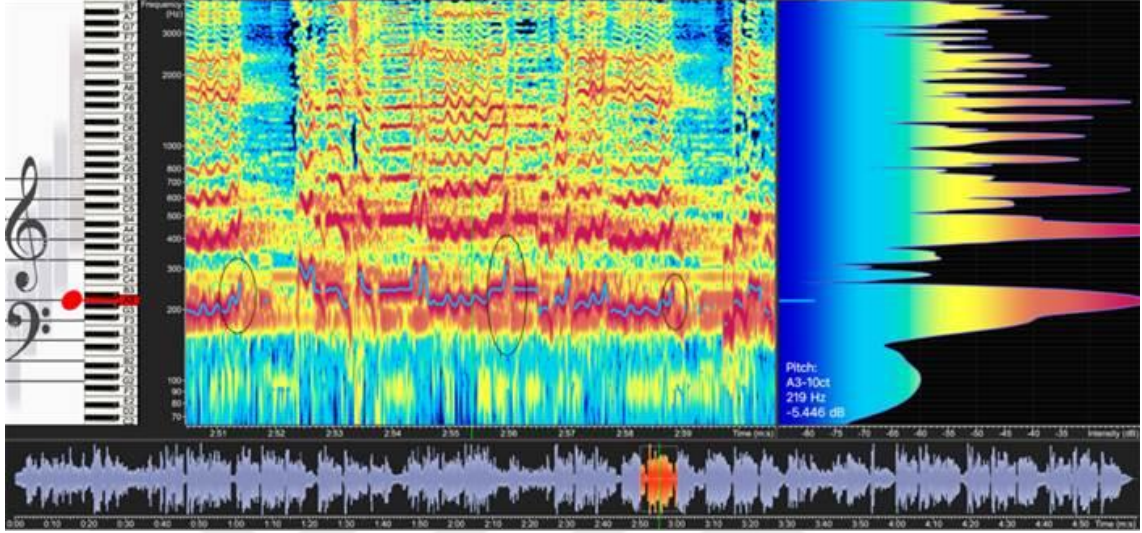
Görsel 3.35. Wobble Grafiği

Seske'ye ait bu uzun havada da wobble türü süslemelerin vibrato ornamentasyonlarına nazaran daha sık gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Görselde, eser içerisinde gerçekleştirilen wobble türü süslemelerin ortalama değerine yakın olarak 3 Hz'lik frekans değerindeki wobble ornamentasyonuna örnek verilmiştir.

Görsel 3.36. Vibrato Grafiği

Eserde yer alan altı adet vibrato türü süslemeden, icrâcının 4,5 Hz'lik frekans değerinde gerçekleştirmiş olduğu vibrato ornamentasyonuna örnek verilmiştir. Görselde bulunan spektrum, icrâcının eser içerisindeki ortalama vibrato kullanımına örnek teşkil etmektedir.

Görsel 3.1. Glottal Stop Örnekleri Grafiği

Seske'nin, eser içerisinde gerçekleştirdiği glottal stopların fazla olması dikkat çekmektedir. Eser içerisinde gerçekleştirilen üç adet glottal stop örneğine görselde yer verilmiştir.

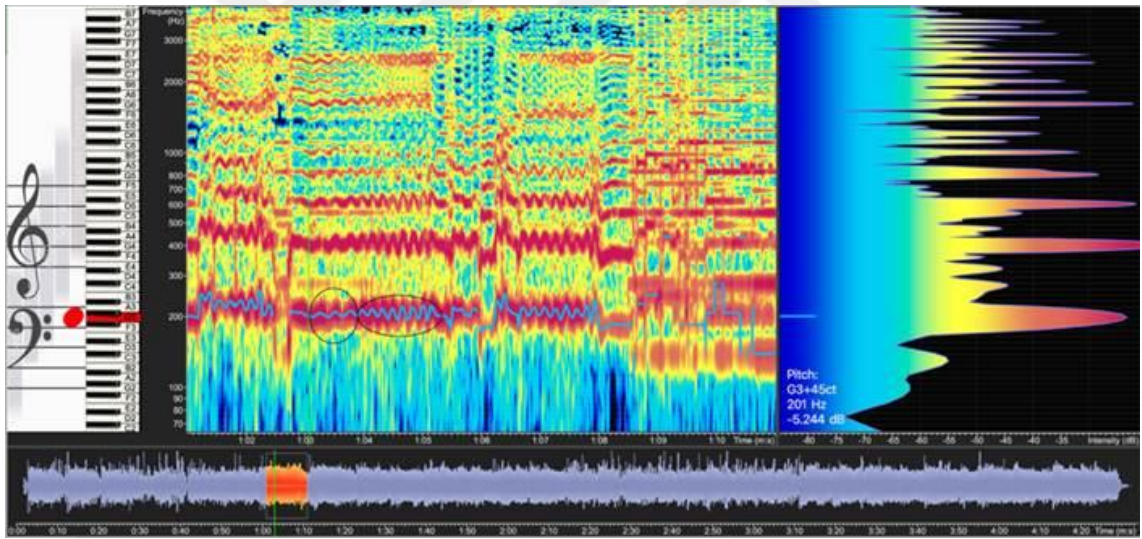
3.14. “Aşağıdan Bir Yel Esti” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açısından İncelenmesi

A ŞA ĞI DAN BİR YEL ES Tİ IR GA LA DI DAL LA RI MI NE DE DİM DE Nİ YE
KÜS TÜN KIR DIN GE NE KOL LA RI MI YA RA DA NA BEN KUR BA NİM E LE Dİ Yİ E
LE Dİ Yİ KÜ ÇÜK GE LİN E LE Dİ Yİ SE NİN O GÜ ZEL DU RU ŞUN DA
GÜ ZEL GA RİP
BE Nİ BUR DA DE E Dİ Yİ EV LE Rİ DE ŞAM DAN Dİ REK GE LİN GE LİN
SU YU DA NER DEN İN Dİ REK YAĞ MUR YAĞ DI YOL KA PAN DI DA
SE LA MI NER DEN GÖN DE REK SE LA MI NER DEN GÖN DE REK
YAĞ MUR YAĞ DA YOL KA PAN DI SE LA MI NER DEN GÖN DE REK SE LA MI NER DEN GÖN DEREK
A LI NAN MI DA MO RU NAN MI AL TIN LA RIN DA GO RU NAN MI
İS TE DİM DE VER ME Dİ LER GA ÇI RAM MI DA ZO RU NAN MI
A LI NAN MI DA MO RU NAN MI AL TIN LA RIN GO RU NAN MI İS Tİ YOM DA VER Mİ YO LAR
A LAM GA ÇAM ZO RU NAN MI

Eser 3.14. Aşağıdan Bir Yel Esti, Sıddık Doğan¹⁸

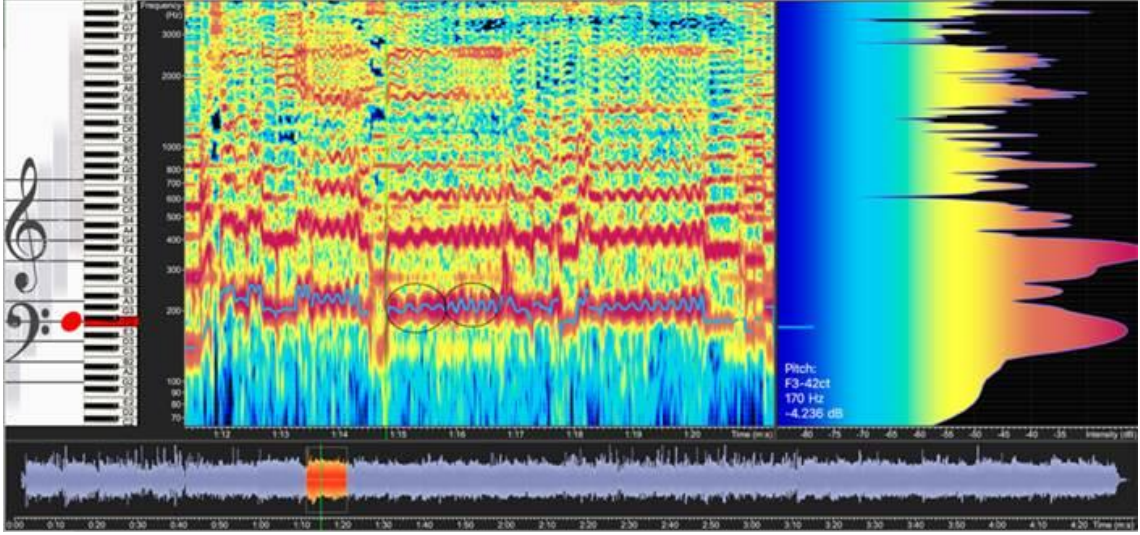
¹⁸ (<https://www.repertukul.com/ASAGIDAN-BIR-YEL-ESTI-399>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

“Aşağıdan Bir Yel Esti” adlı uzun hava TRT Türk halk müziği repertuarında 39 repertuar numarasıyla yer almaktadır ve kaynağı Sıddık Doğan’a aittir. İki kıtadan oluşan eser gerdaniye makamında seyretmiş, düğah ve gerdaniye perdeleri arasında, 126 Hz ile 257 Hz frekansları içerisinde seslendirilmiştir. Doğan, seslendirme sırasında Jo Estill’e ait ses niteliklerinden göğüs sesi olarak da bilinen konuşma türünü kullanmıştır. Cümle girişlerinde glottik basıncını yüksek tutarak sert fonasyon gerçekleştirmiş, sert fonasyon cümle sonlarında yerini yumuşak fonasyona bırakmak isterken, yumuşatılmak istenen ses gıcırtilı olarak duyulmuştur. Eser içerisinde 19 vibrato, bir wobble ve beş sostenuto türü süsleme; ornamentasyonların haricinde ise üç adet glottal stop tespit edilmiştir. Yapılan vibratoların ortalama Hz değeri alınmış ve 5,37 olarak belirlenmiştir. Sostenutolar, ortalama 139 Hz’lik bir frekansta, incelenen diğer uzun havalarda olduğu gibi cümle sonlarında ve karar sesi olan düğah perdesi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uzun hava içerisinde wobble ve vibrato türü süslemelerin birbirine bağlı olarak seslendirildiği iki adet “wobble + vibrato (3+8)” ve “vibrato + vibrato (4+5)” paterni bulunmuştur.

Görsel 3.38. Wobble + Vibrato (3+8) Grafiği

Doğan’ın, eser içerisinde yalnızca bir kere wobble ornamentasyonunu gerçekleştirmiş olduğu görülmektedir. Wobble türü süsleme, eserin ilk giriş kısmında 3,75 Hz’lik frekans değerinde yapılmış ve 6,1 Hz frekans değerindeki vibrato ornamentasyonu ile birbirine bağlı olarak seslendirilmiştir. Görselde ses spektrumu üzerinde işaretlenmiş olan bölgeden de anlaşılacağı üzere, bu oluşum bize (3+8) wobble ve vibrato paterninin meydana geldiğini bildirmektedir.

Görsel 3.39. Vibrato + Vibrato (4+5) Grafiği

Eserde en çok kullanılan ornamentasyon türünün vibrato olduğu tespit edilmiştir. İcracı, uzun hava içerisinde iki kez iki adet vibrato türü süslemeyi artarda seslendirmiş ve görselde belirtildiği gibi iki vibrato ornamentasyonun birleşiminden oluşan (4+5) paternini meydana getirmiştir.

3.15. “Bu Gelin Yaylayı Yashı Yaylamış” Adlı Uzun Havanın Vokolojik Açından İncelenmesi

BU GE LİN YAY LA YI YAS LI YAY LA MIŞ DA Ö LEM Ö LEM YAY LA MIŞ

BU GE LİN YAY LA YI YAS LI YAY LA MIŞ DA NEY DEM YAY LA MIŞ

GE Çİ Dİ BİL ME MIŞ DE GÖ LÜ BOY LA MIŞ Ö LEM BOY LA MIŞ

GE Çİ Dİ BİL ME MIŞ DE GÖ LÜ BOY LA MIŞ NEYDEM BOY LA MIŞ

GİT MİŞ Zİ YA RE TE Dİ LEK Dİ LE MİŞ DE NEY DEM Dİ LE MİŞ

GİT MİŞ Zİ YA RE TE Dİ LEK Dİ LE MİŞ DE Ö LEM Ö LEM Dİ LE MİŞ

Dİ LE ĞİN KA BUL OL SUN DA EY TEL Lİ GE LİN EY SU NA GE LİN

Eser 3.15. Bu Gelin Yaylayı Yashı Yaylamış, Ali Abbas Aslantürk¹⁹

¹⁹ (<https://www.repertukul.com/BU-GELIN-YAYLAYI-YASLI-YAYLAMIS-1023>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

YÜ CE DAĞ BA ŞIN DA AR MUT A ĞA CI Ö LEM Ö LEM A ĞA CI

YÜ CE DAĞ BA ŞIN DA DA AR MUT A ĞA CI DA NEY DEM A ĞA CI

DÓ KÜL MÜŞ YAP RA ĞI DA GAL MIŞ Sİ YE Cİ NEY DEM Sİ YE Cİ

KU RU MUŞ YAP RA ĞI DA GAL MIŞ Sİ YE Cİ NEY DEM Sİ YE Cİ

E ĞER GÜ ZEL GÖY NÜN BEN DE YO ĞU SA DA Ö LEM Ö LEM YO ĞU SA

HAK SIZ YAR DA GÖY NÜN BEN DE YO ĞU SA Ö LEM Ö LEM YO ĞU SA

SEN BA NA GAR DAŞ DE BEN SA BA CI BEN SA BA CI

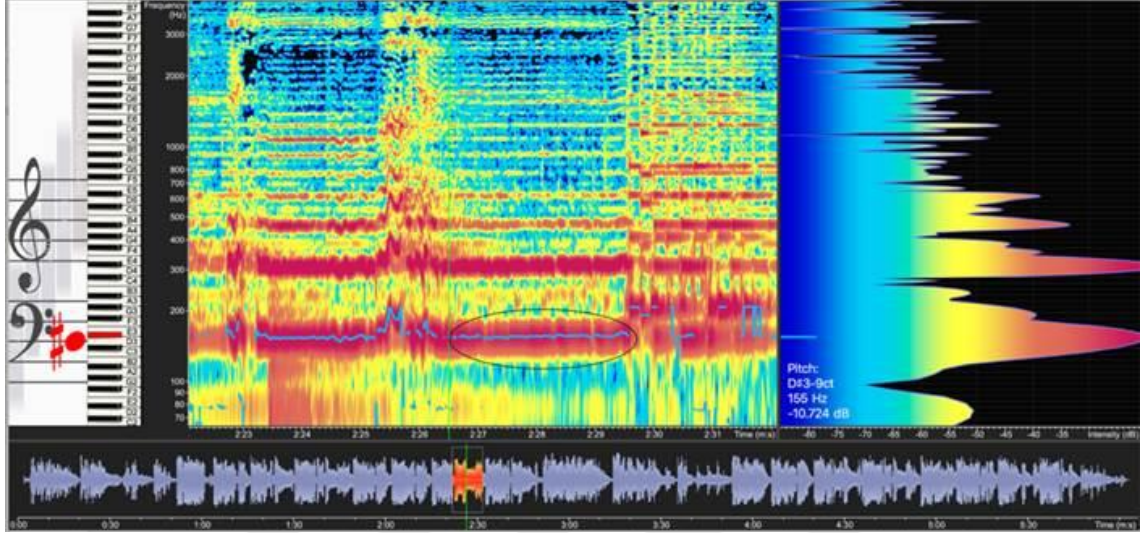
SEN BA NA GAR DAŞ DE DE BEN SA BA CI BEN SA BA CI

Eser 3.15. Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış, Ali Abbas Aslantürk²⁰ (Devamı)

Kaynağı Ali Abbas Aslantürk'e ait "Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış" adlı uzun hava, TRT Türk halk müziği repertuarında 1023 repertuar numarasıyla yer almaktadır. Hicaz dörtlüsünde seyreden uzun hava, düğah ve hüseyini perdeleri arasında, beş ses içerisinde seslendirilmiştir. İcracı, eseri 150 Hz ile 247 Hz arasında, göğüs sesi kullanılan konuşma türünde icrâ etmiş, cümle girişlerinde sert fonasyon, cümle sonlarında ise yumuşak fonasyon gerçekleştirmiştir. Karar sesinde yapılmak istenen yumuşak fonasyonların bazıları sağlıklı bir şekilde kaslara yayılamamış ve ses gıcırta şeklinde duyulmuştur. Yapılan vokal analizi sonucu eserde; 22 vibrato, bir trill, 15 sostenuto türü süsleme ve 17 adet glottal stop tespit edilmiştir. Aslantürk'ün icrâ sırasında çok kez vibrato türü süsleme kullandığı ve glottal stop gerçekleştirdiği dikkat çekmektedir. Kullanılan vibrato türü süslemelerin

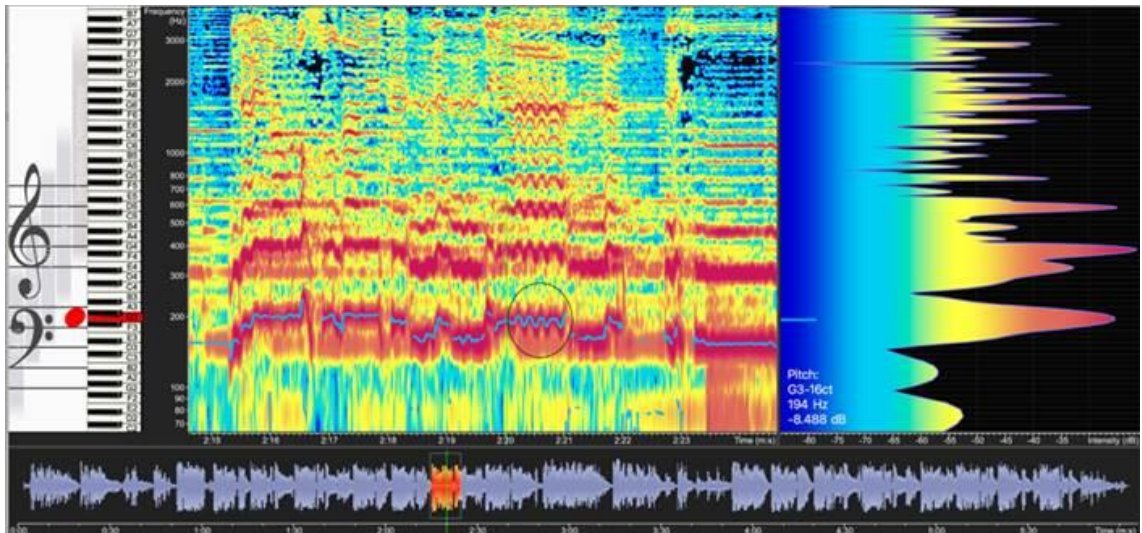
²⁰ (<https://www.repertukul.com/BU-GELIN-YAYLAYI-YASLI-YAYLAMIS-1023>). Erişim Tarihi: 12.08.2024.

ortalama Hz değerleri 5,13 Hz olarak hesaplanmıştır. Sostenuto t¼r¼ s¼slemeler, ortalama 155Hz'lik frekansta, karar sesi olan d¼ęah perdesi üzerinde ve c¼mle sonlarında seslendirilmiştir. Aslant¼rk, eser içerisinde iki kez sostenuto t¼r¼ s¼slemenin sonunda çarpmalı bir bitiriş yapma isteğiyle vibrato ornamentasyonunu gerçekleştirilmiştir ve bu da bize “sostenuto + vibrato” paterninin meydana geldiği g¼stermektedir.

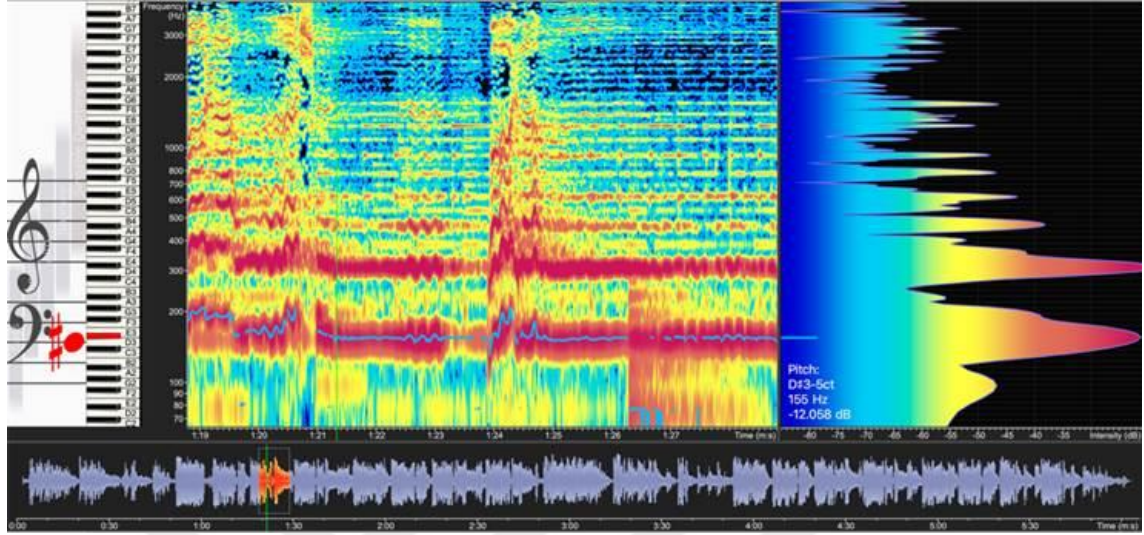
G¼rsel 3.40. Sostenuto Grafığı

G¼rselde ortalama 155 Hz frekansta, c¼mle sonunda ve karar sesi olan d¼ęah perdesi üzerinde gerçekleşmiş sostenuto ornamentasyonuna yer verilmiştir. İcracının, c¼mle sonlarında genellikle sostenuto t¼r¼ s¼sleme ile bitiriş gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

G¼rsel 3.41. Vibrato Grafığı

Aslantürk'ün, icrâ sırasında en çok vibrato türü süslemelerden yararlanmış olduğu görülmektedir. Görselde, eserde seslendirilen ortalama vibrato türü süslemelere yakın bir örnek teşkil edecek 5 Hz'lik frekans değerindeki vibrato ornamentasyonuna yer verilmiştir.

Görsel 3.42. Sostenuto ve Vibrato Grafiği

Görselde eser içerisinde yer alan sostenuto + vibrato paternine yer verilmiştir. İcracı ortalama 155 Hz frekansta, karar perdesi olan düğah üzerinde gerçekleştirilen sostenuto türüne, 4,7 Hz'lik frekans değerindeki vibrato türünü ekleyerek çarpmalı bir bitiş gerçekleştirmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma kapsamında Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Malatya iline bağlı Arguvan ilçesi, kendine has ağız yapısı ve söylem biçimi ile geleneksel Türk halk müziği için oldukça önemlidir. Arguvan ilçesinde seslendirilen uzun havalar Arguvan ağzı olarak adlandırılmakta ve kendine özgü yapısı ile farklı bir tür özelliği göstermektedir. Araştırma sonucunda türü belirleyici en önemli özelliğin, “resitatif” olarak adlandırılan konuşur gibi icrâ edilme şekli olduğu gözlemlenmiştir. Resitatif okuma, icrâ sırasında icrâcının günlük konuşma dilini ve yöresel ağız özelliklerini türe aktararak, türü belirleyici ikinci önemli faktörün oluşmasına katkı sağlamıştır. Yöreyle ait icrâlar incelendiğinde icrâcılarının, sanatsal bir kaygı içerisinde olmadan seslendirme gerçekleştirdikleri görülmektedir. Kaygı gütmeden icrâ edilen türküler ve uzun havalar, yörenin müzik kimliğinin oluşmasını sağlamış ve bununla birlikte doğal ve doğaçlama yaratmalar meydana getirmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın icrâ analizi sonucunda, seslendirilen ezgilerin güçlü derecelerinin üçüncü, dördüncü ve beşinci dereceler olduğu saptanmıştır. Arguvan ağzı uzun havaların en önemli özelliklerinden birisi olan “aman, neydem, ölem, oy oy, gurban olam, dağlar duman, vay, derdi güzel, ben ölürüm, kölen olam” gibi katma sözlerin, incelenen tüm icrâcılarda kullanılmış olduğu görülmektedir. Katma sözler, yörenin ağız özelliklerinden dolayı çoğu zaman ünlü-ünsüz türemelerine ve sözcük değişimlerine uğramaktadırlar. Örneğin; “geleyim” yerine “gelem”, “ne yapayım” yerine “neydem”, “öleyim” yerine “ölem”, “geliyor” yerine “geliyi”, “yağıyor” yerine “yağıyı” şeklinde söylenmektedir. 15 adet Arguvan ağzı uzun havada çoğunlukla ayrılık, gurbet, özlem, sitem, yoksulluk, yakınma, hayıflanma, ölüm, sevda gibi temaların işlendiği gözlemlenmiştir. Sözleri genellikle koşma türünde yaratılan Arguvan ağzı uzun havalar, 7’li, 8’li ve 11’li hece ölçüsü içerisinde yazılmıştır. Sözlerin içerisinde “şans-talih”, “yuva-ev”, “yoldaş-eş”, “suna-örnek”, “muhanet-hayın” “al-kırmızı” gibi eş anlamlı kelimelerin yanı sıra terennümler de sıklıkla kullanılmaktadır. İncelenen icrâ kayıtlarında, karar sesinde bastıra bastıra okuma, iç çekme ve nefes bırakma gibi ses özelliklerinin yer aldığı görülmektedir.

Bahsi geçen 15 adet uzun hava, Abdurrahman Özbakır, Aşık Ali Seydi Adıgüzel, Mehmet Seske, Siddık Doğan ve Ali Abbas Aslantürk’e ait olmaktadır. “Karamık Dalını Eğmiş Kenara” adlı uzun hava Abdurrahman Özbakır’a, “Aha Kılıç Aha Meydan Vurana”, “Benim Yarım Siyah Değil Esmeri”, “Dağılmış Saçlar Düşmüş Yüzüne”, “Ganatlı Kapının

Çifte Sunası”, “Gide Gide Ben O Yâri Bulurum”, “Kaşlarını Eğdirirsin”, “Sağ Yanımdan Pencereyi Kırdılar” ve “Yorgun Yorgun Geldim Orak Biçmeden” adlı sekiz adet Arguvan ağzı uzun hava Aşık Ali Seydi Adıgüzel’e, “Gide Gide Yollar Senden Usandım”, “Körüklü Çizmeyi Giymeliyimiş”, “Yaylacılar Göçtü Mola” ve “Yorgun Deli Gönül Yorgun” adlı dört adet Arguvan ağzı uzun hava Mehmet Seske’ye, “Aşağıdan Bir Yel Esti” Sıddık Doğan’a ve son olarak “Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış” adlı Arguvan ağzı uzun hava ise Ali Abbas Aslantürk’e aittir. TRT repertuarındaki uzun havalar göz önüne alındığında en çok icrâ kaydına ulaşılabilen kaynak kişinin Aşık Ali Seydi Adıgüzel ve Mehmet Seske olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen Arguvan ağzı uzun havaların vokal analizi sonucunda bahsi geçen beş icrâcının, Jo Estill’e ait konuşma türlerinden ses yolunun rahat, açık ve gerilimden uzak olduğu, günlük konuşma türüne daha yakın olan ve göğüs sesi olarak da adlandırılan konuşma türünde bir icrâ gerçekleştirdiği belirlenmiştir. İcracıların, Arguvan ağzı uzun havaların resitatif şekilde seslendirilmesi gereği konuşma türünü kullandıkları ve böylelikle dinleyenin kulağına daha estetik ve anlaşılır perdelerden seslendikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra Mehmet Seske’ye ait “Yaylacılar Göçtü Mola” ve “Yorgun Deli Gönül Yorgun” adlı Arguvan ağzı uzun havalarda genizden kapalı bir seslendiriş gerçekleştirildiği test edilmiş ancak Jo Estill’e ait ses niteliklerinde “twang” olarak adlandırılan türdeki gibi genzin kapalı olduğu söylenememektedir.

Ornamentasyonlar, seslendirme sırasında türe karakteristik bir özellik kazandırması dolayısıyla araştırma kapsamında Arguvan ağzı uzun havalarda özellikle dikkati çekmektedir. İncelenen 15 adet Arguvan ağzı uzun hava icrâ kaydının ornamentasyon analizi sonucunda, icrâcılarının çoğunlukla yoğun bir vibrato türü süsleme kullandığı saptanmıştır. Kullanılan vibrato ornamentasyonunun ortalaması alındığında icrâcılarının 5,40 Hz’lik bir oranda vibrato türü süslemeleri kullandıkları belirlenmiştir. Arguvan ağzı uzun havaların geleneğe uygun seslendirilmesi hususunda vibratoların, türü belirleyici bir yere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Vibrato ornamentasyonunun yanı sıra özellikle Mehmet Seske’ye ait “Yaylacılar Göçtü Mola”, “Yorgun Deli Gönül Yorgun” ve “Gide Gide Yollar Senden Usandım” adlı uzun havalarda da yoğun bir wobble türü süsleme kullanıldığı görülmektedir. İncelenen 15 adet Arguvan ağzı uzun havada icrâ edilen wobble ornamentasyonlarının ortalama değeri 3,36 Hz olarak tespit edilmiştir. Bu değerler wobble ornamentasyonunun, vibrato türü süslemelerden daha az sıklıkta kullanıldığını, bununla

beraber vibrato ornamentasyonunun ise hemen her eserde icrâ edildiğini göstermektedir. Araştırma kapsamında yapılan inceleme sonucunda, Arguvan ağzı uzun havaların bir diğer türü belirleyici özelliği ise cümle sonlarında sostenuto ornamentasyonu gerçekleştiriyor olmaları olarak gözlemlenmiştir. Analiz sonucu ulaşılan bulgularda yalnızca Mehmet Seske'ye ait “Körüklü Çizmeyi Giymeliymiş” adlı uzun havada sostenuto türü süsleme örneği görülmemektedir ancak diğer icrâ kayıtlarının hepsinde mutlaka cümle sonlarında veya uzun hava bitişinde sostenuto türü gerçekleştirilmiştir. Bazı icrâ kayıtlarında sostenuto türü süslemelere bitiş sırasında vibrato ornamentasyonunun eklenmiş olduğu saptanmıştır. Birbiriyle bağlı olarak icrâ edilen ornamentasyonlara “sostenuto + vibrato” birleşiminin yanı sıra, “sostenuto + trill”, “sostenuto + wobble”, “vibrato + vibrato”, “wobble + vibrato”, “wobble + trill”, “vibrato + trill” ve “vibrato + sostenuto”, birleşimlerinin de gerçekleştirilmiş olduğu dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak icrâcılarının, ornamentasyonları birbirlerine bağlı olarak seslendirmelerinin Arguvan ağzı uzun havalar için bir patern oluşturduğu görüşüne ulaşılabilmektedir. Bu zamana kadar Arguvan ağzı uzun havalar üzerine yapılmış araştırmalarda, uzun hava türünün çarpmalı bir seslendirmeye sahip olduğu bahsi geçilmiş ancak kullanılan ornamentasyonlar belirtilmemiştir. Araştırma sonucunda, Arguvan ağzı uzun havalar için, vibrato, wobble, sostenuto ve glottal stop örneklerinin önemli bir yere sahip olduğu ve geleneksel icrâda türü belirleyici öğeler arasında bulunabileceği söylenebilir.

Çoğunlukla bir oktav içerisinde seslendirildikleri bilinen Arguvan ağzı uzun havaların, araştırma kapsamında incelenen 15 adet icrâ kaydında; dört, beş, altı, yedi, sekiz ve 11'li ses aralıkları içerisinde seslendirildikleri görülmektedir. Jo Estill'e ait ses niteliklerinden konuşma türünde icrâ edilen Arguvan ağzı uzun havaların, bahsi geçen ses aralıklarında seslendirilmelerinin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Genellikle icrâcıyı zorlamayacak rahat ve anlaşılır perdeler arasında seslendirilen uzun havalar, çoğunlukla hüseyini beşlisi ve uşşak dörtlüsü seyrinde icrâ edilmiş, yalnızca Ali Abbas Aslantürk'e ait “Bu Gelin Yaylayı Yaslı Yaylamış” adlı uzun hava hicaz dörtlüsü seyriyle seslendirilmiştir.

Bu araştırmanın, TRT Türk halk müziği repertuarında icrâ kaydı yer alan 15 adet Arguvan ağzı uzun havanın, *VoceVista* adlı ses programında yapılan ses analizi sonucunda; Arguvan ağzı uzun havaların ses kullanım tekniklerinin, icrâ sırasında kullanıldığı tespit edilen ornamentasyonlar ve değerlerinin, icrâcılarının gerçekleştirmiş oldukları söylem ve icrâ

özelliklerinin bilimsel verilerle açıklanması açısından yörede gerçekleştirilecek diğer araştırmalara kaynaklık ederek, yörenin geleneksel icrâ tekniğine yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Arguvan ağzı uzun havaların geleneksel seslendirilmesi sırasında kullanılan ornamentasyonların ve ses kullanım özelliklerinin anlaşılır olmasının, icrâcının daha rahat ve kontrollü bir seslendirme gerçekleştirmesine katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte, Türk müziği konservatuvarlarının icrâ ve teori derslerinde, bahsi geçen yöre ezgilerinin öğrenciye daha net ve anlaşılır örneklendirilmesi ve açıklanması açısından bu tarz araştırmaların çoğaltılması önerilmektedir. Özellikle Türk müziği içerisinde usta-çırak ilişkisi olarak kendini gösteren meşk sisteminde, aktarılan yörenin ağız ve söylem formlarının icrâcı tarafından doğru bir şekilde taklit edilerek aktarılması hususunda, yörede kullanılan ses kullanım tekniklerinin ve ornamentasyonların daha işlevsel kullanılabilirliği açısından bu tarz çalışmaların Türk halk müziğine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Türk halk müziği içerisinde yer alan diğer ritimli ve serbest ritimli türlerinin bu bağlamda araştırılması ve incelenmesinin, yörelerin geleneksel icrâ yöntem ve tekniklerine kaynaklık etmesi, icrâyı daha sistematik ve anlaşılır kılması düşünüldüğünde, bu tür çalışmaların yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi önerilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Akdemir, M. (2018). Arguvan Ağzı Uzun Havalarda Artikülasyon. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*.
- Akıncı, V. T. (2023, Nisan). *Pedagojik Vokooji Dsiplininin Türk Halk Müziği Vokal İcralarında Kullanılmasına Yönelik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Akkuş, G., & Akkuş, Ü. (2021). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Arguvan Türkülerinin İçerik Analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5917.
- Akkuş, Ü., & Akkuş, G. (2021). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Arguvan Türkülerinin İçerik Analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5914.
- Alper Börekci, Z. N. (2020). Türkiye'deki Uzun Havaların Yapısal ve Karakteristik Özelliklerinin Bilinirliğine Yönelik Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Altıkulaç, S. (2013, Haziran). *Arguvan, Hekimhan ve Polat Yöresinde Söylenen Kırık Havaların Taşıl Bezekleme Yöntemiyle Çözümlemesi ve Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Musikisi Anasanat Dalı.
- Altınay, F. R. (2011). Geleneksel Müzikte Ses Üretme Bağlamında Türk Halk Müziğinde “Seslendirme” . *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi* .
- Ataş, M. (2009, Temmuz). *Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Anabilim Dalı.
- Ayaz, N., Sevinç, S., & Turgay, N. Ö. (2018). Türk Makam Müziğinde Süsleme Elemanlarının Kullanımının Ses Eğitiminde Uygulanabilirliği. *Ulakbilge*.
- Aydoğdu , C., & Şen, M. (2022). Akademik Literatür Bağlamında Arguvan Müziği. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 111-113.
- Aydoğdu, C. (2018, Temmuz). *Arguvan Yöresi Geleneksel Törenlerimizde Müzik Sanatının Kullanımına Yönelik Tespitler*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğdu, C., Haşhaş, S., & İmik, Ü. (2015). Malatya/Arguvan Halk Müziği Kültürü Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* .
- Aytar, B. (2021). *Şanlıurfa Yöresi Uzun Havalarında Kullanılan Ses Teknikleri ve Bunların Müzikal Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Balo, E. (2021, Kasım). *Fonksiyonel Disfonisi Olan Opera ve Oyunculuk Bölümü Öğrencilerinde Bütüncül Ses Terapisinin Etkililiğinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Dağdeviren, M. (2021). *İnanç Müziği Etnolojisi Perspektifinde Arguvan Yöresi "İçeri Makamı" Üzerine Yapısal ve Kültürel Analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirsipahi, C. (1975). *Türk Halk Oyunları*. Ankara.
- Denizoğlu, İ. (2020). *Klinik Vokoloji*. Ankara: DoctorVox Yayını.
- Dömbekci, H. A., & Erişen, M. A. (2022). Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 141-160.
- Dumlupınar, Y. (2022, Ekim). *Türk İcracılarının Nefes ve Artikülasyon Sorunlarına Deneysel Yaklaşım*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı.
- Ekici, E. (2021). *Müzikal Tiyatro Repertuarının Farklı Türlerinde Vokal Performansa Yönelik Ses Tekniklerinin İncelenmesi: Belting ve Bel Canto*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Opera Sanat Dalı.
- Emnalar, A. (1998). *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Erdoğan, S. (2008). *Ses Eğitimi'nde Terminoloji ve Temel Kavramlar Bazında Öğrenci Yeterliliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Öğretmenliği Programı.
- Eroğlu, S. (2011, Haziran). *Arguvan Yöresinde İcra Edilen Semahların Müzikal Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esling, J., Fraser, K., & Harris, J. (2005, Ekim). Gırtlaksız Durak, Gırtlaksızlaşmış Rezonanslar ve Faringealler: Nuuchahnulth'un (Nootka) Laringoskopik Bir Çalışmasından Elde Edilen Kanıtlarla Yeniden Yorumlanması. *Fonetik Dergisi*, 33(4), 383-410.
- Fırat, N. (2015). *Öğretmenlerin Ses Kalitelerinin Günlük Çalışma Sürelerine Göre Etkilenmesinin Elektrolottografi (EGG) ile Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Bölümü.
- Göğüş, T. (2024). Sostenuto. 8 Mart 2024 Tarihinde <https://www.muziklopedi.org> adresinden alınmıştır.
- Gunca, A. (2007, Mayıs). *Kemençe, Ney ve Tanbur İçin Orkestral Yazım Tekniği*. Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işıldar, C. (2023). *Konservatuvarlarda Verilen Şan Eğitiminde Vokoloji Dersinin Yer Almasına İlişkin Görüşler*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan

Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı,
Müzik Eğitimi Bilim Dalı.

İleri, S. (2014). *Müzik Öğretmeni Adaylarının Ses Kullanım Alışkanlıkları ile Ses Hijyeni ve Ses Hastalıkları Hakkında Bilgi Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Eğitimi Bilim Dalı.

Kınık, M. (2011). Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler. *Erciyes İletişim Dergisi "Akademia"*.

Klasik Müzik Kitabı. (2019). İstanbul: Alfa Yayınları.

Malatya Valiliği. (2023). Arguvan. 18 Eylül 2023 Tarihinde <http://www.malatya.gov.tr/arguvan> adresinden alınmıştır.

Mutlu, F. (2011, Ocak). *Arguvan Yöresi Sözlü Halk Müziklerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bilimleri Ana Bilim Dalı .

Orhan, C. (2019). *"Lax Vox" Suya Üfleme Tekniğinin Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Eğitimi Bilim Dalı.

Özbek, M. (1998). *Türk Halk Müziği El Kitabı I Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Özbilen, N. Ö. (2007, Ocak). *Fasıl Şarkıcılığı Açısından Türk Makam Müziğinde Süslemeler*. Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özerol, S., & Şahin, H. (2004). Arguvan Türküleri (Halk bilimsel Bir Araştırma Denemesi). İstanbul: *Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı Yayınları 2*.

Öztürk, S. (2014). *Ses Eğitiminde Türkü Söylemeye Yönelik Öğretim Modeli ve Değerlendirilmesi (Elazığ Yöresi Örneği)*. Doktora Tezi. Aralık: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sak, R., Sak, İ. T., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* , 227-250.

Salsbury, K. (2014, May). *Estill Voice Training: The Key To Holistic Voice And Speech Training For The Actor*. Richmond, Amerika : Virginia Commonwealth University .

Saraç, H. (2010). Bireysel Ses Eğitiminde Fonasyon'un Önemi ve Özellikleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*., 94.

Sarıca, S. (2012). *Ses Analizinde Kullanılan Akustik Parametreler*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Anabilim Dalı.

- Sözer, V. (1996). *Müzik / Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul.
- Şahin, O. (1995). *Ses Perdeleri ve Vibrato*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı.
- Şenyayla, R. S. (2006). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Klasik Türk Müziği Bölümü Ses Eğitimi Anasanat Dalı Ses Eğitimi Dersinde Uygulanan Ses Alıştırmaların İncelenmesi*.Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Ana Bilim Dalı.
- Tek, S. T. (2018). *Johann Sebastian Bach ile Wolfgang Amadeus Mozart'ın Yaylı Çalgı Eserlerinde Kullandıkları Süslemelerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalgı Anabilim Dalı.
- Titon, J. T. (1999). *Müzik, Halk ve Geleneksellik*.
- Töreyin, A. M. (2015). *Ses Eğitimi Temel Kavramlar- İlkeler- Yöntemler*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Turgay, N. Ö., & Ayangil, R. (2016). Fasıl Müziği İcrasında Nota Dışı Farklılıklar . *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1165-1184.
- Uras, E. (1998, Ekim). *Türk Halk Müziği İcra Özelliklerinin Ses Eğitimi (Şan Tekniği) Açısından Değerlendirilmesi*.Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, M. N. (2015). *Sert Glottal Atakların Sıklığını Değerlendiren Türkçe Okuma Parçası Geliştirme Çalışması*.Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Uzun, M. O. (2024). Basılmamış Ders Notları.
- Varış, Y. A. (2012). Viyolada Vibrato Tekniği ve İncelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 166-181.
- Yiğit, N. (1998, Eylül). *Fonasyon Sistemindeki Anatomik Yapıların Ses Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yiğit, V. B. (2004). *İlköğretim Okullarında İkinci Kademe (6. Sınıf) Öğrencilerinde Ses Eğitimi Uygulamaları ile Koro Eğitimi*.Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Yücel, H. (2011). Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*.
- Yürümez, E. (2019). *Uzun Hava Türleri (Araştırma-İnceleme, Notasyon ve Metodolojik Eğitim)*.Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı.
- Zeren, A. (1978). *Müzikte Ses Sistemleri*. Ankara: Genel Diziler Ofset Fotomat Basımevi.